

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ**

До захисту допустити
Зав. кафедри менеджменту,
д.е.н., професор
_____ А.В. Балабаниць
«__» _____ 2020 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за освітнім ступенем «Магістр» на тему:
«ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА»**

Студента _____ економіко-правового
факультету
спеціальності 073 «Менеджмент»
освітнього ступеня «Магістр»
Барнякова Михайла Михайловича
Науковий керівник:
Балабаниць Анжеліка Володимирівна,
доктор економічних наук, професор
кафедри менеджменту
Рецензент:
Капранова Л. Г., завідувач кафедри
економічної теорії та підприємництва.
ДВНЗ «Приазовський державний
технічний університет»

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«__» _____ 2020__ р.

Маріуполь – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	11
1.1. Сутність економічної безпеки підприємства та її роль на сучасному етапі	11
1.2. Механізми та інструменти забезпечення економічної безпеки держави в глобальному середовищі.....	26
1.3. Синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави.....	37
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	45
2.1. . SWOT-аналіз діяльності підприємства	45
2.2. Аналіз діючої системи управління економічною безпекою підприємства.....	56
2.3. Виявлення факторів загроз економічній безпеці зовнішньоекономічної безпеки підприємства	65
Висновки з розділу 2	83
РОЗДІЛ 3	
РОЗРОБКА МЕХАНІЗМУ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	85
3.1. Методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства	85
3.2. Удосконалення системи управління економічною безпекою підприємства.....	88
3.3. Обґрунтування рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства на основі стратегічного підходу.....	95
ВИСНОВКИ.....	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	111

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Економічна безпека України - це сукупність державних заходів, які забезпечують її опір зовнішнім та внутрішнім фінансовим загрозам та демонструють спроможність економіки розвивати та задовольняти потреби населення. Зі збільшенням глобалізації та викликами європейської інтеграції також розвиваються загрози економічній безпеці, особливо традиційним та новим типам.

В даний час найбільшою загрозою для української економіки є гібридна агресія на сході, глобальна фінансово-економічна криза, енергетична криза, значне уповільнення економічного зростання, збільшення зовнішнього боргу, збільшення рівня безробіття та бідності та погіршення стану довкілля, зниження рівня та якості природних ресурсів. більш агресивне використання. Для протидії цим загрозам слід постійно вдосконалювати механізми забезпечення економічної безпеки, зокрема, слід використовувати весь спектр інструментів економічної та дипломатичної політики, у тому числі шляхом розробки відповідних стратегій та використання міжнародний досвід.

Формування економічної думки на теоретичних засадах економічної безпеки відбулося в наукових працях Д. Ламберта, П. Кінга, Р. Нолана, В. Сенчагова, О. Білоруса, В. Геєца, С. Варналія, Д. Лук'яненко, А. Козаченко, Є. Панченко, А. Гриценко, Т. Костюк, А. Чаусовський, Ю. Лисенко, Ю. Столарчук, Т. Пастернак-Таранушенко, А. Власюк, В. Мунтян, С. Пирожков, А. Сухоруков, А. Шнипко та ін

Під час своїх досліджень вчені вирішують проблеми, пов'язані з економічною сутністю поняття "економічна безпека" держави з її структурою, її суб'єктами та її об'єктами, контролюючи кількість показників та показників, а також ніж їх нормативні значення.

В умовах погіршення соціально-економічної динаміки розвитку України, спричиненої дестабілізуючими факторами гібридної агресії, явищами преецесії в економіці та зовнішній політиці, несприятливими цінами та енергією

Ситуація з економічною безпекою в Україні значно погіршилася, і держава виявила дуже мало можливостей протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Цей факт вимагає постійної наукової підтримки з боку освіти в області економічної безпеки, з тим щоб забезпечити позитивну реалізацію теоретичних уроків, стратегій і практичних аспектів для вирішення проблем зменшення загроз і рівня економічної безпеки в Україні. Зокрема, деякі методологічні і теоретичні питання ще не повністю вирішені, вони спираються на застарілу методологічну основу, в той час як геополітичні і глобальні виклики дуже швидко змінюють світову економіку, а Україна залежить від глобальних викликів і дуже вразлива.

Наявність невирішених проблем, неоднозначність тлумачення і протиріччя окремих предметів певного предмета, а також теоретична і методологічна значимість вивчення процесів досягнення економічно безпечного розвитку Держава призвело до вибору предмета, визначення предмета і завдань роботи

На стан державної економіки в сучасному світі впливають внутрішні і зовнішні фактори. З одного боку, динамічні процеси глобалізації йдуть рука об руку з відкриттям регіональних і глобальних ринків, які відкривають нові можливості для української економіки, відкривають доступ до міжнародного капіталу і в той же час вимагають конкурентних відносин. економічний і зміцнення законодавчої та безпеки інституційних компонентів.

Однак надмірне відкриття економіки країни робить її вразливою для зовнішніх ризиків: гібридної військової агресії, коливань на світовому енергетичному ринку, сировини, падіння попиту з боку іноземних партнерів, негативних процесів на міжнародному ринку акцій валютний і кредитний ринки можуть стати значно економічно вигідними. Це особливо вірно в період кризи: загострення політичних, економічних і соціальних проблем у світі призводить до значної втрати доходів і стабільною комерційної діяльності в різних секторах і секторах економіки.

В результаті високий рівень відкритості української економіки чутливий до зовнішніх впливів, а внутрішні ризики значно зростають, що значно загрожує економічному розвитку.

Оскільки цими питаннями в науковій літературі нехтують, їх дослідження

важливі в контексті поточних проблем економічної безпеки України, і важливо визначити напрямок, в якому буде зменшуватися масштаб загроз та їх економічний вплив на завдання. пріоритети науки щодо забезпечення економічної безпеки держави будуть знижуватися.

Метою дослідження є підґрунтя природи економічної безпеки України як системи, визначення її структури, механізмів та інструментів, формулювання важливих загроз безпеці, вивчення поточного стану, розробка ключових напрямків для вдосконалення та здійснення сталого економічного розвитку.

Залежно від мети, ви визначаєте основні **завдання**:

- визначити природу "економічної безпеки" як систематизованої економічної категорії, виділити її елементи, структуру, кореляції, суперечності та здатність до самоорганізації на основі узагальнення існуючих наукових теорій;
- сформулювати принципи, критерії та компоненти економічної безпеки відкритої економіки:
 - моніторинг механізмів та інструментів забезпечення економічної безпеки держави в глобальному середовищі;
 - продемонструвати синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави;
 - оцінка та аналіз показників внутрішньої економічної безпеки в Україні;
 - виявлення екзогенних факторів економічної безпеки;
 - сформулювати характеристики для забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної агресії;
 - узагальнити напрямки та програми для виконання завдань державної політики у сфері економічної безпеки;
 - визначити стратегічні пріоритети розвитку експортної політики України;
 - аналіз можливостей адаптації зарубіжного досвіду реалізації політики економічної безпеки для України.

Дослідження фокусується на процесі економічної безпеки в Україні у відкритій економіці.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення економічної безпеки

підприємств.

Предметом дослідження є система зовнішніх відносин підприємства та механізм забезпечення оптимального рівня економічної безпеки в умовах відкритої економіки.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної безпеки держави. В першому розділі при розкритті сутності та концептуальних понять економічної безпеки використовувалися методи: від абстрактного до конкретного, поєднання аналізу та синтезу, структурно-системного підходу, методу причинно-наслідкових зв'язків. Досліджено законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання економічної безпеки України в умовах відкритої економіки. Розкрито синергетичний ефект забезпечення економічної безпеки методами інституційного аналізу.

У другому розділі роботи, в аналітичній частині, досліджувалися та аналізувалися показники та динаміка сучасного стану економічної безпеки України використовувалися методи: логічного й історичного, кількісно-якісного аналізу, статистичні методи, методи порівняльного аналізу, кореляційних зв'язків, експертних оцінок та сценаріїв, побудови системи аналітичних показників.

У третьому розділі використано наукові методи: причинно-наслідкових, логічних та функціональних зв'язків і залежностей, кореляційно-регресійного аналізу, дескриптивні, предикативні, нормативні методи аналізу для розкриття ефективності економічної безпеки України в умовах відкритої економіки.

Теоретичну основу роботи склали економічні дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. При написанні роботи використовувались матеріали Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Державної служби статистики України, Державної комісії з регулювання ринків фінансових

послуг України, відповідні сайти в Internet, матеріали й аналітичні звіти міжнародних компаній: Ernst&Young, KPMG, World Investment Report, BCG, щорічні звіти міжнародних організацій: Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світової організації торгівлі (СОТ), Світового банку (СБ).

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку бібліографічних посилань використаних джерел та додатків. В дипломній роботі розміщено 15 таблиць, 21 рисунок та 6 додатків. Список бібліографічних посилань джерел включає 97 найменувань на 10 сторінках.

У першому розділі розглянуті визначення категорії «економічна безпека», еволюцію теоретичних концепцій її сутності і забезпечення, приведено механізми та інструменти забезпечення, розкриті сучасні уявлення про синергетичні зв'язки та їх взаємозв'язок з економічною безпекою. У другому розділі здійснено аналітичну оцінку формування та управління системою економічної безпеки Екзогенні чинники економічної безпеки України Особливості забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної агресії. У третьому розділі розглянуто механізми підвищення економічної безпеки через напрями та програми реалізації завдань держаної політики у цій сфері, стратегічні пріоритети розвитку експортної політики України, розкрито глобалізаційні домінанти безпечного розвитку національної економіки у контексті світового досвіду.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність економічної безпеки підприємства та її роль на сучасному етапі

У сучасних економічних умовах економічна безпека держави є одним із головних елементів забезпечення економічної стабільності та прогресивного розвитку. У статті 17 Конституції України [3] зазначено: "Захист суверенітету та територіальної цілісності України та забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими завданнями держави, справою всього українського народу". Отже, економічна безпека є одним з головних національних пріоритетів і потребує посиленої уваги з боку виконавчої влади, наукових працівників та громади.

Дослідження економічної безпеки присвячені роботам провідних вітчизняних та зарубіжних учених, таких як Й. Шумпетер, О. Барановський, О. Білорусь, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, Г. Дарнопих, М. Єрмошенко, О. Жигор, С. Кіреєв, С. Мочерний, В. Мунтіан, В. Рудницький, В. Шлемко та ін. Незважаючи на велику кількість публікацій, залишається багато відкритих питань та невирішених питань у сфері економічної безпеки, які є частиною цілісної системи національної безпеки нашої країни. Існуючі нагальні проблеми та невирішені проблеми зробили обрану тему дослідження актуальною.

Необхідно вивчити сучасний стан економічної безпеки в Україні, виявити економічні виклики та загрози, проаналізувати систему показників економічної безпеки та оцінити їх у відкритій економіці.

Сутність економічної безпеки держави з відкритою економікою полягає у забезпеченні економічного розвитку з метою задоволення соціально-економічних

потреб громадян з оптимальними витратами на оплату праці, сировиною та охороною навколишнього середовища [61, с. 31].

Електронний ресурс Wikipedia характеризує економічну безпеку як "складну багатофакторну категорію, яка підтримує стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз і характеризує здатність економіки розширювати самовідтворення для задоволення потреб громадян, суспільства та держави на певному рівні задовільняти."

Існує багато підходів до визначення категорії економічної безпеки, оскільки вони розрізняють економічну безпеку підприємства, економічну безпеку промисловості, економічні сектори, економічну безпеку держави та економічну безпеку країни з відкритою економікою можна пояснити складністю та універсальністю категорії безпеки ,

Наприклад, давно прийнято розглядати економічну безпеку як особливість глобального військового протистояння. В даний час згідно з указом «Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [4] виділяють такі компоненти економічної безпеки: промислова, демографічна, енергетична, зовнішня торгівля, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, харчова, соціальна та фінансова.

Загальний аналіз категорії "економічна безпека", визначений різними джерелами, наведено в таблиці. 1.1 та більш детальний перелік у додатку А, таблиця А1. Як видно з таблиці. 1.1 та А1 визначення, категорії економічної безпеки, які включені в різні підходи до визначення, формування нових напрямків їх теоретичного дослідження та практичного забезпечення.

Підсумовуючи це, можна сказати, що економічна безпека в цілому є необхідною умовою життя та розвитку людей, суспільства та держави. Це важлива частина національної безпеки, від якої залежать захист державної влади, суверенітет держави, її територіальна цілісність та оборона, мир і добробут населення тощо. З цієї причини для кожної держави важливо розробити та функціонувати механізми забезпечення її економічної безпеки як частини національної безпеки.

Таблиця 1.1

Хронологія визначення категорії «економічна безпека»

Джерело	Визначення
Концепція (основи державної політики) національної безпеки України (18 липня 1995 р.)	національна безпека трактується як стан захисту життєвих інтересів особистості, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз і є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей
Концепція економічної безпеки України/ НАН України, Ін-т екон. прогнозування; підгот. В. М. Гець [та ін.]. - К.: Логос, 1999. - 56 с.	економічна безпека країни - це здатність національної економіки забезпечити вільний і незалежний розвиток та досягти стабільності громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни в усіх видах несприятливих умов та змін розвитку подій.
Закон України «Про основи національної безпеки України» 19 червня 2003 р.)	національна безпека - це захист життєво важливих інтересів людей та громадян, суспільства та держави, що забезпечує стійкий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних та потенційних загроз
Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія / К.: КНЕУ, 2003. 320 с.	характеризує економічну безпеку держави як держави, в якій їй надається можливість створити та розвинути умови для продуктивного життя її населення, майбутнього очікуваного розвитку її економіки та зростання процвітання її мешканців. Економічна безпека поділяється на демографічну, екологічну, продовольчу, військову, ресурсну, селекційну, енергетичну, цінову, фінансову, грошову, політичну, соціальну, кримінальну та медичну безпеку
Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / За ред. Гейця В.М. – Х.: ВД «Інжек», 2006. – 240 с.	внутрішні компоненти економічної безпеки повинні бути віднесені до сировини, енергетики, фінансів, військової економіки, інформації, технологій, продовольства, соціальної, демографічної, екологічної та тіньової економіки.
Толуб'як В. С., Королюк Ю. Г. Політика економічної безпеки України в умовах глобальних загроз // Державне управління: удосконалення та розвиток, 2019.	сутність економічної безпеки полягає у захисті національних інтересів держави, у готовності та здатності владних інституцій створити механізми захисту національної економіки з метою забезпечення процесу соціального відтворення та соціально-політичної стабільності суспільства підтримувати та відновлювати його

Примітка. Складено автором за нормативними актами та публікаціями наведених дослідників

Таким чином, на нашу думку, економічна безпека держави формується з різноманітної кількості взаємодіючих компонентів політичного, економічного і соціально-культурного характеру, які у результаті своєї злагодженої та ефективної взаємодії знижують ризики і загрози та створюють умови для економічного зростання держави в умовах відкритої економіки. Проблема економічної безпеки є

ключовою для існування будь-якої держави. Сутність економічної безпеки полягає в захищеності національних інтересів держави, в готовності і здатності інститутів влади створювати механізми захисту національної економіки.

Якщо здійснити узагальнення підходів до визначення сутності поняття «економічна безпека» за підходами (рис. 1.1), то маємо розгалужений напрям визначень: від ресурсно-функціонального, гармонізаційного, захисного, стійкісного до інформаційного, фінансового, інвестиційного та ін. напрямків. У сукупності вони дають змогу забезпечити здатність економічної системи зберігати та поновлювати процес суспільного відтворення та соціально-політичної стабільності.

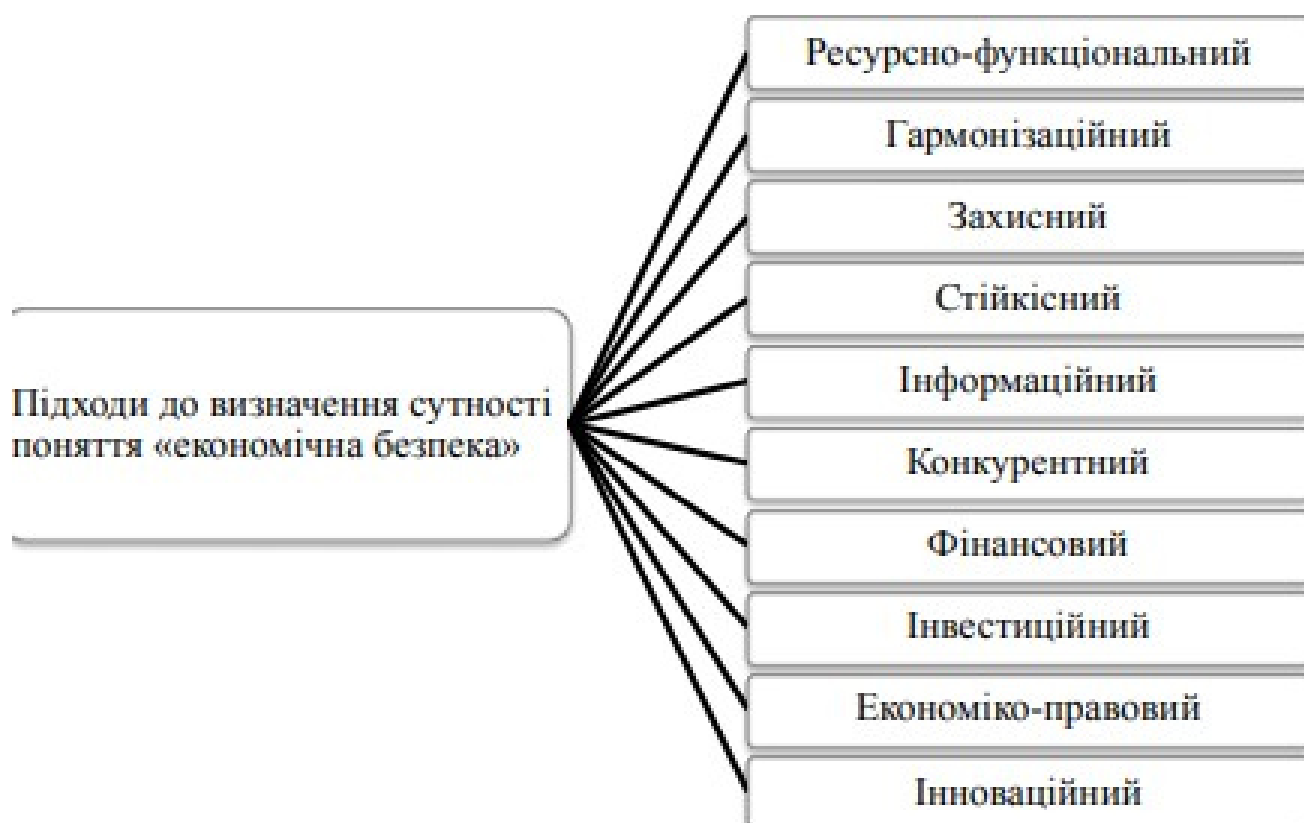

Рис. 1.1. Узагальнення підходів до визначення сутності поняття «економічна безпека» за сферами впливу

Примітка. Побудовано автором за даними Рожков В. О. Підходи до визначення сутності поняття економічної безпеки // Глобальні та національні проблеми економіки, 2016. Вип. 10. С. 478-480.

Таким чином, сутність економічної безпеки може бути визначена як стан економіки та інститутів влади, які гарантують гарантований захист національних інтересів у сферах інформації, конкуренції, фінансів, інвестицій, інновацій, економічного та правового середовища та незалежності обраний економічний курс із гарантій зовнішньополітичних впливів, соціально переважаючої орієнтації економічних реформ, достатнього військового оборонного потенціалу для всіх, у тому числі і несприятливих умов для розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

Політика економічної безпеки визначається на основі певних принципів, що створюють політико-правову базу для оцінки зовнішніх та внутрішніх загроз, формують національні економічні інтереси та стратегії економічної безпеки.

Основні принципи забезпечення економічної безпеки України включають:

- верховенство права при забезпеченні економічної безпеки;
- підтримання балансу економічних інтересів окремих людей, сімей, суспільства та держави;
- взаємна відповідальність людей, родин, суспільства та держави за забезпечення економічної безпеки;
- сучасність та адекватність заходів щодо подолання загроз та захисту національних економічних інтересів;
- пріоритетність договірних (мирних) заходів у вирішенні внутрішніх та зовнішніх економічних конфліктів;
- інтеграція національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою [19]

Система принципів економічної безпеки включає:

- а) верховенство права;
- б) економічна свобода;
- в) справедливість;
- г) право на незалежний та неупереджений суд;
- д) дотримання вимог громадського господарського порядку;
- д) пропорційність. Розглянемо деякі з них більш докладно в таблиці. 1.2.

Таблиця 1.2

Принципи категорії «економічна безпека»

Принцип	Визначення суті
соціальної правової держави	Відповідно до принципів соціального конституціоналізму, економічна свобода достатньо гарантована при наявності адекватної соціальної структури. Тому ринкова економіка повинна бути соціально орієнтована. Рівень безпеки соціально-економічних прав, в свою чергу, залежить від урядового законодавства та урядової політики щодо соціального та правового захисту осіб. У соціальній сфері, на яку безпосередньо впливає економічна система, держава має такі позитивні завдання: а) забезпечення розвитку соціального законодавства; б) підтримує послуги соціального управління; в) забезпечити роботу системи соціального забезпечення; г) підтримувати систему соціальної допомоги та пільг; (д) забезпечення високого рівня багатства та доходу для більшості населення; д) підтримує справедливий перерозподіл валового внутрішнього продукту
свободи економічної діяльності	передбачає позитивні зобов'язання уряду щодо створення цінових механізмів, заснованих на попиті та пропозиції, та запобігання монополії на ринку з метою створення надмірних або низьких цін. Держава правомірно втручатися у сферу економічної свободи задля забезпечення процвітання в спекулятивних операціях, пов'язаних із штучним попитом на певні товари чи послуги на ринку
справедливості	визначає принципи розподілу національного продукту при здійсненні економічної свободи, але їх можна трактувати по-різному, що має прямий вплив на моделі правового регулювання цих відносин. У егалітарному підході справедливість тлумачиться для збалансування можливостей для розвитку та задоволення потреб. дистрибутивний - як розподіл суспільних благ у рівних частинах; про аксіологічні рівні можливості доступу до суспільних благ з урахуванням принципів диференціації правового статусу

Примітка. Складено автором за даними Економічна безпека : [навч. посібник] / [О. Користін, О. Барановський, Л. Герасименко та ін.] ; за ред. О. Джужі. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури, 2010. – 368 с.

Як бачимо, множина принципів за визначенням суті через дотримання законності, свободи і справедливості формує цілісне інституційне забезпечення управління національною економікою, орієнтоване на забезпечення економічної безпеки, через доміанти збалансованого розвитку, які і визначаються ними.

На думку Гбур З. В. [14, с. 98], економічна безпека, будучи синтетичною категорією, має доволі широку інтерпретацію, і, насамперед, у контексті збалансованого розвитку запобігає порушенню відтворювальних пропорцій,

дисбалансу зв'язків між різними компонентами системи, забезпечує стійкість економічної системи, підвищує здатність витримувати різні навантаження.

Крім того, інституційний вектор може забезпечити цілісність економічної системи за допомогою правових, політичних та економічних механізмів, покращити її здатність підтримувати динамічний баланс, адаптуватися до ендогенних та екзогенних явищ та ефективно долати кризи та загрози.

Ця підтримка повинна включати: інституційну структуру, сформовану наднаціональними та національними інститутами (державна влада, місцеве самоврядування, громадянське суспільство, економічні та соціальні інститути), які забезпечують функціонування всієї економічної системи. 1.2; інституціональна матриця (або інституційна модель), яка коригує взаємодію формальних та неформальних інститутів економічної безпеки та створює відповідне інституційне середовище чи поле вираження; інституційний динамізм, що демонструє модернізацію існуючих та створення нових, що мають стратегічне значення та забезпечують збалансований розвиток української економіки.

Правові акти розподіляються за функціональними компонентами економічної безпеки, які впливають на них (фінансовою, макроекономічною, виробничою, соціальною, науково-технічною тощо). У таблиці В.1 додатка В перелічені нормативно-правові акти відповідно до виду економічного забезпечення, яке вони регулюють. Відповідно до Закону України "Про основи національної безпеки" № 964 СВ СУ від 19 червня 2003 р. [2], інституційну підтримку у справах національної безпеки забезпечує: Президент України; Верховна Рада з України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; загалом компетентні суди; Прокуратура України; органи місцевого самоврядування; Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та інші відомства створені законодавством України [14].

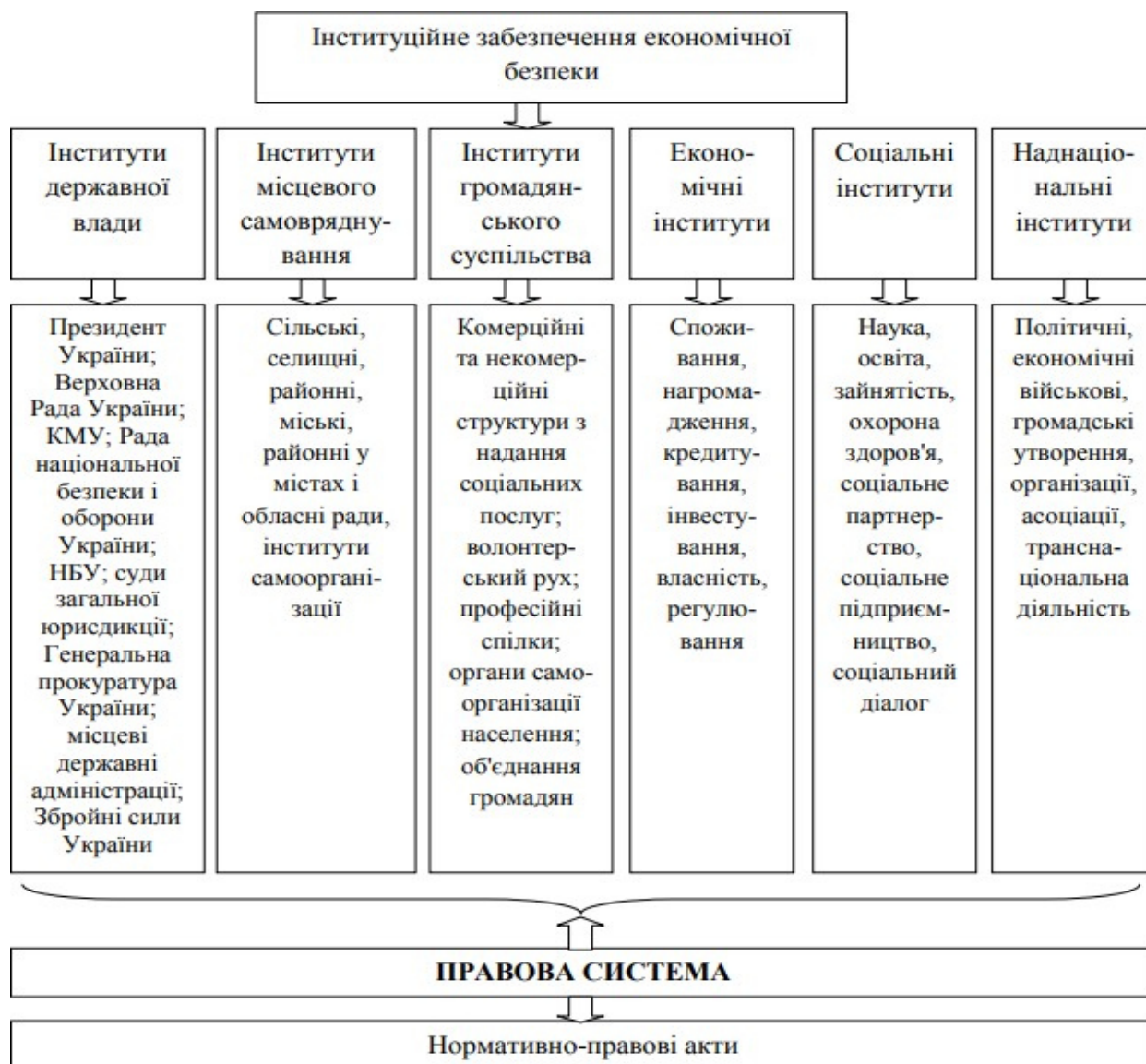

Рис. 1.2. Інституційне забезпечення економічної безпеки

Примітка. Побудовано автором за даними Желюк Т. Економічна безпека в системі інституційного вектора збалансованого розвитку // Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2013. Вип. 1. С. 19-32.

Критерії економічної безпеки реалізуються через оцінку стану економіки, а саме за найбільш важливими процесами, які формують смисл економічної безпеки за оцінками:

- ресурсного потенціалу та можливостей його розвитку;
- цілісності території та економічного простору;

- суверенітету, незалежності й можливості протистояння зовнішнім загрозам;
- рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності рівневі в розвинутих країнах, а також рівневі, за якого загрози внутрішнього і зовнішнього характеру зводяться до мінімуму; конкурентоздатності економіки;
- соціальної стабільності й умов запобігання і вирішення соціальних конфліктів [12].

Сутність економічної безпеки реалізується також у системі показників - показників економічної безпеки. Існують: економічні, соціальні та фінансові показники. До них належать: рівень, якість та тривалість життя; рівень інфляції; кількість грошової маси; рівень безробіття; рівень депопуляції; Валовий внутрішній продукт (ВВП); економічне зростання; дефіцит бюджету; Державний борг; інтеграція зі світовою економікою; баланс експорту та імпорту; енергетична залежність; обсяг валютних резервів; розмір сірої зони.

Для економічної безпеки важливі не самі показники, а їх граничні значення - значення, непослідовність яких перешкоджає нормальному перебігу різних елементів відтворення і призводить до виникнення негативних та руйнівних тенденцій у сфері економічної безпеки. Слід підкреслити, що досягнуто максимального рівня безпеки за умови, що весь набір показників знаходиться в певних межах та має свої межі.

Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки вимагає участі країни в міжнародних економічних процесах, що сприяло б розвитку національного економічного комплексу з метою підвищення його конкурентоспроможності. Внутрішні загрози - це нездатність країни до самозбереження та особистісного розвитку через негативний стан економіки, надмірна соціальна напруженість, неефективність державного регулювання економічних процесів та інші фактори [17].

Рівень зовнішньоекономічної безпеки характеризується широким спектром показників (показників). Вони включають, зокрема: темпи відкриття національної

економіки (взаємозв'язок між зовнішньою торгівлею, тобто експортом та імпортом, порівняно з ВВП); покриття імпорту з експорту; взаємозв'язок між експортом та ВВП; взаємозв'язок між імпортом та ВВП; баланс між зовнішньоекономічною діяльністю; структура експорту та імпорту товарів; структура ключових імпортних товарів; залежність між сумою залученого капіталу та експортом внутрішнього капіталу; індекс цін на зовнішніх та внутрішніх ринках; споживання енергії та матеріалів на експорт; взаємозв'язок між внутрішнім виробництвом та експортом до певних країн; екологічний вплив експортного виробництва; частка експорту технологічно прогресивної продукції в загальному експорті; питома вага імпорту технологічно прогресивної продукції в загальному обсязі імпорту; частка експорту на душу населення; частка іноземних інвестицій у ВВП; взаємозв'язок між тарифними та нетарифними нормами [18; 19; 20; 21].

Порогові значення - граничні значення, недотримання яких перешкоджає нормальному відтворенню різних елементів, призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій. При цьому параметрами, за якими встановлюються порогові значення, є система показників економічної безпеки. Порогові значення показників економічної безпеки - це кількісні параметри, що визначають межу між звичайними "безпечними" та "небезпечними" зонами в різних галузях економіки. Тобто, порогові значення показників економічної безпеки забезпечують рівень безпеки кількісної визначеності, що дає можливість формалізувати та побудувати статистичні моделі прогнозування національних інтересів країни в економіці.

Структура економічної безпеки Відповідно до методології, розробленої Міністерством розвитку та економічної політики України, її структура складається з макроекономічних, фінансових, зовнішньоторговельних, науково-технічних, енергетичних, демографічних, соціальних та продовольчих заходів. Розглянемо детальніше їх, враховуючи методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, підготовлені Міністерством розвитку та економічної політики України (2013 р.).

У цих посібниках використовуються терміни в цьому сенсі: Економічна безпека - це стан економіки, який дає змогу підтримувати опір внутрішнім і

зовнішнім загрозам, забезпечувати високу конкурентоспроможність у глобальному економічному середовищі та здатність економіки до досягти стійкого та збалансованого зростання. Складовими економічної безпеки (їх структурою) є: виробництво, демографія, енергетика, зовнішня торгівля, інвестиції та інновації, макроекономічне, продовольче, соціальне та фінансове забезпечення (табл. 1.3).

Найбільш обширною у цій структурі є фінансова безпека, яка відповідно до вищевказаних методичних рекомендацій містить такі компоненти:

1. Банківська безпека – рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу банківській системі країни ефективно функціонувати та захищений від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів;

2. Безпека небанківського фінансового сектору - рівень розвитку фондових та страхових ринків, що дає змогу повною мірою задовольнити потреби суспільства;

3. Захист боргу - достатня сума внутрішнього та зовнішнього боргу з урахуванням витрат на його обслуговування та ефективності внутрішніх та зовнішніх запозичень;

4. Бюджетна безпека – забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, щоб органи влади могли виконувати свої обов'язки максимально ефективно;

5. Валютна безпека – стан формування валютного курсу, який характеризується високим рівнем довіри населення до національної валюти та її стабільності, створює оптимальні умови для прогресивного розвитку вітчизняної економіки, залучення іноземних інвестицій у країну, інтеграція України у світову економічну систему та максимальний захист від шоків міжнародних валютних ринків;

6. Валютна безпека – стан грошової системи, що забезпечує якісні та доступні кредитні ресурси для всіх суб'єктів економіки з метою досягнення економічного зростання економіки.

Таблиця 1.3

Структура економічної безпеки та її рівні згідно Методичних рекомендацій
щодо розрахунку рівня економічної безпеки України

Рівень	Визначення рівня
виробнича безпека	стан виробничої сфери країни, за якого забезпечується максимально ефективно використання наявних виробничих потужностей у країні, їх модернізація та розширене відтворення, зростання рівня інноваційності виробництва та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки
демографічна безпека	стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, за якого забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян України
енергетична безпека	стан економіки, що сприяє ефективному використанню енергетичних ресурсів країни, наявності на енергетичному ринку достатньої кількості виробників та постачальників енергії, а також доступності, диференційованості та екологічності енергетичних ресурсів
зовнішньоекономічна безпека	стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов для розвитку економіки завдяки її активній участі у світовому розподілі праці
інвестиційно-інноваційна безпека	стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості
макроекономічна безпека	стан економіки, за якого досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій
продовольча безпека	стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства
соціальна безпека	стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни
фінансова безпека	стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни

Примітка. Складено автором за даними Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277.

Одним з важливих складників, що істотно впливає на методологію визначення та формування системи економічної безпеки, є характер загроз, під дією яких знаходиться економічна система. У Законі України "Про основи національної безпеки" від 19.06.2003 р. (з наступними змінами) категорія загрози національній безпеці визначається наступним чином: це - "наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України" [2]. Основні загрози на рівнях макроекономіки, фінансів та соціальної сфери і їх тлумачення приведені у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Основні загрози економічній безпеці України

Загрози	Тлумачення загроз
1. Основними загрозами макроекономічній безпеці в сучасних умовах виступають:.	Нестабільність економічного зростання; структурні коефіцієнти відтворення та подолання структурних деформацій в економіці; критична залежність економіки від зовнішніх ринків, низькі темпи зростання внутрішнього ринку; низька частка продукції з високою часткою доданої вартості; високий ступінь затінення економіки
2. Основними загрозами фінансовій безпеці України сьогодні є:.	Втрата фінансової самостійності у вирішенні соціально-економічних проблем та власної фінансової інфраструктури; Обмеження доступу держави до зовнішніх ринків; Дисбаланс бюджету в умовах дефіцитних коштів; значний ступінь доларизації економіки в умовах зростання державного зовнішнього боргу; нераціональний розподіл кредитних ресурсів банківської системи серед стратегічно важливих галузей економіки; Збільшити загальну суму державного боргу
3. Основними загрозами соціальній безпеці є:	Висока бідність; соціальна нерівність та висока диференціація доходів населення; низький рівень освіти та професійний рівень населення. Тому, незважаючи на реформування системи державного управління, впровадження нових підходів та сучасних механізмів забезпечення економічної безпеки регіонів залишається в значній мірі важливим для регіонального розвитку.

Примітка. Побудовано автором за даними Левчук О.В. Економічна безпека України в контексті глобалізаційних викликів. Економіка і суспільство. - 2017. - Вип. № 8. С. 59-64.

Таким чином, економічна безпека виділяється як найбільш важлива структурна складова національної безпеки, що визначає здатність держави за рахунок економічного сектору формувати і підтримувати нормальні умови життя населення, стійке і стабільне забезпечення економічними, насамперед фінансовими

ресурсами національну економіку, і передбачає послідовну реалізацію національно-державних інтересів в умовах відкритої економіки.

Аналіз накопичених наукових знань дає змогу систематизувати їх у найважливіші підходи до визначення сутності економічної безпеки, відповідно до яких економічну безпеку розглядають як процес задоволення потреб, з погляду захисту національних інтересів держави, з позиції економічної стійкості та незалежності країни, а також як сукупність умов і факторів [1; 5, 7] (рис. 1.3).

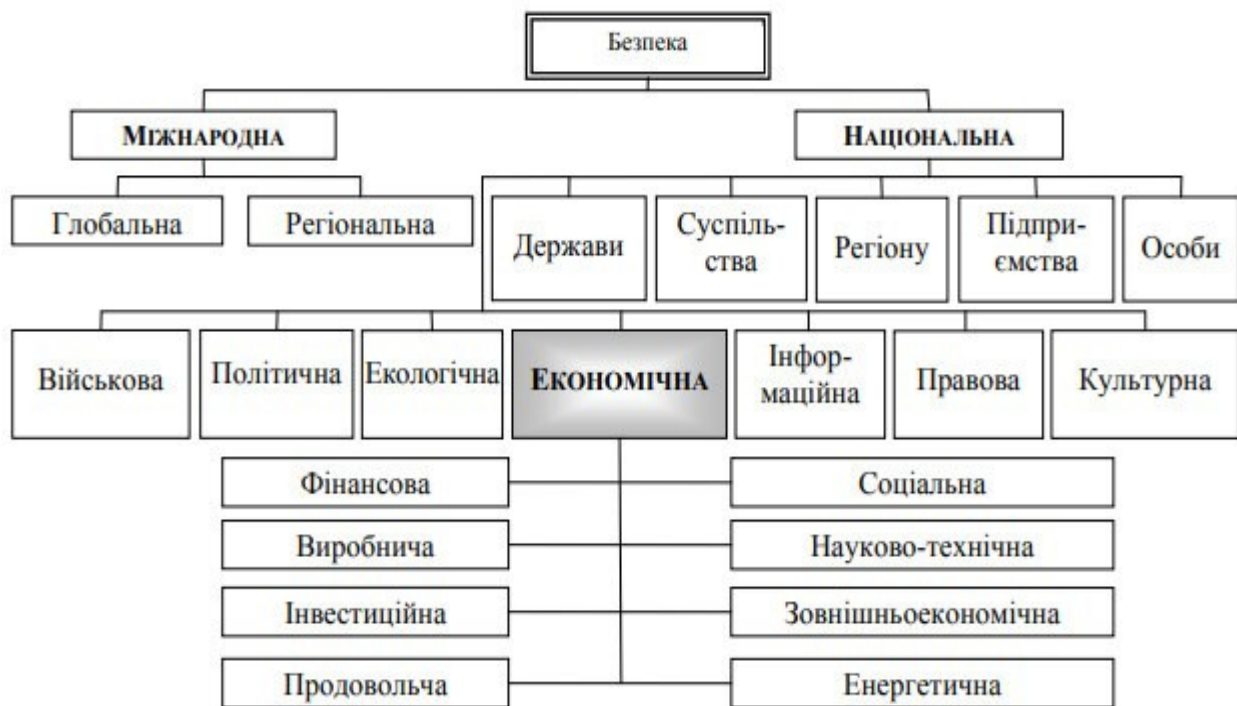

Рис. 1.3. Декомпозиція поняття «економічної безпеки держави»

Примітка. Побудовано автором за даними Федорук О.В. Економічна безпека держави з відкритою економікою : сутність та пріоритети зміцнення / О.В. Федорук // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2013. – №4. – С.31-37.

Аналіз існуючих наукових визначень сутності економічної безпеки держави дозволяє виділити різні підходи, а саме: 1) збалансований підхід - характеризує здатність держави підтримувати стабільність; 2) захисний підхід - основою цього підходу є захист національної держави чи економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз; 3) еволюційний підхід: розвиток і зміна держави; 4) конкурентний

підхід - цей підхід орієнтований на забезпечення належного рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної конкуренції [4].

Взагалі експерти та органи державного управління не мають єдиного підходу до визначення категорії "економічна безпека". В даний час економісти сформулювали понад два десятки принципово різних інтерпретацій цієї концепції.

Термін "економічна безпека" був офіційно визначений у 1985 р. У резолюції Генеральної Асамблеї ООН "Міжнародна економічна безпека" [1]. "Суть державної економічної безпеки полягає в тому, що вона лежить в основі всіх інших напрямків, проявів і галузей державної безпеки. Знаючи цю галузь, ви також можете передбачити наслідки зовнішніх чи внутрішніх дій з метою обмеження їх можливих негативних або посилити їх позитивний вплив на розвиток держави".

Система економічної безпеки також розроблена в межах асоціацій регіональної інтеграції. Зокрема, асоціації регіональної інтеграції суміжних економічних систем характерні для колишніх країн планової економіки: ЄврАзЕС, Союзу Росії та Білорусі, ГУАМ, організації "Центральноазіатська спільнота" тощо.

Також відома Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА) між США, Канадою та Мексикою; ЄЕС (Європейське економічне співтовариство) та інші.

Для Латинської Америки та інших країн регіону таким є Південноамериканський спільний ринок - МЕРКОСУР (Mercado Comun del Sur); Америки - Всеамериканська зона вільної торгівлі - ФТАА (Free Trade Area for Americas), Асоціація країн Південно- Східної Азії - АСЕАН (Association of South East Asian Nations), Східноазійська системи вільної торгівлі (East Asia Free Trade Agreement), міжурядова економічна організація - Форум «Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво» – АТЕС (Asia Pacific Economic Cooperation Forum).

Економічна безпека характеризується таким станом економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, гармонійний, соціально орієнтований розвиток країни у цілому, достатній економічний та оборонний потенціал навіть за найнесприятливіших варіантів

розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів [2]. Тому надалі виникає потреба дослідити механізми та інструменти забезпечення економічної безпеки держави в глобальному середовищі.

Різні вітчизняні та зарубіжні експерти, наприклад у доповіді «Як подолати вплив міжнародної фінансової кризи: пошуки адекватної економічної політики» № (Аналітична доповідь. За ред. І. Бураковського та В. Мовчан. – Харків: Права людини, 2009. – 74 с.) уже протягом тривалого часу вважають, що подолати системну економічну кризу в Україні можливо лише через масштабні програми, які може ініціювати і організувати тільки держава. Такими програмами можуть бути соціальні програми, програми розвитку житлового будівництва, програми розвитку малого і середнього бізнесу, інноваційні програми, програми розвитку регіонів, програми розбудови інфраструктури економіки і життєдіяльності.

1.2. Механізми та інструменти забезпечення економічної безпеки держави в глобальному середовищі

Забезпечення економічної безпеки досягається здійсненням єдиної державної політики, насамперед економічної, яка є системою заходів, що реально упереджують внутрішні та зовнішні загрози в умовах відкритої економіки. Формування системи національної економічної безпеки повинно здійснюватися з огляду на цілі і принципи забезпечення економічної безпеки шляхом розробки ефективних механізмів, які регулюють стосунки у сфері економіки.

Механізм забезпечення економічної безпеки, як зазначено у підручнику «Економічна політика забезпечення економічної безпеки» [13], а також в інших джерелах [13; 58] – це система економічних і правових заходів для запобігання економічних і соціальних загроз, реалізації можливостей підвищення рівня економічної безпеки. Цей механізм містить у собі елементи, приведені у табл. 1.5. У переліку найважливішим елементом механізму забезпечення економічної безпеки суспільства є діяльність держави по виявленню й попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці економіки.

Таблиця 1.5

Механізм економічної безпеки України

Елементи	Розкриття елементів
моніторинг економіки і суспільства	Він проводиться для виявлення та прогнозування внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці. Це інформаційно-аналітична система для моніторингу динаміки показників економічної безпеки країни. Перехідна економіка характеризується низкою серйозних міжгалузевих дисбалансів, значним нестачею ресурсів (особливо фінансових) та надмірною нестабільністю економічних показників.
формування системи показників моніторингу	Створення порогових значень, гранично допустимих значень для соціально-економічних показників, невиконання яких призведе до нестабільності та соціальних конфліктів
упереджувальні заходи	Діяльність держави щодо виявлення внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці та запобігання реалізації наявних можливостей. Основними напрямками цієї діяльності є: - Визначте випадки, коли фактичні або прогнозні параметри економічного розвитку відрізняються від порогів економічної безпеки та розробити всеохоплюючу політику уряду щодо виходу країни із зони небезпеки; - Організувати роботу щодо впровадження цілого ряду заходів щодо подолання чи запобігання загрозам економічній безпеці. Концепція державного (регіонального) бюджету для забезпечення економічної безпеки враховується. Уряд координує роботу місцевих правоохоронних органів для здійснення необхідних заходів, включаючи розробку законодавчих та інших нормативно-правових актів. - Знання фінансових та економічних рішень, які були прийняті щодо економічної безпеки. Законодавчі та інші правові акти повинні пройти перевірку економічної безпеки.

Примітка. Побудовано автором за даними Економічна політика [Текст] : навч. посібник / О. О. Беляєв [та ін.] ; наук. ред. В. І. Стахівський ; Київський національний економічний ун-т. - К. : КНЕУ, 2004.

Вплив механізму економічної безпеки можна принаймні врахувати у відповідній мірі. Найважливішим є стратегічний рівень економічної безпеки. Цей рівень передбачає повне усунення суперечностей або принаймні їх локалізацію та загасання. Насправді рішення щодо побудови системи мають прийматися та впроваджуватися глобально (з економічної точки зору) на стратегічному рівні.

Це процес управління стратегічним плануванням з розробкою стратегії економічної безпеки з урахуванням внутрішніх (нестабільність економіки та її регулювання, недосконалість правового середовища, значна тінізація ринку, сильна конкуренція, відсутність фінансової безпеки та відсутність належної методичної та

організаційної підтримки для одного сталий розвиток) та зовнішнє середовище держави, а також адаптація політики розвитку держави до змін у цьому середовищі та захисту національної економіки від впливу загроз та ризиків для досягнення безпечного функціонування.

Реалізація заходів на стратегічному рівні повинна враховувати: вибір стратегії, оцінку навколишнього середовища, створення рейтингової системи, структурних компонентів економічної безпеки компанії, розроблення заходів, методів реалізації та контролю, формування необхідних ресурсів, зокрема фінансовий. Необхідно розробити тактику виконання.

Тактичний рівень передбачає вирішення проблем, пов'язаних з усуненням самих загроз або запобіганням їх впливу на економічну сферу. На цьому рівні слід розвивати комплекси профілактичних та профілактичних заходів зокрема. Завданням тактики є вибір найбільш ефективних управлінських рішень, методів та прийомів у відповідній ситуації.

На операційному рівні економічна безпека забезпечується шляхом усунення наслідків загроз. Результати вирішення завдань на цьому рівні - це, головним чином, складні оперативні заходи, за які покладено відповідальність відповідних державних органів [28; 78].

Забезпечення необхідного рівня економічної безпеки держави передбачає застосування усіх цих рівнів одночасно, з узгодженням по параметрах безпосередньо економічної та національної стратегій.

Структура механізму забезпечення економічної безпеки формується рівнем суб'єкта економічної безпеки, що розглядається. Для економічної безпеки держави така структура розкривається в межах, визначених чинним законодавством, основні акти якого розглянуті нами у таблиці Б.1 додатку Б. Відповідно до цих критеріїв, забезпечення захисту національних економічних інтересів відбувається шляхом виявлення та упередження загроз. Необхідно, щоб економіка України ефективно функціонування як у звичайних, так і у надзвичайних умовах, а це передбачає строгу структурованість та функціональне розмежування органів законодавчої, виконавчої та судової гілок влади; відкритість та гласність у необхідних межах

щодо діяльності різних державних та комерційних органів забезпечення економічної безпеки.

Структурний аспект економічної безпеки передбачає необхідність ідентифікувати її структурні рівні, які формуються та залежать від впливу різних загроз. В економічній теорії [40] визначено сім рівнів, які охоплює економічна безпека та які реагують по-різному на загрози: індивід, фірма, регіон, держава, міждержавні відносини, міжнаціональні відносини, глобальні відносини, які приведені на рис. 1.4.

Такий детальний перелік рівнів приведений нами з метою показати складові, з яких формується економічна безпека держави на національному рівні в умовах відкритої економіки.

Акімова Л. [8; 9] вважає, що в умовах глобалізації світової економіки забезпечення економічної безпеки України стає все більш нагальною проблемою, оскільки економічна безпека – невід’ємна складова частина системи національної безпеки, її фундамент.

Крім того, у сучасних умовах для України ця проблема набуває першочергового значення ще й тому, що розробка потужної системи економічної безпеки на всіх рівнях дасть можливість уникнути негативних наслідків відкритості національної економіки, забезпечити її конкурентоспроможність, захистити національного товаровиробника та ефективно взаємодіяти з міжнародними фінансовими та економічними структурами.

За час становлення незалежності України більшості структурних змін у державному управлінні був притаманний безсистемний, спонтанний характер, науково обґрунтована структурна перебудова економіки майже не проводилася.

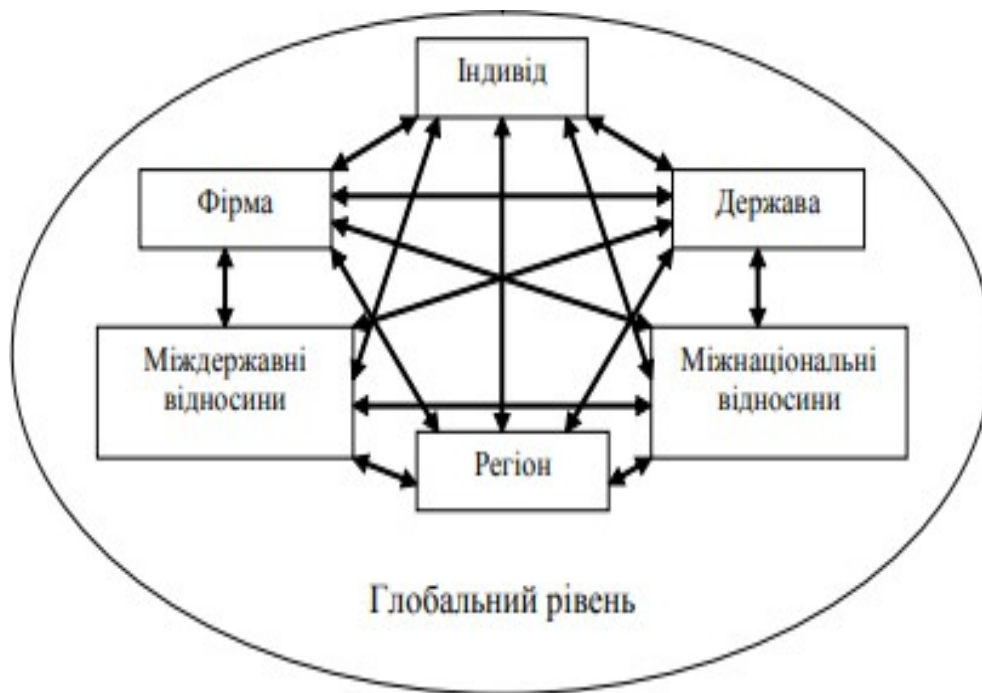

Рис. 1.4. Синергетичні рівні економічної безпеки, прийнятні для України

Примітка. Побудовано автором за даними Остапчук Д. О. Синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави / Д. О. Остапчук // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2012. - Вип. 39 (дод.). - С. 71.

За цей період держава втратила значну частину виробничого потенціалу, майже половина економіки стала слабкою. У той же час багато країн світу продемонстрували не лише високі та постійні темпи розвитку зовнішнього виробництва та ринків, але й здатність формувати інструменти з метою нейтралізації негативних явищ у разі виникнення у зовнішньоекономічній діяльності або, іншими словами, , можливість застосовувати спеціальні методи управління для забезпечення стабільної економічної безпеки. держава [11].

Важливо зазначити, що економічна безпека держави - це складна система, яка сама по собі має багато галузей (напрямів): сировинні, енергетичні, фінансові, технологічні, харчові, соціальні, демографічні, екологічні тощо. У той же час, серед науковців немає єдиної думки щодо визначення сутності економічної безпеки та її складових. Безпека економічної безпеки визначається станом вашого найвразливішого керівництва. Це вважається напрямком, показники якого за

значенням їх критичних обмежень найбільш близькі до показників інших напрямків [13].

Фактично всі галузі державної, законодавчої, виконавчої та судової влади відповідають за управління економічною безпекою. У той же час дуже важливо розмежувати свої повноваження у сфері безпеки країни та її регіонів. Це закріплено в законі України "Про основи національної безпеки України", який передбачає, що загальне керівництво у сферах безпеки та національної оборони України здійснює Президент України як глава держави, гарантуючи суверенітет держави та територіальну цілісність України. [Додаток В].

Згідно ст. 4 Закону України "Бази національної безпеки в Україні" [2], питаннями національної безпеки в Україні є: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Національна рада з питань безпеки та оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; Прокуратура України; місцеві державні адміністрації та місцеві автономні установи; Збройні сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Українська прикордонна служба та інші військові формування, створені відповідно до законодавства України; громадяни України, об'єднання громадян.

Але оскільки ця сфера діяльності є дуже складною і вимагає професійних знань та навичок у різних галузях, закон передбачав створення спеціального органу - Ради національної безпеки та оборони України, який координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сферах національної безпеки та оборони. (включаючи економічну). безпека). Рада національної безпеки і оборони України - це координаційний орган з питань національної безпеки та оборони Президента України, покликаний захищати життєві інтереси людини, суспільства та держави у всіх сферах, включаючи економічну, від внутрішніх і зовнішніх загроз. [8].

Окрім державних органів та інститутів управління економічною безпекою у суспільстві, сформувалася та функціонує система неурядових організацій, громадських об'єднань, громадських рухів, комерційних структур, об'єднань юридичних та фізичних осіб. Вони досягають сукупності життєво важливих

економічних та соціальних інтересів, захищають економічні права та свободи різних соціальних, трудових та професійних груп, впливають на розробку політики, стратегії та тактики економічної безпеки. Наприклад, профспілки постійно проводять політику захисту економічних інтересів працівників, які працюють на зайнятість, борються з безробіттям, отримують повну зайнятість та покращують умови праці.

Тому держава та її інститути управління економікою, зокрема орган координації національної безпеки та оборони при Президентові України, наприклад Рада національної безпеки та оборони України, відіграють важливу роль в управлінні економічною безпекою України. . країна. З формуванням українського громадянського суспільства все більшу роль у забезпеченні економічної безпеки відіграватимуть неформальні організації, підприємці та бізнесмени, працівники державних та приватних компаній.

Держава має монополію на правозастосування та правозастосування під час впровадження. У той же час держава має значні матеріальні та фінансові ресурси, породжує певну економічну мотивацію в суспільстві, заохочуючи та розвиваючи одні види діяльності та обмежуючи інші [8; 9]. Гарантії економічної безпеки у сфері зовнішньоекономічної діяльності, хоча й дуже ефективні, але все ж надаються центральним урядом України. Зараз, через ринкові відносини та широке відкриття внутрішнього ринку, майже всі проблеми управління необхідно вирішувати на рівні галузей, компаній, посередників, які не мають необхідної підготовки для кваліфікації та спеціальних методичних рішень для вирішення проблеми проблеми.

Механізм економічної безпеки та його компоненти безпосередньо залежать від глобального середовища. Глобальне середовище економічної безпеки досягається за рахунок зовнішньої дипломатії, двосторонніх міжнародних угод, інвестиційних режимів, участі в міжнародних організаціях, угод між Україною та ЄС.

Для вирішення цієї проблеми підприємці в Україні розробили проект Доктрини економічної безпеки спільно з основними незалежними спеціалізованими установами в Україні. Він має намір адаптувати технічні регламенти до стандартів ЄС, збільшити тарифні квоти для України на ринках країн ЄС, підвищити

ефективність антидемпінгових процедур MEDT, інтегрувати глобальні інвестиційні та інфраструктурні проекти та укладати угоди про вільну торгівлю.

Інструменти управління економічною безпекою - це інструменти державного управління, що забезпечують економічну безпеку. Інструменти управління громадською безпекою включають методи, включаючи інструменти, методи та прийоми, принципи, форми та функції.

Існує дві підгрупи інструментів державного управління економічної безпеки: універсальний та локальний. Універсальними інструментами управління економічною безпекою є діючі правила та положення щодо адміністративної діяльності, закріплені в правових актах та ті, які мають форму законів, документів, інструкцій, обмежень тощо. Місцеві інструменти управління економічною безпекою держави носять приватний характер для підтримки виконання важливого управлінського рішення у вигляді указів, розпоряджень, наказів, угод, договорів, нарад тощо. [8].

Інструменти економічної безпеки держави поділяються на прямі та непрямі адміністративно-економічні заходи, кумулюються та відокремлюються, за типом та ступенем впливу. Сукупні інструменти (застосовані до основних цілей) - це система показників (бюджет, кредитна політика). Людина - це показник системи (особливо відсоткової ставки, певних податків), що застосовується в операційних цілях.

Інструменти прямої дії (або прямий вплив) передбачають економічну політику, згідно з якою компанії зобов'язані приймати рішення на основі державних норм, а не на основі незалежних економічних рішень (податкове законодавство, законодавчі положення про амортизацію, державні бюджетні процедури). Ці інструменти характеризуються високим рівнем ефективності, оскільки економічні результати отримуються швидко. Однак їх недоліком є те, що це впливає на функціонування ринкового процесу. Інструменти непрямих дій (непрямого впливу) використовуються державою для створення умов для вибору варіантів економічних рішень (суб'єктів господарювання, які роблять власний вибір), що відповідають цілям економічної безпеки [9].

До **інструментів** державного управління економічною безпекою належать методи, які включають засоби, способи та прийоми, принципи, а також форми і функції. Методи державного управління економічною безпекою виходять з методів державного управління економікою, які можна поділити на деякі види, залежно від ознак їх групування (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Методи державного управління економічною безпекою держави

Ознака групування методів	Характеристика ознак групування методів
Прямі	передбачають безпосереднє втручання держави в економічні процеси та економічну діяльність суб'єктів і здійснення заходів із застосуванням інструментів адміністративного регулювання та використання бюджету в частині державних асигнувань) За формами впливу на суб'єктів ринку
Опосередковані	(вплив держави на економічні інтереси суб'єктів ринкової економіки за допомогою інструментів фінансової цінової, інноваційно-інвестиційної, зовнішньоекономічної та іншої політики
Адміністративні	забезпечуються державою через систему інструментів адміністративного регулювання і передбачають такі механізми, як: квотування, лімітування, ліцензування, нормування, стандартизація, державні замовлення
Економічні	методи фінансово-бюджетного, грошово-кредитного, цінового та валютного регулювання, які використовуються державою задля створення такого економічного середовища, яке б стимулювало суб'єктів ринку здійснювати господарську діяльність згідно зі своєю основною метою в поєднанні з основними напрямками соціально-економічного розвитку
Правові	діяльність держави щодо створення нормативно-правового простору функціонування суб'єктів ринку через прийняття відповідних законодавчих та нормативних актів, передбачаючи механізми їх реалізації та контролю за виконанням

Примітка. Побудовано автором за даними Акімова Л. М. Інструменти державного управління забезпеченням економічної безпеки держави за суб'єктами економіки // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2018. - Вип. 3. - С. 53-61.

Перевага цих інструментів полягає в тому, що вони не спотворюють кон'юнктуру ринку і одночасно мають затримку (уповільнення реакції зміни цілі на зміну інструменту) між рішенням держави, її сприйняттям економіка та пов'язані з цим зміни в економічній діяльності.

Тобто інструмент реагує не відразу і ефект від затримки неминучий. Термін експлуатації інструментів може залежати від несподіваних змін в економіці та повільних показників. Тому пам'ятайте про можливі відхилення, постійно аналізуйте результати та вживайте негайних кроків для прискорення процесу досягнення мети.

Як правило, прямі інструменти - це адміністративні інструменти (закони, положення, накази), а непрямі - економічні інструменти (податки, процентні ставки) [19; 22].

Основними функціями державного управління стосовно економічної безпеки є: стимулювання; нормативний (регулятивний); коригування; соціальний; безпосереднє управління неринковим сектором економіки; Контроль. Зміст основних функцій управління економічною безпекою в державі також ґрунтується на пріоритетах, що відповідають головній меті гарантування економічної безпеки. Сюди входить:

1. гарантувати реалізацію економічних прав та свобод суб'єктів господарювання;

2. Державний контроль за дотриманням "правил гри" між суб'єктами ринкових відносин, гарантування вільної конкуренції та запобігання незаконним діям у цій галузі;

3. Забезпечити конкурентне середовище через державну антимонопольну політику [12; 23].

Дослідження включає приклади інструментів забезпечення економічної безпеки держави (див. Таблицю 1.7).

Для забезпечення управління національною економічною безпекою в Україні вживаються такі заходи: забезпечення прийняттого рівня інфляції (до 10%) та підтримання середовища низької інфляції; Підвищити стабільність банківської системи та активізувати кредити; Стабілізувати фінансовий ринок України та боротися з депресивними тенденціями [22].

Таблиця 1.7

Інструменти забезпечення економічної безпеки держави

Інструменти	Характеристика основних складників інструментів
Інституційні	Оптимізація системи державних органів; Посилення повноважень органів влади щодо регулювання, управління та контролю господарської діяльності; Стандартизація порядку та порядку впровадження системи електронного уряду; Удосконалити систему інституціональної підтримки розвитку державно-приватного партнерства; Інституціоналізувати соціальну відповідальність та підтримувати критичні сфери життєзабезпечення
Організаційні	Активізація управлінських функцій влади при підготовці та пошуку джерел інвестицій для соціально-економічного розвитку; Впровадження практики створення пільгових кредитних фондів та фінансування пріоритетних інвестиційних проектів для економіки; Планування та розвиток інфраструктури інноваційної освітньої та дослідницької діяльності з метою інтелектуалізації економіки
Економічні	Розширення та модернізація територіальної інфраструктури; Інвестування у розробку основних та економічних пріоритетів; Формування та розвиток національних, міжгалузевих та міжгалузевих інтегрованих виробничих систем; Активізація малих та середніх підприємств; Підвищення ефективності використання наукового, технологічного та інтелектуального кадрового потенціалу шляхом розвитку венчурного бізнесу

Примітка. Побудовано автором за даними Акімова Л. М. Інструменти державного управління забезпеченням економічної безпеки держави за суб'єктами економіки // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2018. - Вип. 3. - С. 53-61.

Ефективність процесу управління економічною безпекою залежить як від рівня адекватності державних інституцій завданням, покладеним на них конституцією функцій, так і від характеру й масштабів зовнішніх загроз та викликів. Як відомо, поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України забезпечення економічної безпеки держави – найважливіша функція держави і справа всього українського народу, про що зазначено у Конституції [3].

Кожний структурний рівень економічної безпеки знаходиться в нелінійному зв'язку по відношенню до інших рівнів. Зміна основних економічних показників на рівні окремих фірм та організацій призведе до змін показників на інших рівнях. Різного роду економічні взаємодії на різних рівнях економічної безпеки можуть вплинути на стабільність системи, що призведе до нестійкості, невизначеності та, відповідно, спровокує виникнення економічних загроз. У відповідності до вище

зазначеного, необхідно розробляти механізми забезпечення економічної безпеки держави, які будуть враховувати нелінійну взаємодію між рівнями економічної безпеки. Ці механізми повинні базуватися на основах синергетичної економіки.

1.3. Синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави

Економічна безпека України стає все більш різноманітною. Її структура відрізняє концепцію, яка пов'язана з двома протилежними процесами, притаманними соціально-економічній та політичній системі світу, - глобалізацією та регіоналізацією.

Інтеграція економіки України у світову економічну систему погіршує зовнішні проблеми безпеки, без яких країна не може повноцінно брати участь у глобальних економічних відносинах, займає адекватне місце у міжнародному розподілі праці та адекватна оборонна система вирішує проблеми глобального економічного зростання, особливо економічна безпека. зустрічну дію. Коли країна приєднується до системи глобальних економічних відносин, виникає проблема суперечності між необхідністю інтеграції світової економіки, з одного боку, та гарантування гармонійного розвитку національної економіки, з іншого. Захист національних економічних інтересів, внутрішнього ринку та вітчизняних виробників.

Перш за все, у світі спостерігається постійна тенденція до економічної та політичної інтеграції, що виявляється через діяльність численних міжнародних організацій, створення великих промислових та фінансових компаній тощо.

По-друге, існує також розмежування в плані розвитку та способу життя між країнами. Макрорегіони зростають, терористичні рухи поширюються, виникають локальні та гібридні військові конфлікти. Все це додає складності, але в той же час збільшує актуальність аналізу економічної безпеки України в сучасній фазі її відкритої економіки.

На початку 21 століття економічна безпека зазнала певних змін. На це вплинула незбалансована, незворотна, нелінійна, невизначена поведінка економічних систем тощо. На думку дослідників, ці фактори синергетичні.

Він характеризується постійними еволюційними та революційними перетвореннями, різкими стрибками показників, каскадним збільшенням цих стрибків і так званим "ефектом доміно", коли падіння одного фактора визначає падіння іншого.

З цієї причини зростаючі процеси глобалізації у світовій економічній системі створюють нові виклики для економічної безпеки та потребують адекватного розуміння природи цих глибоких змін. Тут повинен застосовуватися міждисциплінарний підхід, тобто враховувати ефекти окремих складових системи економічної безпеки та максимально можливу взаємодію.

За цих умов, що загострюються глобальні проблеми в перехідній економіці, Україна має численні перешкоди для розвитку економічної безпеки, а саме: негативні наслідки втрати території гібридною агресією, значне скорочення реального сектора економіки через падіння промислові та бізнес-структури, низька конкурентоспроможність, колапс ринку, дисбаланс у регіональному розвитку, коли периферійні регіони майже втрачають потенціал розвитку та депресії, з високою часткою доходів та виробників банкрутства х Осінь, повна державних послуг та соціальної агонії інших.

З цієї причини сучасний стан розвитку системи економічної безпеки характеризується необхідністю збагачення теорії та методології синергетичного прогресу, міждисциплінарної галузі досліджень, яка досліджує загальні закономірності системи відкритого балансу. організатор, самоорганізований. Актуалізація синергетичних теорій при побудові перспективних моделей економічної безпеки базується на невизначеності розвитку економічних систем, що збільшує ризик виникнення кризових ситуацій.

Синергетична економіка має справу з нестабільними нелінійними системами і фокусується на нелінійних явищах економічної еволюції, таких як структурні зміни та розгалуження хаосу [8]. Глобалізація світової економіки реалізує аспект економічної безпеки, що обмежує відкриття економіки. Вирішення цієї проблеми полягає у рівні захисту національних інтересів з точки зору взаємодії, торгівлі та участі держави в міжнародних економічних, фінансових та банківських структурах.

Синергетичний вплив на економіку є результатом взаємодії взаємодії елементів економічної системи, що призводить до змін якісного складу економіки та її розвитку, тобто економіка залишається на стабільному шляху розвитку, незважаючи на екзогенні потрясіння та коливання. ендогенний [40]. Очевидно, що відповідні види безпеки (економічна, соціальна та екологічна) повинні суттєво відповідати згаданим цілям сталого розвитку, серед яких лише мета екологічної безпеки є відносно новою, а інші два вже частково реалізовані.

Синергетичний характер безпеки через перехід до сталого розвитку не виключає суперечностей між його основними складовими. Загальне рішення передбачає, що одна з них буде присвоєна одній з різних фаз цього переходу в пріоритетному місці. Тому економічна безпека буде пріоритетом для України в найближчі роки. Опір безпеці не можна розуміти як захист життєвих інтересів підрозділу безпеки від внутрішніх і зовнішніх загроз. Захист від загрози за своєю суттю стійкий. Розмежування між "розвитком" та "безпекою" можливе лише в межах існуючої нестійкої моделі розвитку. Характеристика вимог управління для синергетичного підходу представлена в таблиці. 1,8

Використовуючи синергетичний методологічний апарат, стає можливим вивчення передового характеру економічної безпеки. Перспективний шлях самоорганізації та обіцянка переходу до сталого розвитку вирішать проблему безпеки, оскільки потенційні загрози стають реальними загрозами, заважаючи їм. У рамках моделі опору ми маємо справу з реальними загрозами, катастрофами та їх негативними наслідками. Нова модель, яка поєднує розвиток та безпеку з єдиною синергетичною сутністю, повинна була забезпечити систему запобігання та усунення реальних загроз та небезпек, стихійних лих та катастроф.

Таблиця 1.8

Характеристика імперативів управління
економічною безпекою з позицій синергетичного підходу

Імперативи управління	Синергетичний підхід
Призначення	Забезпечення причинно-наслідкової спонтанної самоорганізації об'єкта, розробка методів та алгоритмів зміни умов активації або послаблення впливу системних факторів (параметрів) та / або зворотного зв'язку для самоорганізації системи, якщо метою розвитку системи буде наступний аттрактор досяжність
Об'єкт	Наявність в об'єкті природних механізмів його саморозвитку
Суб'єкт	Суб'єкт управління відіграє пасивну допоміжну роль консультанта або ініціатора зміни стану середовища; активними є власні механізми саморозвитку
Мета	Актуальні не цілі, а шляхи розвитку системи; важливі синергетичні процеси – це природні процеси досягнення об'єктом нових станів без цілеспрямованого зовнішнього впливу
Властивості	Виявлення простору можливих якісно відмінних стійких станів об'єкта, створення зовнішніх умов для переходу об'єкта до інших станів; урахування відкритості, нерівноважності, спонтанності, поведінки елементів та об'єкта загалом, їхньої динамічності, самоорганізованості
Процес	Об'єкт сам переходить до нових стійких станів, які є матеріально/енергетично більш бажаними. Суб'єкт лише створює умови для прискорення "безболісності" таких переходів
Зворотний зв'язок	Позитивний (розвивальний) зворотний зв'язок
Методи управління	Соціально-психологічні, ментальні, науково-креативні, духовно-культурні
Методи пізнання, опису та перевірки результатів	Моделювання на основі теорій катастроф, біфуркацій, фазових переходів, методів нечіткої логіки, штучних нейронних мереж, хаосу та фракталів; робастне програмування
Результати	Стан динамічної рівноваги, множина різних траєкторій розвитку

Примітка. Побудовано автором за даними Синергетичне управління економічною безпекою підприємства / Л. О. Корчевська // Економіка розвитку. - 2016. - № 3. - С. 48-57.

Постає питання про надання попередніх гарантій для всіх видів гарантій. Такі механізми спрямовані на підготовку переходу від системи безпеки до сталого розвитку, самоорганізованої та орієнтованої на нові культурні та цивілізаційні цілі.

Синергетика як наука вивчає закономірності для отримання системного ефекту. Макроекономічні синергії виникають у результаті взаємодії макроринків, середовище яких може бути сприятливим або несприятливим для розвитку національної економіки.

Глобалізація створює глобальну систему синергії, яка складається з "центру" та "периферії". При нерівномірному зростанні країн загострюються суперечності, а економіка постійно дестабілізується. Роботи Р. Коуза, Д. Норта, М. Олсона, О. Вільямсона та інших заслуговують на особливу увагу, щоб визначити можливість отримання синергетичних ефектів на макрорівні. [описано в 40].

Кризи зачіпають різні сфери суспільства і взаємопов'язані. Криза - це об'єктивна складова ділового циклу, і його характеристики завжди присутні в загальній системі або в її елементах. Поєднання різних видів криз сталося в Україні через технологічний дефіцит, критичне погіршення коштів та фінансові дисбаланси. Система забезпечення економічної безпеки держави належить до класу складних систем.

Складність системи вимагає розподілу адміністративних функцій між багатьма державними, державними та приватними установами. Узгоджені дії цих структур призводять до позитивного синергетичного ефекту. Відсутність координації функцій з підвищення економічної безпеки може призвести до критичного збігу негативних обставин та негативних синергетичних наслідків. З цієї причини синергетичні ефекти повинні враховуватися при аналізі стану та оцінці рівня економічної безпеки [54].

З іншого боку, абсолютне відкриття економіки, переповненість внутрішнього ринку імпортних товарів та проблеми, пов'язані з розвитком вітчизняних виробників, призводять до погіршення національної економіки, до міграції ресурсів країни. Відкриття економіки повинно досягти своїх меж через недосконалість фінансових ринків, нестабільність, дестабілізацію та сильні спади.

Тому необхідно досягти ідеального балансу між економічною відкритістю та захистом національних інтересів, щоб гарантувати економічну безпеку. З точки зору синергії, вирішення цієї проблеми полягає у підтримці автономії національного ринку в світовій економіці. Взаємодія внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на систему економічної безпеки держави, також є ефективною.

Таким чином, продуктивність синергетичного підходу у вирішенні позначених вище проблем визначається у встановленні балансу між автономністю та

залежністю економічної системи, що є необхідною умовою для її самоорганізації та підтримки конкурентоздатності. Синергетична теорія відкриває таку властивість складно організованих структур, як динамічна стійкість. З позицій синергетики, динамічна стійкість складної системи підтримується завдяки розмаїттю елементів, які готують систему до мінливого майбутнього. А саме в таких, швидко змінюваних умовах функціонують сучасні економічні системи.

Підвищення надійності системи національної безпеки в економіці повинно реалізовуватися шляхом застосування інструментів, які «здатні вчасно відстежити стратегічні негативні виклики, вплинути на них та перешкодити їх переростанню в реальні загрози економіці та суспільству. Враховуючи вище зазначене, забезпечення національних інтересів в глобальному світовому просторі має наступні синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки: єдність стійкості та розвитку, динамічний підхід у визначенні економічної безпеки, структурованість та нелінійний» [40].

Найбільший синергетичний ефект може бути отриманий у разі забезпечення надійного зв'язку між наукою і виробництвом, який включає в себе: вибір пріоритетних напрямків технологічного розвитку, створення спеціалізованих фондів, розвиток інноваційної інфраструктури, створення системи «технологічних коридорів» які забезпечують просування наукових знань на ринок, вдосконалення нормативно-правової бази для залучення результатів науково-технічної діяльності та захисту прав інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність, створена за рахунок державного бюджету, повинна передаватися підрядникам безкоштовно за умови, що ця інтелектуальна власність буде використовуватися для розвитку національної економіки. Підрядники НДДКР, розробники технологій повинні ділитися своєю інтелектуальною власністю з бізнесом в обмін на гроші, які будуть витрачені на впровадження наукових результатів в бізнес.

Таким чином, синергетика притаманна лише великим системам, де можна одночасно включити багато ресурсів, та ще й на стадії планування моделювати й порівняти різні варіанти. На макрорівні необхідно реалізувати синергетичні ефекти

на основі узгодженого функціонування державних, регіональних, корпоративних та інфраструктурних інституцій, домогосподарств, інших суб'єктів господарювання.

На мікрорівні синергетичний ефект має забезпечуватися налагодженням узгодженої дії всіх факторів виробництва: землі, капіталу, праці, підприємницької ініціативи. Останній фактор, при цьому, стає головним, саме він має об'єднувати та запускати решту факторів і забезпечувати синергетичний ефект. В рамках глобальної синергетичної системи стабільність може бути забезпечена тим, що країни, які відносяться до середнього й низького рівня розвитку, повинні одержати право на захист внутрішнього ринку і, водночас, взяти на себе зобов'язання щодо технологічної реструктуризації національної економіки.

Висновки до розділу 1

Із розділу 1 можна зробити висновок, що сутність економічної безпеки можна визначити як стан економіки та інституту уряду, що гарантує захист національних інтересів, незалежність обраного економічного курсу, соціальну спрямованість економічних реформ, потенціал достатньої оборони та за несприятливих умов для розвитку внутрішніх інтересів і внутрішній. зовнішні процеси.

Політика економічної безпеки встановлюється на основі принципів, що формують політико-правову базу для оцінки зовнішніх і внутрішніх загроз, формуючи національні економічні інтереси та стратегії економічної безпеки.

Критерієм економічної безпеки є оцінка стану економіки з точки зору найважливіших процесів, що відображають суть економічної безпеки. Структура економічної безпеки складається з макроекономічної, фінансової, зовнішньоекономічної, інвестиційної, науково-технічної безпеки, енергетичної, промислової, демографічної, соціальної та продовольчої безпеки.

Механізм гарантування економічної безпеки - це система організаційних, економічних та правових заходів, покликаних запобігати економічним та соціальним загрозам, реалізуючи можливості підвищення рівня економічної безпеки.

Синергетичний вплив на економіку є результатом взаємодії елементів економічної системи, що призводить до змін якісного складу економіки та в її траєкторії розвитку. Що стосується економічної безпеки, то всі елементи її структури функціонують у гармонії лише для досягнення сталого розвитку.

Тому економічна безпека країни захищає національні інтереси держави та створює умови для сталого розвитку економіки, захищаючи економіку від негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз. Це досягається шляхом створення відповідної стратегії, умовою якої є методологічне та методологічне визначення принципів, критеріїв та елементів економічної безпеки у відкритій економіці, механізмів та інструментів, що гарантують економічну безпеку держави в глобальному середовищі, синергетичні аспекти розвитку гарантій економічної безпеки держави.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. SWOT-аналіз діяльності підприємства.

ТОВ «МЕТІНВЕСТ – Маріупольський ремонтно-механічний завод» був створений у 2013 році. З цього часу підприємство входить до структури міжнародної гірничо-металургійної групи компаній МЕТІНВЕСТ, та об'єднує в собі ремонтні підрозділи металургійних комбінатів ім. Ілліча та «Азовсталь».

Маріупольський ремонтно-механічний завод займається виготовленням і ремонтом запасних частин, вузлів, металоконструкцій і змінного обладнання для металургійних підприємств Групи МЕТІНВЕСТ. Підприємство має повний машинобудівний цикл, виробляє масла, мастильні рідини та машинобудівну продукцію.

Найближчими конкурентами підприємства, що знаходяться у м. Маріуполь виступають підприємство ТОВ «МАГМА», що спеціалізується на виготовленні обладнання для конвеєрних, прокатних та доменних цехів, і підприємство ТОВ «ТОНДО», що займається ремонтно-відновлювальними роботами будь-яких зношених поверхонь комплектуючих частин обладнання.

Постачальниками та партнерами підприємства виступають ТОВ «НПП АГРИНОЛ», що забезпечує компанію мастильними матеріалами, підприємство ТОВ «МЕТІНВЕСТ – СМЦ», що реалізує продукцію компанії і надає послуги з різки, комплектації та доставки збірних партій металу, ПАТ «Дніспроспецсталь», що постачає трубні металоконструкції.

ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» має лінійно-функціональну організаційну структуру, що забезпечує високу компетентність спеціалістів, які відповідають за здійснення конкретних функцій, відповідність структури функціонуючій стратегії діяльності підприємства, а також дозволяє поєднувати принцип спеціалізації управління з принципом єдності керівництва (Додаток Б).

Кількість проміжних посад від виконавця до керівника організації

варіюється від 1 до 4 осіб, що характеризує організаційну структуру підприємства як неоднорідну. Це зумовлено складністю виробничого процесу, в якому бере участь велика кількість персоналу, та необхідністю тісного взаємозв'язку генерального директора з окремими відділами підприємства.

Умовно робітників ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» можна поділити на три групи: виробничий персонал, що безпосередньо пов'язан з виробництвом продукції та його обслуговуванням; керівний персонал, що займає посади керівників підприємства, їх замів і директорів структурних підрозділів; фахівців, що зайняті інженерно-технічними, економічними, бухгалтерськими, юридичними і іншими аналогічними видами діяльності (рис. 2.1).

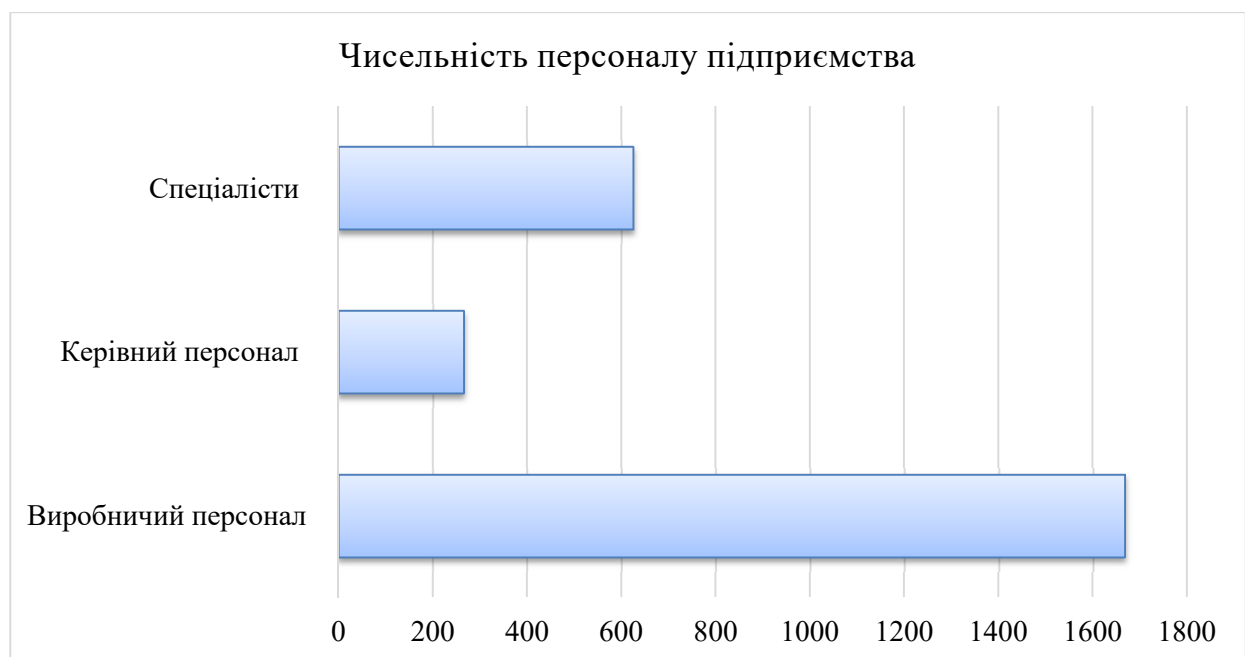

Рис. 2.1. Чисельність персоналу ТОВ «МЕТІНВЕСТ –МРМЗ», од. чол.

По співвідношенню персоналу підприємства керівний персонал не перевищує 10% загального обсягу робітників, що свідчить про оптимальний розподіл керованого та керуючого персоналу підприємства (рис. 2.2).

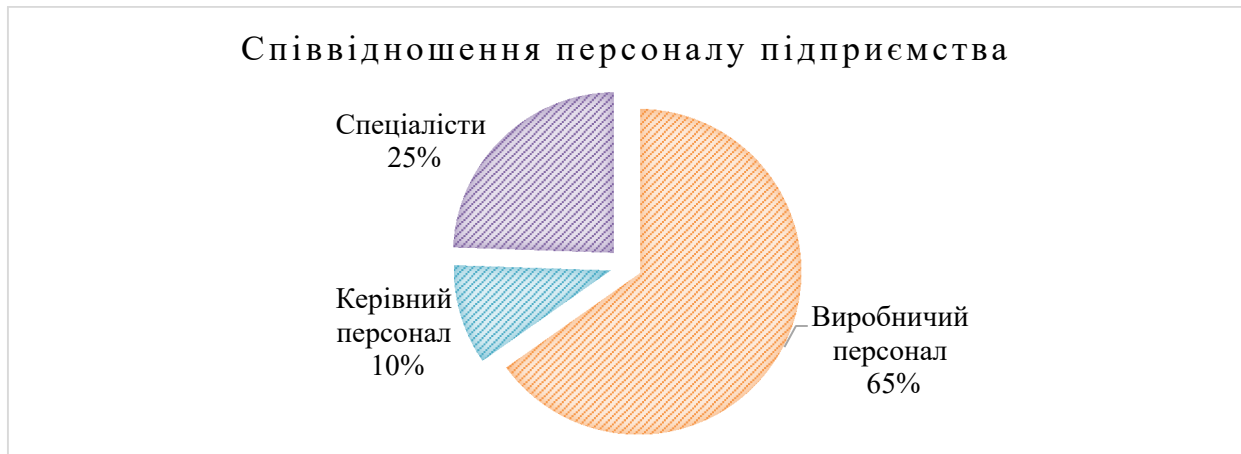

Рис 2.2 Співвідношення персоналу ТОВ «МЕТІНВЕСТ –МРМЗ», %

Комплекс сфер, що охоплюють етичні норми підприємства є повним та систематизованим. Реалізація даних норм проводиться на усіх рівнях організації, та може контролюватися будь яким співробітником через особисті звернення зі скаргою чи консультацією до Гарячої лінії Групи МЕТІНВЕСТ. Організація також має систему охорони співробітників, що надають скарги про порушення кодексу етики. Відповідальність за порушення норм організації відображається у Кодексі етики.

Діяльність у сфері Регіонального розвитку підприємство реалізує через Соціальне партнерство та проекти «Місто – нашими руками» і «Зелений центр МЕТІНВЕСТ». Участь у даних заходах підприємство бере в партнерстві з ММК імені Ілліча та МК «Азовсталь».

В рамках роботи підприємства у сфері Здоров'я та безпеки було розроблено і впроваджено інтегровану систему управління промисловою безпекою, охороною праці й довкілля на основі найкращих світових практик. Компанія щороку підтверджує відповідність міжнародним стандартам OHSAS 18001 та ISO 14001.

В роботі компанії по зниженню травматизму було введено Політику і Принципи Групи МЕТІНВЕСТ у галузі охорони праці, здоров'я та охорони довкілля. Документи розроблені з урахуванням специфіки вертикальної інтеграції, ґрунтуються на найкращих практиках компаній-лідерів у сфері охорони праці і включають три основні компоненти (рис 2.3).

Рис. 2.3 Комплекс робіт ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ»
по зниженню травматизму

Усі події, включаючи мікротравми на виробництві, реєструються і розслідуються. Причини нещасних випадків усуваються, щоб запобігти виникненню небезпечних ситуацій у майбутньому.

Стандарти підприємства визначають правила безпечної роботи на висоті, в замкнутих просторах, на будівельних майданчиках, встановлюють вимоги для підрядних організацій і відвідувачів. Усі зони потенційної небезпеки на підприємстві маркуються відповідними знаками або захисними огороженнями.

На підприємстві регулярно організовується навчання співробітників корпоративним стандартам. Для цього залучаються внутрішні тренери, серед яких і співробітники підприємств Групи МЕТІНВЕСТ, що вийшли на пенсію.

Усі працівники Групи забезпечені сучасним спецодягом, взуттям, рукавицями, захисними окулярами і масками. Спецодяг має підвищену зносостійкість і міцність, стійкість до впливу води та нафтопродуктів, а самі костюми містять світловідбиваючі елементи. Одяг окремих категорій працівників відрізняється додатковими захисними властивостями, наприклад, захистом від електричних розрядів або агресивних хімічних речовин.

В компанії впроваджені два стандарти: «Оцінка та зниження ризику виробничих процесів», що заснований на всесвітньо визнаній методиці HAZID (hazard identification), та «Управління охороною праці, промисловою безпекою та охороною довкіллям при здійсненні інвестиційних проектів».

Відповідно до першого стандарту, за всіма виробничими процесами описуються ризики й розроблені конкретні заходи щодо їх зниження. Оцінка ризиків інвестиційних проектів містить покрокову перевірку. На наступну фазу проект не переходить без оцінки ризиків та їх мінімізації на попередній стадії. Такий підхід дозволяє виключити будь-яку потенційну небезпеку ще на стадії проектування.

У компанії діють чотири види контролю безпеки, проводяться поведінкові та цільові аудити, які спрямовані виявити небезпечні дії і умови роботи. Із наявних методик оцінок ризиків застосовуються наступні:

- HAZID – оцінка ризиків у сфері охорони праці, промислової безпеки та охорони довкілля;
- HAZOP – оцінка працездатності технологічної лінії;
- ENVID – оцінка екологічних ризиків та соціального впливу;
- JSA – оцінка безпеки робіт.

На підприємстві ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» діють «Кардинальні правила з охорони праці та промислової безпеки». Це зібрання канонів, що мотивують співробітників відвертати небезпечні ситуації (рис 2.4).

Недотримання цих правил може призвести до тяжких наслідків для життя і здоров'я співробітників.

П'ять із десяти правил однакові для всіх, ще п'ять – враховують специфіку кожного виробництва.

За недотримання правил передбачена дисциплінарна відповідальність, аж до звільнення.

На підприємстві розміщуються стенди "Кількість днів без травм". Таким чином визнаються заслуги підприємств і структурних підрозділів із нульовим травматизмом і стимулюються інші підрозділи працювати безпечно.

Рис 2.4 Культура безпеки ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ»

Філософія ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» у сфері Екології полягає в поступовому скороченні обсягів викидів забруднюючих речовин через модернізацію виробництва та впровадження нових технологій (рис 2.5).

Фірмовий стиль організації повністю увібрав у себе стилістику емблеми, фірмових кольорів (червоний та білий) і лозунг Групи МЕТІНВЕСТ. Зовнішній вигляд будівлі і вивіски мають гарний стан. Офіси обладнані по єдиному стилю

Рис 2.5 Філософія ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» у сфері екології

Групи МЕТІНВЕСТ. Основними цілями фірмового стилю компанії можна назвати ідентифікацію виробів і вказівку на їх зв'язок із всією Групою МЕТІНВЕСТ, виділення цих товарів з загальної маси аналогічних товарів її конкурентів. Наявність фірмового стилю свідчить про впевненість компанії в позитивному враженні, яке він справляє на споживача.

Аналізуючи цінності підприємства слід відмітити:

- професіоналізм, що виражається через систематизоване навчання персоналу, можливість проявляти свої здібності, встановлення високих стандартів праці;
- лідерство, що виражається у встановленні завищених цілей, заохочення ініціатив, самостійності у прийнятті рішень, заохоченні введення змін в організації;

- командна робота, що характеризується у поділі відповідальності за загальний результат, уважності до думки співробітників.

Проведемо оцінку розглянутих складових корпоративної культури підприємства ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за п'ятибальною шкалою, що буде ураховувати ступінь розвитку кожної окремої сфери корпоративної соціальної відповідальності, та корпоративної культури організації взагалі (табл. 21).

Таблиця 2.1

Оцінка корпоративної культури ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ»

№	Складові корпоративної культури	Оцінка показника (1-5 балів)
1	Співробітники	5
2	Етика	5
3	Регіональний розвиток	1
4	Здоров'я та безпека	5
5	Екологія	3
6	Якість продукції	4
7	Партнерство	2
8	Фірмовий стиль	4
9	Цінності компанії	4

Розглядаючи методикау діагностики корпоративної культури К. Камерона і Р. Куїнна як рамкову конструкцію конкуруючих цінностей для виділення типів корпоративної культури, зробимо акцент на двох вимірах корпоративної культури ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ».

Перший вимір в теорії відокремлює критерії ефективності, які підкреслюють гнучкість, дискретність і динамізм, від критеріїв, які акцентують стабільність, порядок і контроль. Другий вимір відокремлює критерії ефективності, які підкреслюють внутрішню орієнтацію, інтеграцію та єдність, від критеріїв, що асоціюються із зовнішньою орієнтацією, диференціацією і суперництвом.

Отже, за методикою К. Камерона і Р. Куїнна можна визначити тип корпоративної культури ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» як бюрократичний, що

обумовлюється внутрішнім фокусом і інтеграцією компанії та орієнтацією на стабільність і контроль (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Характеристика типу корпоративної культури ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за методикою К. Камерона і Р. Куїнна

Тип корпоративної культури - Бюрократія	
Критерій	Характеристика
Орієнтація організації	Внутрішній фокус та інтеграція
Ступінь гнучкості	Стабільність і контроль
Тип лідера	Координатор. Наставник. Організатор.
Критерії ефективності	Рентабельність. Своєчасність. Рівне функціонування
Теорія менеджменту	Контроль сприяє рентабельності
Стратегії якості	Виявляти помилки. Вимірювати. Контролювати процеси. Систематично вирішувати проблеми. Застосовувати інструменти якості.
HR-роль	Спеціаліст-адміністратор
Засоби	Реінжиніринг процесів
Цілі	Раціональна інфраструктура
Компетентність	Удосконалення процесів; зв'язок зі споживачами; оцінка сервісних потреб

За методикою Т. Діла і А. Кеннеді розглянемо два критерії для опису «чистих» типів культур: швидкість зворотного зв'язку і ступінь ризику. Ступінь допустимого ризику ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» є високою, швидкість зворотнього зв'язку – більш низькою, тому за даною методикою можна визначити тип корпоративної культури «Культура інвестицій» (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Характеристика типу корпоративної культури ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за методикою Т. Діла і А. Кеннеді

Тип корпоративної культури - «Культура інвестицій»	
Критерій	Характеристика
Ступінь допустимого ризику	Високий
Зворотній зв'язок від прийнятих рішень	Повільний
Поведінка людей, які добре приживаються або набувають репутацію героя в даній культурі	Можуть довгий час витримувати невизначеність. Завжди перевіряють свої рішення. Мають гарну технічну підготовку. Поважають авторитети
Сильні сторони співробітників культури	Можуть робити винаходи і відкриття наукового характеру
Слабкі сторони співробітників культури	Дуже повільно виконують завдання

Отже, корпоративна культура організації є надзвичайно складним та багатоаспектним поняттям, це теоретична конструкція, що складається з безлічі різнопланових елементів. Вона відіграє значну роль в діяльності підприємства - покращує його ділову репутацію, забезпечує ефективність та економічне зростання. Високий рівень корпоративної культури організації вимагає відповідного культурного рівня її співробітників, що сприяє культурному збагаченню нації.

Визначимо, що корпоративна культура підприємства ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» виступає як складна система взаємопов'язаних заходів, які реалізуються у різноманітних напрямках. Пріоритетними напрямками діяльності компанії у сфері корпоративної соціальної відповідальності є заходи направлені на обов'язки перед співробітниками компанії, дотримання етичного кодексу Групи МЕТІНВЕСТ та заходів, направлених на підвищення безпеки та здоров'я.

Діагностика корпоративної культури за методикою К. Камерона і Р. Куїнна дала змогу виявити характерні особливості впливу організаційної культури на стратегію компанії.

На основі проведеного зовнішнього і внутрішнього аналізу діяльності підприємства охарактеризуємо сильні та слабкі сторони підприємства, маркетингові можливості та загрози, і побудуємо матрицю SWOT – аналізу (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Матриця SWOT – аналізу ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Висока якість продукції. 2. Налагоджений взаємозв'язок із постачальниками та партнерами. 3. Позитивний імідж компанії 4. Високий рівень професіоналізму персоналу. 5. Ефективна структура управління. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Залежність від позикових коштів. 2. Наявність одного цільового ринку. 3. Високі витрати виробництва. 4. Низький рівень рекламної діяльності 5. Висока інтенсивність вибуття основних засобів.
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення рівня законодавчої стабільності. 2. Розширення асортименту продукції. 3. Орієнтація ринку на сервісне обслуговування 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ріст інфляційних процесів. 2. Низький рівень ліквідності підприємства. 3. Невелика ринкова частка.

Важливим показником позицій підприємства є відсутність сайту компанії, в чому ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» значно поступається конкурентам. Розробка сайту компанії забезпечить розвиток маркетингової діяльності, розширить можливості підприємства щодо оприлюднення інформації оновлення технологій, вакансій працівників, діяльності у сфері КСВ тощо. А орієнтація на сервісне обслуговування дозволить збільшити можливість прибутку компанії на обмеженому цільовому ринку.

За даними SWOT – аналізу підприємству рекомендована стратегія, яка підтримує сильні сторони фірми, та використовує можливості для мінімізації слабких сторін.

2.2. Аналіз діючої системи управління економічною безпекою підприємства

Економічна безпека країни з відкритою економікою є однією з важливих якісних характеристик соціально-економічної системи, що визначає її спроможність до ремонту, сталого розвитку, ефективної міжнародної конкуренції, підтримання прийнятних умов життя, самодостатності економічних ресурсів та постійної реалізації інтереси. національна геополітична та економічна. .

Забезпечення стабільності національної економіки та її економічної безпеки має ґрунтуватися на детальному аналізі негативних наслідків можливих зовнішніх та внутрішніх загроз. Цей аналіз включає обов'язкове визначення вразливих місць та джерел загроз, а отже, ймовірність наслідків, які загрожують стабільності та безпеці національної економіки.

Економічна безпека є головною перешкодою для соціально-економічного розвитку України. Економічні показники визначають функціонування національної економіки. Ми почали визначати основні показники національної економіки, в яких ВВП є одним з найважливіших показників його розвитку, що відображає ринкову вартість усіх товарів і послуг, що виробляються протягом року в усіх галузях економіки для споживання. , експорт та накопичення, незалежно від національності факторів виробництва.

Оцінку рівня економічної безпеки СФГ «Обрій» здійснимо за методикою оцінки рівня економічної безпеки використовуючи концептуальний підхід та алгоритм, який налічує п'ять етапів (рис. 2.6).

Застосування цього алгоритму дає змогу всебічно оцінити економічну безпеку СФГ «Обрій» за допомогою комплексного показника.

Саме комплексний показник дозволяє визначити, якому рівню безпеки (абсолютно безпечний, безпечний, достатньо безпечний, небезпечний) відповідає аграрне підприємство.

Рис. 2.6. Алгоритм оцінки рівня економічної безпеки фермерських господарств

1-й етап – вибір і систематизація показників діяльності аграрного підприємства за функціональними складовими безпеки. Кожній функціональній складовій економічної безпеки підприємства відповідає певна сукупність показників діяльності підприємства.

2-й етап – аналіз показників діяльності підприємства за складовими економічної безпеки аграрного підприємства. Кожен показник має своє граничне значення, тому важливим є порівняння фактичних значень із граничними, що в результаті дасть можливість виявити загрози та небезпеки по кожній складовій, які негативно впливають на рівень економічної безпеки підприємства.

В економічній літературі [4] пропонується розподіл на рівні абсолютно

безпечної, безпечної, достатньо безпечної, небезпечної.

3-й етап – розробка бальної системи оцінок для обчислення показника економічної безпеки аграрного підприємства. Бальна система дає можливість привести різні значення показників до однієї порівняльної форми.

4-й етап – визначення та оцінка середнього бального значення економічної безпеки аграрного підприємства ($ПБ_{сер.}$).

Цей показник розраховується за наступною формулою:

$$ПБ_{сер.} = (1 / n) * \sum БЗ_{к.і.} \quad (2.1) \text{ де}$$

$ПБ_{к.сер.}$ – середнє бальне значення показника k -ї функціональної складової економічної безпеки;

$БЗ_{к.і.}$ – бальне значення показника k -ї функціональної складової економічної безпеки;

n – кількість показників для оцінки рівня економічної безпеки підприємства за визначеними складовими.

5-й етап – розрахунок та аналіз комплексного показника економічної безпеки аграрного підприємства, який проводиться за такою формулою:

$$КПБ = \sum ПБ_{к.сер.} * d_k \quad (2.2)$$

де d_k – питома вага значущості k -ї функціональної складової економічної безпеки підприємства, причому $\sum d_k = 1$;

m – кількість функціональних складових економічної безпеки підприємства [8].

Нами виділено чотири групи показників (рентабельності, ліквідності, фінансової стійкості, техніко-технологічні показники підприємства), за якими проведемо оцінку рівня економічної безпеки СФГ «Обрій» Хмельницького району Вінницької області (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Оцінка економічної безпеки аграрних підприємств за допомогою розрахункових показників

На основі даних фінансової звітності підприємства проведемо аналіз процесу формування та динаміки змін фінансових індикаторів, що дають можливість оцінити майновий стан, ліквідність, платоспроможність та ділову активність ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ».

Для оцінки майнового стану підприємства доцільно розраховувати коефіцієнт зносу, коефіцієнт оновлення та коефіцієнт вибуття основних засобів, що характеризують виробничий потенціал підприємства.

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує стан та ступінь зносу основних засобів підприємства. З 2014 року на підприємстві коефіцієнт зносу має динаміку до збільшення, що вказує на необхідність збільшення фінансових вкладень в амортизацію основних засобів (рис 2.8).

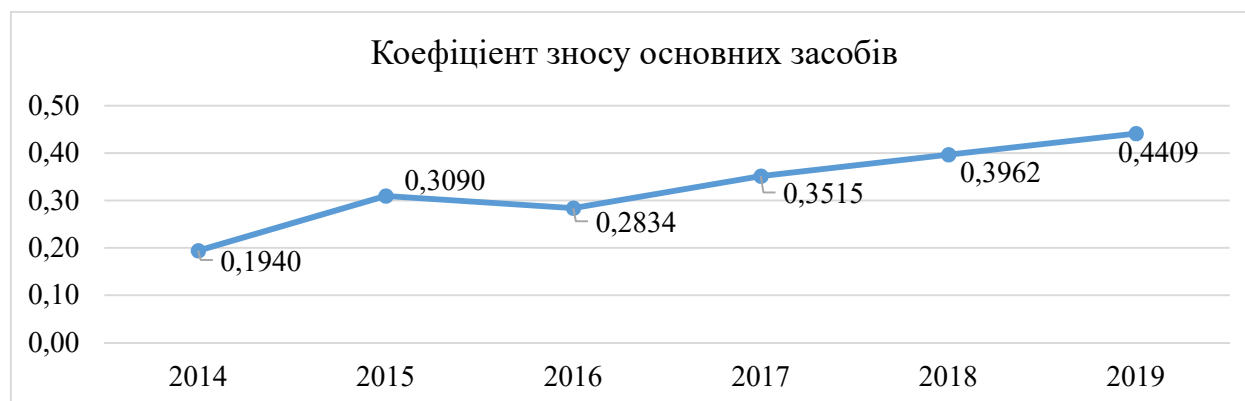

Рис. 2.8. Динаміка коефіцієнту зносу основних засобів ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр.

Коефіцієнт оновлення основних засобів показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби. На підприємстві коефіцієнт має позитивну тенденцію до збільшення, та починаючи з 2016 року перевищує показники коефіцієнту зносу, що свідчить про систематизоване оновлення основних засобів підприємства (рис. 2.9).

Рис. 2.9 Динаміка коефіцієнту оновлення основних засобів ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр.

Коефіцієнт вибуття основних засобів відображає, яка частина основних засобів вибула за звітний період. Динаміка коефіцієнту підприємства вказує на підвищення інтенсивності вибування основних фондів (рис. 2.10).

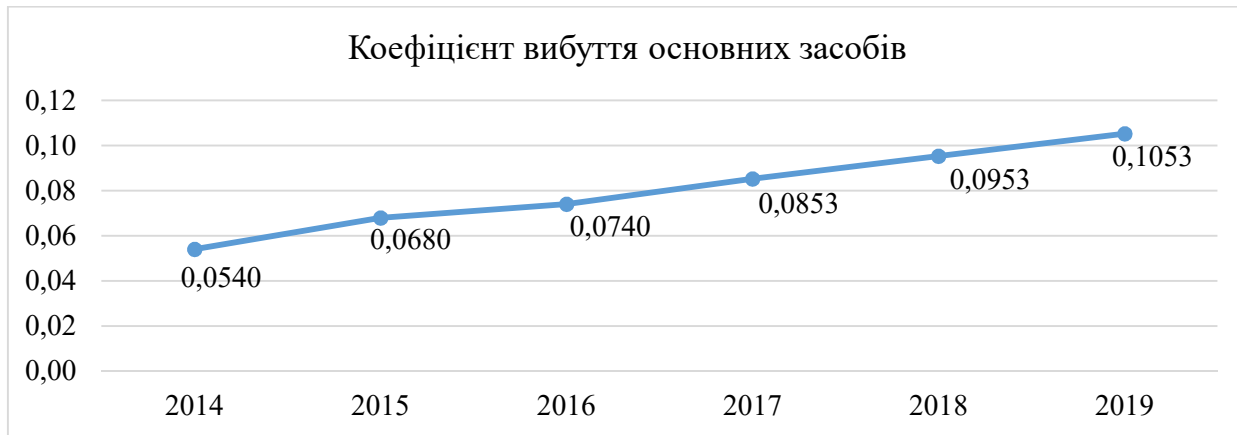

Рис. 2.10. Динаміка коефіцієнту вибуття основних засобів ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр.

Для оцінки реального ступеня ліквідності підприємства проведемо аналіз ліквідності балансу. Перший показник ліквідності балансу – коефіцієнт покриття, який відображає достатність ресурсів підприємства, для погашення його поточних зобов'язань. Показники коефіцієнта на підприємстві нижче нормативних значень (<1), та мають негативну тенденцію, що вказує на недостатність ресурсів для погашення поточних зобов'язань (рис 2.11).

Рис. 2.11. Динаміка коефіцієнту покриття поточних зобов'язань ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр.

Другий показник – коефіцієнт швидкої ліквідності, що відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Показник коефіцієнта підприємства знаходиться у межах нормативного значення, що вказує здатність компанії вчасно погасити свої короткострокові зобов'язання з допомогою високоліквідних активів (рис 2.12).

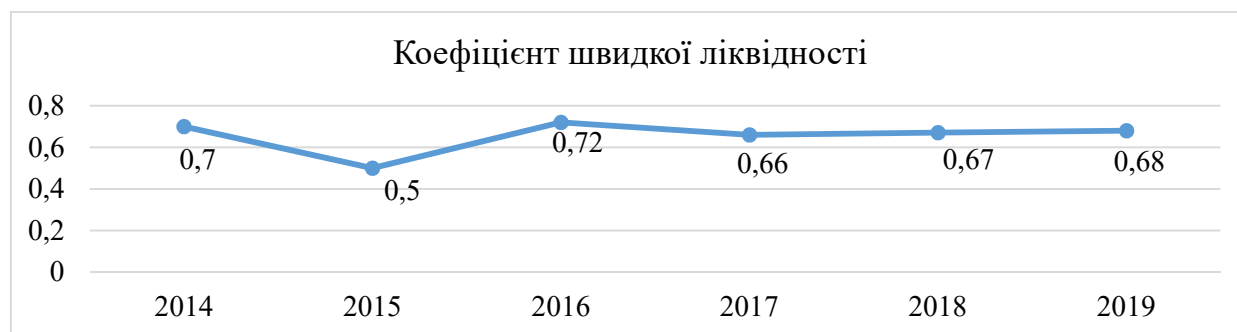

Рис. 2.12. Динаміка коефіцієнту швидкої ліквідності ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр.

Третій коефіцієнт ліквідності – чистий оборотний капітал, наявність та величина якого свідчать про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання. На підприємстві за період 2016 – 2019 рр. чистий оборотний капітал відсутній, але різниця оборотних активів і поточних зобов'язань підприємства має тенденцію до зменшення (рис. 2. 13).

Рис. 2.13. Динаміка чистого оборотного капіталу ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр., тис. грн

Проаналізуємо платоспроможність підприємства, структуру джерел фінансування ресурсів, ступінь фінансової стійкості та незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності. Коефіцієнт платоспроможності на підприємстві має негативні показники, що зумовлюється інфляційними процесами в державі (рис.2.14).

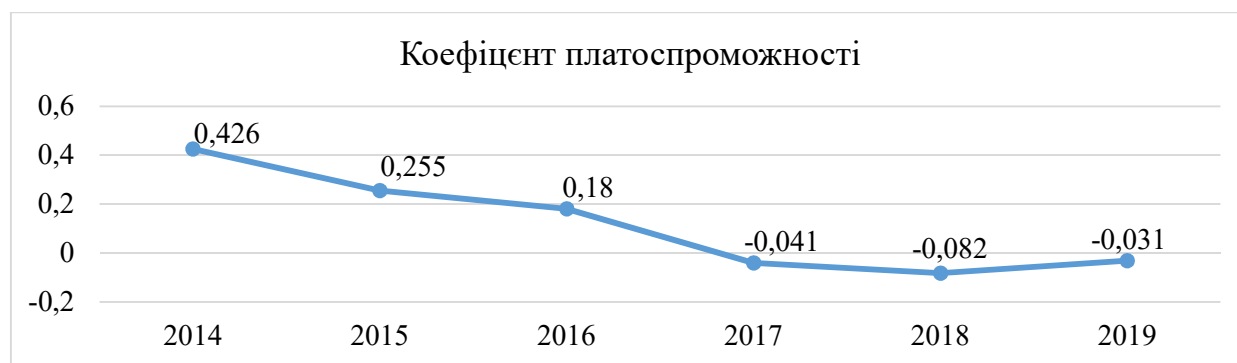

Рис. 2.14. Динаміка коефіцієнту платоспроможності ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами на підприємстві жодного разу не досягав нормативних значень ($>0,1$), що свідчить про нездатність компанії фінансувати оборотний капітал за рахунок власних оборотних коштів (рис. 2.15). Для підвищення показника необхідно оптимізувати структуру оборотних і необоротних активів.

Рис. 2.15 Динаміка коефіцієнту забезпеченості власними оборотними засобами ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу визначає, яку частку власних оборотних коштів підприємства складають гроші та їх еквіваленти (рис. 2.16). Від'ємне значення показника відображає залежність підприємства від позикових оборотних коштів. Компанія не може самостійно формувати оборотний капітал і фінансувати свої оборотні активи тільки за рахунок власного капіталу.

Рис. 2.16. Динаміка коефіцієнту забезпеченості власними оборотними засобами ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр.

Значною мірою стабільність фінансового стану підприємства зумовлена його діловою активністю, що залежить від ринків збуту продукції, ділової репутації суб'єкта господарювання, ефективності використання наявних ресурсів та стабільності економічного зростання. Аналіз ділової активності вказує на пониження ефективності основної діяльності підприємства, що характеризується спадом швидкості обертання фінансових ресурсів підприємства (рис 2.17). Це свідчить про необхідність скорочення незавантажених необоротних активів та своєчасного вживання заходів по поверненню дебіторської заборгованості.

Рис. 2.17. Динаміка коефіцієнту оборотності активів ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр.

2.3. Виявлення факторів загроз економічній безпеці зовнішньоекономічної безпеки підприємства

В умовах глобалізації глобальної економіки, сучасних міжнародних економічних відносин та фінансових викликів міжнародних корпорацій зростає роль та значення зовнішньоторговельних відносин для економіки країни загалом.

Поєднуючи внутрішні та зовнішні умови, економічна безпека не тільки сприяє динамічному та ефективному зростанню економік, але й компенсує можливі негативні зовнішні ефекти економіки для зменшення загроз та втрат. Тому необхідний ретельний аналіз зовнішнього впливу глобального економічного розвитку України на економічну безпеку.

За сучасних тенденцій поглиблення глобалізаційних процесів держава може успішно розвиватися лише на основі відкритої економіки. Тому найважливішим завданням для України в найближчі роки є створення відкритої економіки, яка гармонійно адаптується до економічного розвитку світової економіки та гарантує економічну безпеку.

На думку Ткаленка [60], глобальний економічний розвиток є досить складним і багатоплановим явищем, глобалізація - неоднорідне явище, і в сучасній економічній літературі немає чіткого визначення змісту цього процесу, його факторів та наслідків. Незважаючи на великий обсяг досліджень, наслідки глобального економічного розвитку в контексті економічної безпеки недостатньо розкриті.

Відповідно до методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, постанови Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277 показник відкриття економіки розраховується таким чином:

$$BE = [(O_{екс} + O_{імп}) \times O_{к}] / ВВП \quad (2.3),$$

де:

BE - відкритість економіки

O_{екс} - обсяг експорту товарів та послуг, млн. доларів США

O_{імп} - обсяг імпорту товарів та послуг, млн. доларів США

O_к - середній курс гривні до долара США

ВВП – валовий внутрішній продукт, млн. грн.

Розрахована динаміка відкритості економіки приведена на рис. 2.18.

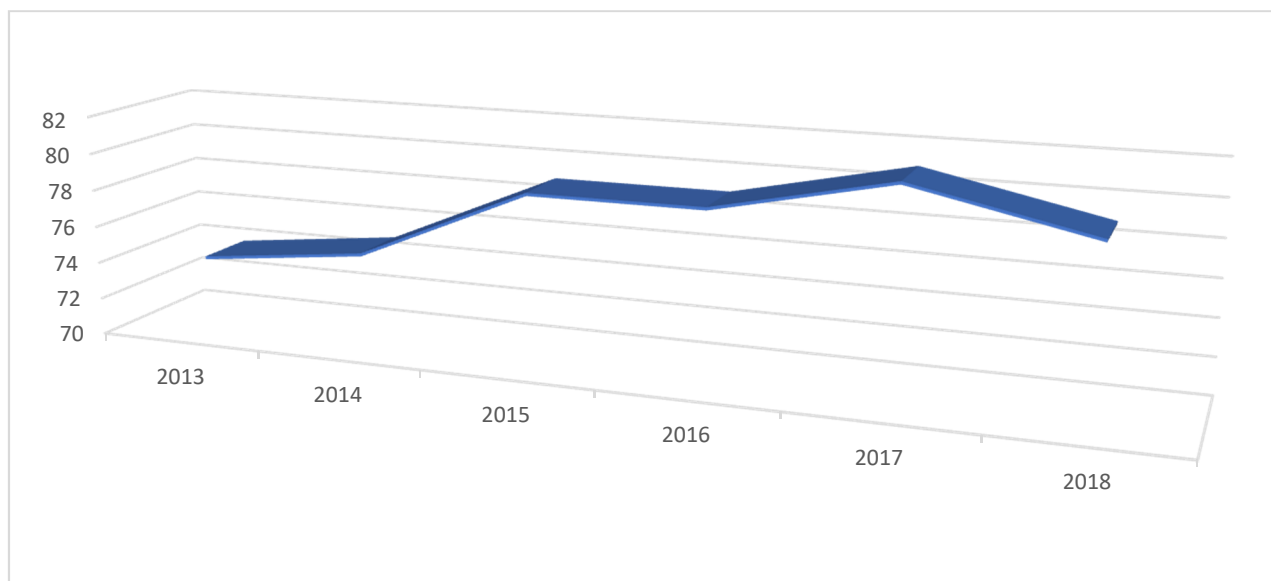

Рис. 2.18. Динаміка показника відкритості економіки України за 2013-2018 рр, %.

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики.

Як видно з наведених рисунків, відкритість економіки за аналізований період зростає з 74% до 79%, але цей процес був спонтанним і не керованим за обраними стратегіями. Тому потребують детальнішого аналізу показники зовнішньоекономічні показники економічної безпеки України.

До зовнішньоекономічних макроефектів глобального економічного розвитку України належать такі індикатори, як: динаміка зовнішньоторговельних операцій, рух прямих іноземних інвестицій, інфляційні показники, динаміка зовнішнього боргу тощо. У табл. 2.5 розраховані основні індикатори безпеки (безпекового розвитку) України за останні роки, які найбільше характеризують зовнішньоекономічні макроефекти глобального економічного розвитку.

Таблиця 2.5

Зовнішні індикатори економічної безпеки України, 2012-2018 рр.

Показники	Поріг	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Результат
Відношення імпорту до ВВП, %	не більше 50	48,2	42,0	41,3	41,4	42,0	54,3	53,8	не безпека
Відношення експорту до ВВП, %	не більше 50	39,2	34,5	40,9	42,1	38,9	47,2	45,2	не безпека
Приток ПІ до ВВП, %	5-10	3	3	1,8	4,2	4,7	2,1	2,0	не безпека
Обсяг прямих інвестицій, % до ВВП	25	27,4	28,2	40,2	44,9	38,7	40,3	62,6	безпека
Рівень інфляції, у %	5	-0,2	0,5	24,9	43,3	12,4	13,7	9,8	не безпека
Обсяг зовнішнього боргу, у % до ВВП	не більше 60	14,8	15,4	31,0	41,7	42,6	46,8	32,7	безпека
Співвідношення державного боргу до ВВП, у %	не більше 35	36,5	40,3	70,3	79,4	83,9	25,8	23,0	безпека

Примітка. Розраховано автором за джерелом Держстат (2016-2018 рр.), Ткаленко С.І. Зовнішні ефекти глобального економічного розвитку України в умовах забезпечення економічної безпеки URL: <https://ir.kneu.edu.ua> (2012-2016 рр.).

Загальні прямі інвестиції по відношенню до ВВП становлять близько 40%, що означає, що ТНК виробляють досить великий обсяг виробництва, що пояснює цю інвестицію. Вищий рівень інфляції також відлякує іноземних та вітчизняних інвесторів.

Аналіз більшості показників свідчить про безпеку подальшого розвитку економіки України, але ця безпека демонструє неадекватність реформ, високий ризик для іноземних інвесторів, які є наслідком невеликих надходжень ПІ.

Загалом обсяг іноземних інвестицій в економіку України на кінець 2016 року становив приблизно 46,5 мільярда доларів. США

Співвідношення боргу до ВВП є особливо важливим для України. За даними МВФ, Україна була одним з найбільших боржників МВФ після всіх років співпраці і лише її перевершила Греція (до 2018 року). За 26 років співпраці з МВФ Україна отримала дев'ять квот. Станом на 31 січня 2018 року непогашений борг становив 409 млрд SDR (спеціальні права запозичення) або 11,93 млрд USD. [83] Греція має непогашений борг у розмірі 9,16 млрд SDR або 12,8 млрд USD. Загальний державний борг України вже перевищує 2 млрд грн.

Додана таблиця В1 містить розширений аналіз показників, тобто стандартний перелік показників зовнішньоекономічної стабільності, значень за період 2013-2018 років, які розраховуються на основі даних НБУ. Отримані кількісні значення порівнювались з обмеженнями, встановленими механізмом оповіщення Європейської Комісії та Департаментом статистики Центрального банку в Індонезії, який має повну систему моніторингу та оцінки вразливості до зовнішніх загроз.

Якщо деякі межі перевищені (не досягнуті), відповідні екрани позначаються червоним кольором як більш високий показник ризику. Якщо фактичні значення складали між 85-100% від верхньої межі та 100-115% від нижньої межі, вони позначалися жовтим кольором і вказували середній ступінь ризику. Якщо фактичні значення були нижче 85% від верхньої межі (понад 115% від нижньої межі), вони відображались зеленим кольором, що вказує на низький ризик.

За результатами аналізу, у 2018 році показано лише два з 11 показників зовнішньої стабільності: чиста позиція іноземних інвестицій 15 та валютні резерви у відсотках від грошової маси - низька сприйнятливість до наслідків шоківих ситуацій (зелений) у таблиці В.1).

Помірний ризик відобразився на показнику відношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів та послуг (жовтий у таблиці). Для 8 показників: валовий зовнішній борг, короткостроковий зовнішній борг, обсяг погашення боргу та сума валютних резервів (крім грошової маси) рівень відповідних ризиків був класифікований як дуже високий (червоний у таблиці).

Аналіз міжнародної інвестиційної позиції України приведено у додатку Г, таблиці Г.1. Станом на кінець 2018 року сума пасивів міжнародної інвестиційної

позиції України досягла майже 155 млрд. дол. США, а сума активів резидентів України відносно решти світу - 133,4 млрд. дол. США. Таким чином, Україна виступала нетто-позичальником решти світу в сумі 21,6 млрд. дол. США (табл. Г.1).

Відносно ВВП 2018 року міжнародні пасиви резидентів України склали 120,6% ВВП, їх активи – 103,8% ВВП, а чиста інвестиційна позиція – 16,8% ВВП. У історичному ракурсі найбільше негативне сальдо чистої міжнародної інвестиційної позиції України – 66,9 млрд. дол. США – мало місце в 2013 році. Відтоді сума чистого кредитування України рештою світу або чиста інвестиційна позиція поступово зменшувалася.

Традиційно економіка України вважається несприятливою для ведення бізнесу, зокрема малого та середнього. У глобальному рейтингу Doing Business-2019, підготовлений експертами World Bank, який оцінює простоту ведення підприємницької діяльності на основі 10 індикаторів, Україна зайняла 71 місце. У минулому році наша країна була на 76 позиції. Зростання в рейтингу триває 7 років поспіль (див. рис. 2.19.).

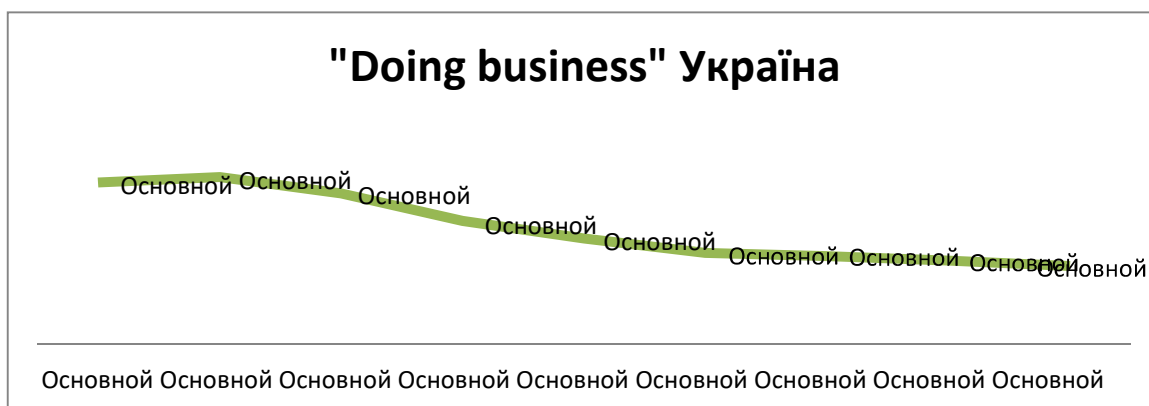

Рис. 2.19. Динаміка України в рейтингу «Doing business» за 2011-2019 рр.

Примітка. Складено автором за даними Рейтинг Світового банку «Doing Business»

У рейтингу Doing Business-2019 Україна побачила найбільше зростання таких категорій, як міжнародна торгівля (зростання на 41 робоче місце, 78 робочих місць) та виконання контрактів (зростання на 25 робочих місць, 57 робочих місць). Спад можна спостерігати за такими категоріями: оподаткування - після 11 позицій (54 позиції), підключення до електромережі - після 7 позицій (135 позицій), реєстрація

бізнесу - після 4 позицій (56 позицій), кредитування - після 3 позицій (32 позиції)) Космос).

Експерти Світового економічного форуму кажуть, що до найбільших проблем в Україні відносяться: перебудова інституційної структури (130 місце); Скорочення домінування великих компаній на внутрішніх ринках (місце 129); Підвищення конкурентоспроможності ринку (125 місце); Підвищення ефективності (112 місць). Крім того, за результатами досліджень Україна займає 99 місце за складністю бізнесу та 81 місце за рівнем інновацій.

Найважливіші конкурентні переваги вітчизняної економіки пов'язані з обсягом ринку (38 місце) та якістю освіти (40 місце) [60, с.411]. Як ми бачимо, Україна втрачає свої позиції у світовому економічному середовищі головним чином через структуру експорту сировини та напівсировини, відсутність інноваційного прогресу та надійного захисту інтелектуальної власності, високу енергоємність виробництва та бідність якості виробництва, неадекватне відтворення економічних товарів тощо. Корупція та корупція. Націй, частково через політичну нестабільність.

Зовнішня торгівля є рушійною силою розвитку економіки та її економічного розвитку. Платіжний баланс - один з найважливіших показників, який відображає торгові відносини між резидентами та нерезидентами і вказує на насичення економіки країни іноземними валютами. Платіжний баланс безпосередньо впливає на політику обмінного курсу, формуючи попит та пропозицію валюти.

Значна частина виробленої продукції експортується з України, інша частина виходить на внутрішній ринок, де робляться спроби конкурувати з імпортною продукцією (основна частина внутрішнього експорту - це продаж сировини та незавершене виробництво, за винятком існування імпорту в складі) експортні витрати) (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Співвідношення імпорту до загального товарообігу та
Валового внутрішнього продукту в Україні, млрд. дол. США

	Оптовий товарообіг	ВВП	Імпорт (товари та послуги)
2015	54	90,6	50,2
2016	60,8	93,2	52,4
2017	72,6	110	62,5
2018	81,4	130	70,3

Примітка. Розраховано автором за даними Держстату

Ці дані свідчать про багатограну залежність внутрішнього ринку від імпортованої продукції, що є доволі небезпечною тенденцією, бо наявність у структурі внутрішнього ринку значного обсягу імпорту призводить до зменшення національного доходу.

Усі ці чинники – тягар для розвитку економіки та сигнал необхідності структурних реформ.

Дослідження валового зовнішнього боргу дозволяє проаналізувати загальний обсяг заборгованості за всіма наявними зобов'язаннями, які мають бути сплачені боржниками, і які є зобов'язаннями резидентів конкретної економіки перед нерезидентами. Іншими словами, це загальна заборгованість держави за зовнішніми позиками і несплаченими за ними відсотками.

Аналізуючи відповідні показники за період із 2013 року, можна говорити про загальне зменшення валового зовнішнього боргу на 19,2 %. Проте попри це спостерігається негативна тенденція щодо збільшення обсягу боргу відносно ВВП – із 78 % станом на 01.01.2014 до 88 % станом на 01.01.2019 (рис. 2.20).

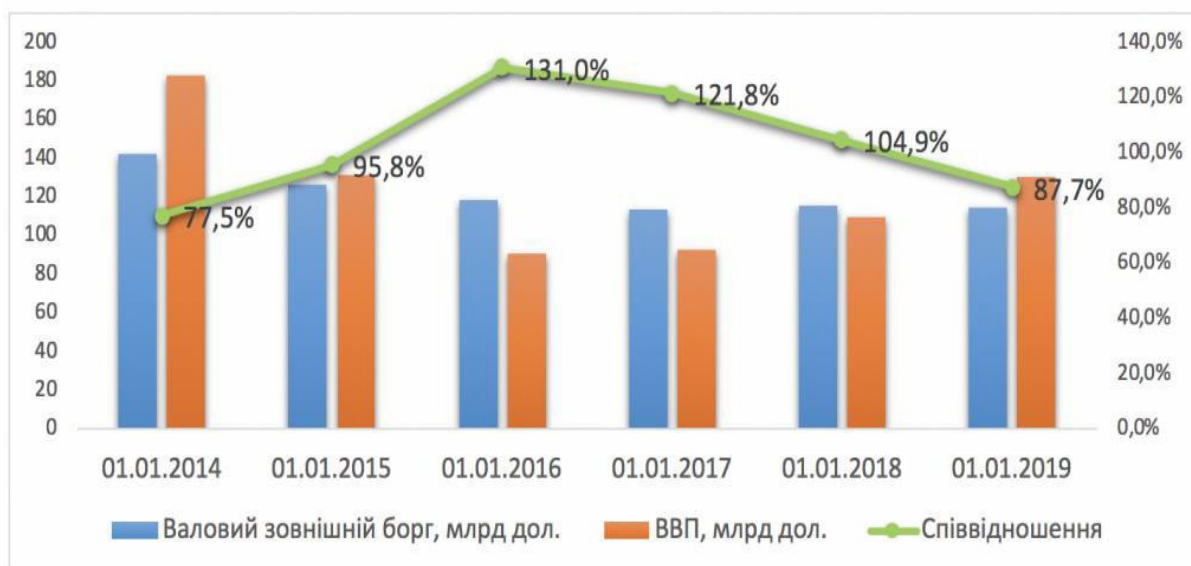

Рис. 2.20. Динаміка валового зовнішнього боргу України за 2014-2019 рр., %.

Примітка. Розраховано автором за даними НБУ та Державної служби статистики

У зв'язку з тим, що показник загального валового зовнішнього боргу відображає сукупний борг усіх приватних суб'єктів та держави, доцільно проаналізувати структуру зовнішнього боргу.

Зменшення співвідношення валового боргу до ВВП зі 131 % у 2016 році до 87,7 % за підсумками 2018 року пов'язане виключно зі зменшенням корпоративних боргів, які за 5 років зменшилися на 43,7 млрд. дол. США Внаслідок нестабільної економічної ситуації в країні зовнішні кредитори припинили надавати дешеві кредити вітчизняному бізнесу. Підприємства були змушені повертати кошти, не маючи змоги їх реструктуризувати.

У той же час держава за відповідний період наростила зовнішню заборгованість на 16,3 млрд. дол. США (сектор загального державного управління – + 10,2 млрд. дол. США, центральній банк – 6,1 млрд дол. США). При цьому держава отримувала позики за дуже високими ставками (останні розміщення євробондів – під 10 % річних), що не міг собі дозволити бізнес. Залучені позики через фінансування бюджетних програм впливали на зростання номінального ВВП, внаслідок чого співвідношення валового боргу за останні три роки зменшилося зі 131 % до 87,7 % (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Загальний валовий зовнішній борг України за структурою,
2013-2018 рр., млн. дол. США

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Сектор загального державного управління	29922	32884	35959	36495	38886	40128
Центральний банк	1775	2176	6743	6242	7438	7938
Інші депозитні корпорації	22555	18725	12824	8966	6228	5797
Інші сектори	76642	62228	53581	52207	53347	51430
Прямі інвестиції: міжфірмовий борг	11185	9257	8562	8614	9552	9414
Валовий зовнішній борг	142076	125297	117668	112524	115451	114707

Примітка. Розраховано автором за даними НБУ

Зовнішній борг державного сектору в 2018 році зріс на 3 млрд. Дол. США і становив 48,1 млрд дол. США (36,9% ВВП). Державний борг України становить 1,860 млрд. грн. (85,8% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 67,19 млрд. дол.США. Гарантійний державний борг України становить 308,13 млрд. грн. (14,2%) або 11,13 млрд. дол.США.

Дослідження інвестиційного та економічного макроекономічного середовища в Україні вказують на високий інвестиційний ризик, оскільки інвестиційний клімат в Україні незадовільний, стверджують провідні дослідницькі компанії. За даними Державної служби статистики України, вплив прямих іноземних інвестицій фіксується з 2014 року. Багато компаній скоротили свої інвестиційні проекти в Україні. У 2017-2018 рр. Обсяг інвестицій ЄБРР в Україну буде залежати від реформування української економіки. Незважаючи на всі економічні та військові потрясіння, Україна залишається привабливою інвестиційною країною.

Згідно з дослідженнями Optimascenter [90], негативний вплив глобальних факторів на Україну може виявитись досить болючим, оскільки наша економіка перевантажена боргами з невизначеними перспективами фінансування, структурою експорту сировини та недостатньою кількістю міжнародних резервів. У той же час

найбільш важливими джерелами ризику для економіки України є зниження світових цін на товари та регулярне підвищення ринкових процентних ставок для всіх позичальників, що розвиваються.

Для економіки характерна не велика ефективність розвитку банківської системи, неналежна якість державних установ, неможливість розробки та впровадження новітніх технологій та низька перспектива розвитку. Така ситуація потребує національної переорієнтації на науково-технічний варіант економічного розвитку, яка має на меті підвищити конкурентоспроможність економіки, спонукати компанії до інновацій та забезпечити тісну інтеграцію виробництва, фінансів, науки та освіти.

Напруженість в Україні, ситуація навколо АТО сьогодні створюють несприятливий клімат і гальмують розбудову національної економіки та її покращення у міжнародному розвитку. Тому економіка України відчуває значну потребу у власних ресурсах, а отже, потребу в зовнішніх ресурсах розвитку. При такій нестачі внутрішніх фінансових ресурсів, технологій, підприємництва їх поповнення можливо й доцільно забезпечувати за рахунок світових ринків. Це також визначає необхідність і важливість «відкриття» української економіки.

Формування в Україні відкритої економіки передбачає не лише розвиток зовнішньої торгівлі та зовнішньоекономічної діяльності, а й поступове й повне налагодження взаємозв'язку з усім світовим господарством. Зовнішні та внутрішні макроефекти впливають позитивно на глобальний економічний розвиток держави, варто не допускати формування небезпечної зони – це стосується великого державного боргу, рівня інфляції та недостатнього залучення вітчизняних інвестицій. Інтегральний показник відкритості економіки приведено на рис. 2.21.

Рис. 2.21. Інтегральний показник відкритості економіки України

Примітка. Побудовано за даними. Індикатори оцінки відкритості економічної системи України / О. Р. Саніна, Ю. А. Кірієнко // Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка". - 2011. - № 704.

Визначаючи відкритість економіки, розраховують певні показники. Найбільш головними показниками є експортна та імпортна квоти, а також зовнішньоторговельна квота (частка суми експорту та імпорту у ВВП). Ці показники, на нашу думку, можуть дещо однобоко відображати обсяги зовнішньоторговельних операцій, оскільки їх значення можуть бути скориговані під дією відповідної політики уряду.

Сучасний кризовий стан практично всіх сфер життя країни вимагає адаптації до вимог конкуренції на регіональних та глобальних ринках. Для цього необхідно пристосувати структуру національної економіки до глобальної конкуренції, сприяти створенню нових видів бізнесу, підвищити ефективність виробництва та рівень наукоємності економіки.

Навколишнє середовище міжнародної безпеки зараз перебуває у глибокій кризі, яка класифікується як наймасштабніша з часів холодної війни. У той же час Україна опинилася на краху глобальної системи безпеки - найгарячішої точки конфлікту інтересів серед глобальних гравців.

Події в Україні в 2014 році дуже змінили геополітичну ситуацію на європейському континенті та систему колективної безпеки. Європейські країни повністю не змогли адекватно реагувати на дії країни із значними ресурсами, військовим та економічним потенціалом та політичним впливом на міжнародній арені. Участь Росії в анексії Криму та розгортання збройного конфлікту на сході України також вплинула на міжнародне право, що призвело до тотального нехтування положеннями Будапештського договору, що гарантувало територіальну цілісність та незалежність України. Усі ці фактори ставлять під загрозу не лише Україну, а й Центрально-Східну Європу та ЄС в цілому.

Економічна безпека України в умовах гібридної агресії характеризується втратою можливостей підтримувати та розширювати свою присутність на світовому ринку. Конкуренція посилюється і відбувається на новому технологічному рівні.

Найбільший науковий внесок у вивчення гібридної війни Російської Федерації проти України вносить науковий факультет Національного інституту стратегічних досліджень. Він визначає гібридну війну в загальних рисах як військові дії, що поєднують військові, дипломатичні, інформаційні, економічні та інші засоби для досягнення стратегічних політичних цілей. Особливістю такого поєднання є те, що кожен із військових та невійськових методів ведення гібридного конфлікту використовується у військових цілях і як зброя [87].

Дійсно, проблема економічної безпеки в Україні з'явилася з часів незалежності. Однак уряд протягом цього періоду мало приділяв уваги економічній безпеці. Тим часом ці питання безпосередньо пов'язані з економічним розвитком та успіхом країни в цілому.

Економічна безпека в мирний час складається з:

- безпека фінансової та банківської системи;
- Забезпечення ресурсів та інфраструктури зовнішніми суб'єктами (важливою проблемою є також енергетична безпека)
 - адекватний захист вітчизняних ринків (наголошую це на відповідному - оскільки тема "підтримки вітчизняних виробників" вже давно є предметом спекуляцій);
 - торговельний баланс та баланс між іноземними та внутрішніми інвестиціями;
 - система зовнішньої економічної експансії, яка, у свою чергу, складається з різних механізмів забезпечення такого розширення (фінансових, економічних, інституційних та навіть спеціальних, таких як включення до цих питань спеціальних служб).

Гібридна війна дуже негативно вплинула на всі компоненти національної та економічної безпеки. Сформувався так званий підхід безпеки, який базується на виявленні ризиків та загроз національній безпеці та розробці заходів протидії їм. Тому підхід до розробки та реалізації державної політики стає все більш систематичним.

В даний час дослідники [87] розробили метод обчислення інтегрального показника фіскальної безпеки в гібридній війні. Він складається з багатьох рівнів. Порядок формування набору (списку) показників такий:

Інтегрований індекс фіскальної безпеки в гібридній війні складається з чотирьох субіндексальних груп:

"Макроіндикатори", які, у свою чергу, містять 4 показники для основних макроекономічних показників;

"Податкові показники" 5 показників для податкових показників;

"Пенсійні показники" 2 показники для пенсійних показників;

"Військові показники та показники для потерпілих" 4 показники для військових показників. Включення до переліку показників кількості внутрішньо переміщених осіб та учасників АТО / ООС залежить від потреби в їхній державній соціальній підтримці за рахунок домогосподарств на всіх рівнях подорожей. 2.22).

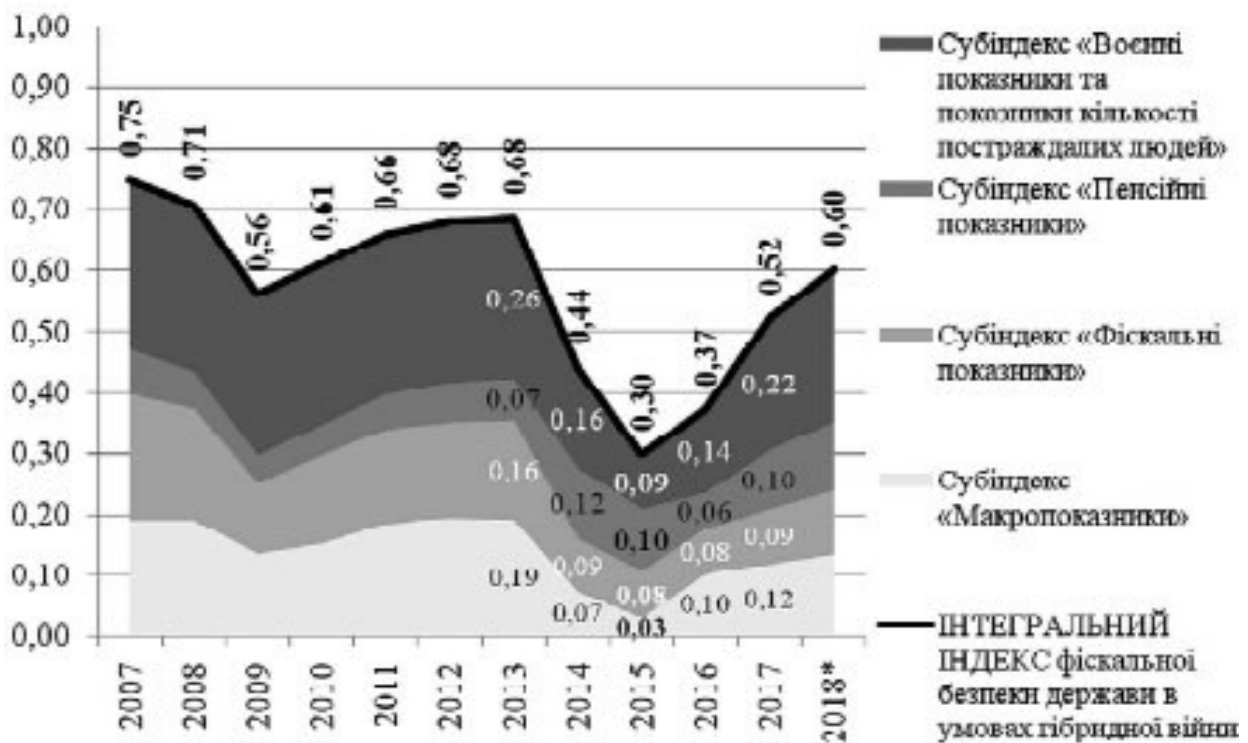

Рис. 2.22. Динаміка інтегрального індексу безпеки України у 2007-2018 рр. в умовах гібридної війни.

Примітка. Побудовано за даними. Касперович Ю. В. Фіскальна прозорість як інструмент протидії гібридній війні // Економіка та держава, 2019. - №3, с. 64-70.

Потім обчислюється інтегральний показник фіскальної безпеки держави. шляхом множення нормованих значень показника на його питому вагу. Отримані значення показників додаються у кожному з п'яти підіндексів, а потім додаються значення всіх підіндексів.

У часи війни підходи до економічної безпеки в цілому повинні суттєво змінитися. Завдання економічної безпеки в боротьбі з агресією полягають у наступному:

- захист власного промислового та ресурсного потенціалу від негативного впливу зловмисника. Сюди входить швидка диверсифікація та заміна поставок із країн нападу на інших постачальників.

Це розгортання так званих інвесторів, які представляють зловмисника. Це націоналізація активів держав та приватних власників, що напали, продемонстрована участь у підтримці агресії чи інших ворожих дій. Для інших "інвесторів" російського

походження слід докласти зусиль для зменшення їх частки та впливу за допомогою економічних засобів.

У деяких детермінованих випадках саме організація постачання країни, що атакує, швидко вирішує проблему зміни постачальників або створення інших альтернатив.

- Використовуйте агресію для вирішення проблемних відносин з агресором, що виникли перед нападом.

Такі заходи повинні базуватися на систематичних розрахунках у координації з українськими компаніями (а за потреби і західними). Крім того, зрозуміло, що деякі заходи можуть бути шкідливими для українських компаній, оскільки деякі західні компанії підпадають під санкції проти Росії, але суму збитків треба обчислити. Якщо застосування санкцій чи заборон може спричинити збитки з боку української сторони в розмірі 1 млн. Дол. США, а з російської - 10 доларів США і більше, такі заходи будуть виправданими. Однак якщо збитки відносно рівні, не потрібно їх зазнавати. Вкотре кожен захід повинен враховувати допоміжні елементи, такі як недотримання та санкції партнерів, можливий перерозподіл певних ринків, переривання розвитку чи впровадження виробництва зброї, можливий соціальний конфлікт, напруженість у деякі області, багато факторів.

Інше питання - нейтралізація економічного впливу агресора на міжнародній арені та в країнах-партнерах. Тема «Східний потік» не з'явилася сьогодні чи вчора. І моніторинг та аналіз, і коли це можливо - нейтралізація ворожої економічної діяльності - все це потребує злагодженої роботи, дипломатів, спецслужб, депутатів, урядової економічної блокади тощо.

Згідно з дослідженнями ISD, основний тягар подолання наслідків гібридної війни російського агресора з Україною покладається на державні фінанси. Враховуючи масштаби катастрофи, держава може її подолати за рахунок державного бюджету та місцевих бюджетів. У мирний час ресурси можна по черзі використовувати для стимулювання соціально-економічного розвитку. Натомість вони повинні витратити на попередню реконструкцію, яка зараз знищена або пошкоджена [87].

Безперспективність національної економічної моделі "виживання" в умовах гібридної агресії з-за кордону, в якій економічні важелі не відіграють підпорядкованої ролі як військової політики, визначає низькі очікування міжнародних експертів щодо економічного підйому країни [25].

Нові виклики та загрози потребують вдосконалення завдяки глобальним та регіональним механізмам реагування. Сьогодні підхід до побудови основних принципів колективної безпеки повинен бути докорінно змінений, оскільки події останніх чотирьох років свідчать про неефективність політичних та економічних санкцій, накладених глобальною спільнотою на атакуючу країну. Незважаючи на постійне погіршення ситуації у Східній Європі та блокування всіх російських ініціатив з боку України та країн-партнерів, позиція країн ЄС залишається незмінною і досі базується на принципах дипломатії та міжнародного права. Спроби переконати Росію припинити свою агресію проти України не враховують основних принципів зовнішньої політики Москви та положень російської стратегії національної безпеки. Дійсно, Росія переслідує одну мету: тотальну гегемонію на європейському континенті, в тому числі за допомогою гібридної агресії.

Завдяки досвіду країн НАТО та висновків, зроблених із російської агресії, Україна докорінно змінила свій підхід до принципів безпеки, враховуючи також тенденції євроінтеграції та зусилля нашої країни щодо повного приєднання. Альянс. Це свідчить про прийняття стратегії національної безпеки у 2015 році, яка тісно пов'язана з основними принципами безпеки в ЄС та НАТО. Відповідно до розділу 3 стратегії, були визначені реальні загрози національній безпеці України [89]: агресивні заходи Росії щодо збіднення української економіки та послаблення соціально-політичної стабільності для знищення України та зайняття її території; Зрив системи національної безпеки та оборони України; Корупція та неефективне державне управління; Економічна криза, виснаження державних коштів, зниження рівня життя; Загрози енергії, інформації, кібернетиці, критичній інфраструктурі та екологічній безпеці.

На думку кількох науковців [89], одним з найнебезпечніших факторів, який призведе до серйозних суспільно-політичних та соціально-економічних катастроф в

Україні, є небажання керівників мінімізувати повний перелік викликів, що стоять перед Україною. У цьому випадку необхідно згадати віртуальні та фізичні проблемні області, які породжують напругу та конфронтацію в Україні (див. Таблицю 2.8).

Збільшити кількість регіональних точок напруги у вигляді нелінійних воєн або так званих "посередницьких війн", в яких приховані суб'єкти проводять різні типи гібридного протистояння через свої супутники для розширення свого геополітичного впливу.

Події в Сирії та Україні створили небезпечні прецеденти у світовій практиці. Кількість акторів, які беруть участь у цих процесах, говорить про пошук нового способу реалізації політичних та економічних амбіцій лідерів глобалізованого світу. Зокрема, можна виділити ті країни, які так чи інакше причетні до конфлікту інтересів: США, Російська Федерація, країни ЄС, Китай, Туреччина, Іран, Саудівська Аравія, Ізраїль та інші .

Україна, один із чутливих навчальних центрів нового світового порядку, залишається однією з глобальних та регіональних дискусійних платформ з усіма своїми негативними та позитивними наслідками. Українське питання, безперечно, залишиться на порядку денному на 2016 рік. Однак формат може значно змінитись за певних обставин.

Для України, враховуючи всі обставини, невирішений військовий конфлікт на сході країни, анексовану територію Криму, загрозлива соціально-економічна ситуація, корупційні програми та війни між бізнес-кланами та високий рівень соціальної напруженості , неоднозначний хід реформ, криза управління, сутички між групами політико-економічних та впливових груп, тиск зовнішніх акторів на внутрішню політику України, відкрите розчарування західних партнерів щодо дій українського політичного класу, продовження поєднує в собі L Російська агресія проти України, яка створює досить небезпечні перспективи, без більш небезпечних перспектив, 2016 рік може стати вирішальним роком для України.

Таблиця 2.8

Загрози економічній безпеці України в умовах гібридної агресії

Загрози	Прояв в умовах гібридної агресії
Неефективна публічна політика	Неефективна політика Майдану політичного режиму в часи війни та політичної та соціально-економічної кризи. Роздробленість реформ, їх соціальний вплив та інколи безвідповідальність. Основне розчарування більшості населення України "молодими реформаторами". Протистояння ідей "революції гідності" та настроїв у громадянському суспільстві - сучасний український політичний клас, корупційні скандали тощо.
Громадянська площа	Акцент на тлі релігійних, культурних, історичних, соціокультурних та географічних особливостей, а також різних інтерпретацій подій в країні за останні роки
Інформаційне протистояння	Зовнішня (протиборство з Росією) та внутрішня (протиборство різних фіскальних груп, що впливають, та їхні медіа-акції), які дискредитують інформаційний простір України та державних установ
Політичне протистояння	Між різними групами впливу за перерозподіл ресурсів та захоплення влад
Воєнне протистояння	Протистояння на сході України (продовження конфлікту та перетворення окремих районів Донецька та Луганської області на сірі)
Торговельне протистояння	Блокування експорту українських товарів з Російської Федерації та низька конкурентоспроможність українських товарів на європейських ринках
Економічне протистояння	Між різними фінансовими та політичними кланами в галузях економіки країни, залучення третіх країн до цього процесу
Силове протистояння	Поява неконтрольованих воєнізованих угруповань у ряді "мирних регіонів", які здатні конкурувати з легальними державними силовими структурами), криміналізація політичних і економічних процесів в Україні
Кланове чиновницько-бюрократичне протистояння	Протистояння в системі органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з політичних, підприємницьких, регіональних та сімейних причин (конкуренція за керівництво та функції у перерозподілі майнових, фінансових та матеріальних ресурсів між "старими" та "новими" посадовими особами

Примітка. Складено за даними Економічна безпека України в умовах гібридної агресії. Аналітична доповідь НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/analitichni-dopovidi/ekonomichna-bezpeka-ukraini-v-umovakh-gibridnoi-agresii-analitichna>

Це свідчить про присутність глав урядів різних країн ЄС на засіданнях Верховної Ради в Україні та відкриту стурбованість послів G8 в Україні, візитами міністрів закордонних справ Франції, Німеччини та України на постійні переговори з віцепрезидент та державний секретар з питань економічних та соціальних питань, соціального та економічного секретаріату з питань гуманітарної ситуації в країні. Ця конкретна перевірка разом із "зовнішніми людськими ресурсами" може свідчити про

те, що західні колеги не мають впевненості у здатності внутрішнього та економічного закладу вирішувати свої проблеми самостійно.

Доля суб'єктивності Української держави залежить насамперед від консолідації національних політичних сил та усвідомлення необхідності радикальних технологічних змін у державній системі, що ґрунтуються виключно на національних інтересах та пріоритетах, суспільних благ, загальному та прогресивному розвитку громадянського суспільства.

Висновки до розділу 2

У другому розділі роботи встановлено, що аналіз показників моніторингу та стану економічної безпеки в умовах відкритої економіки України проводиться відповідно до методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки в Україні, Положенням Міністерства розвитку. від 29 жовтня 2013 р. Н. 1277

Наш аналіз основних макроекономічних показників показує негативну тенденцію економічних процесів в Україні та виявляє основні причини відповідних наслідків.

Зокрема, країна зазнала швидкого економічного спаду в кінці 2013 року та 2018 року, включаючи номінальний ВВП у розмірі 180 мільярдів доларів. США впали до 130,8 млрд доларів.

Безконтрольне зростання інфляції між 2014 та 2015 роками призвело до структурних дисбалансів у національній економіці. Зростання реального ВВП на 3,3% у 2018 році не відповідає очікуваному приросту.

Рівень економічної безпеки було визначено цілісно між 2010-2018 роками та відповідно до окремих складових. Відкриття економіки зросло з 74% до 79% протягом розглянутого періоду, але цей процес був стихійним та не контролювався обраними стратегіями.

Аналіз діяльності ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» дозволив робити висновок, що конкурентними перевагами підприємства є висока якість продукції, налагоджений взаємозв'язок із постачальниками та партнерами, позитивний імідж компанії як члену

міжнародної гірничо-металургійної групи компаній МЕТІНВЕСТ, високий рівень професіоналізму персоналу та ефективна структура управління.

Результати проведеного аналізу процесу забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності досліджуваного підприємства показали:

ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр. вказують на пониження ефективності основної діяльності підприємства. Майновий стан підприємства системно погіршується та зростає інтенсивність вибуття основних засобів. Оцінка ступеню ліквідності відображає недостатність наявних ресурсів підприємства, для погашення його поточних зобов'язань. Виявлена залежність підприємства від позикових оборотних коштів.

Проведений аналіз розподілу функцій підрозділів

ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» у сфері управління персоналом та соціальних питань вказує, що на підприємстві реалізуються всі функції, що необхідні для формування кадрової стратегії та її ефективного впровадження.

Дублювання функцій управління підрозділів можна підкреслити у реалізації охорони праці і навколишнього середовища. Рекомендовано розглянути раціональність нагромадження відділів сфери управління кадрами і соціальними питаннями функціями, що дублюються із підрозділами з охорони праці, промислової безпеки й екології. Це допоможе більш чітко розділити відповідальність між керівниками, та дозволить спеціалізованим профілям більш деталізовано та комплексно виконувати свої функції.

У аналізі розподілу функцій управління персоналу не було виявлено гострої недостачі охоплення функцій, але для збільшення ефективності виконання робіт рекомендовано залучити лінійних керівників до заходів по зниженню відтоку персоналу.

Пріоритетними напрямками діяльності компанії у сфері корпоративної соціальної відповідальності є заходи направлені на обов'язки перед співробітниками компанії, дотримання етичного кодексу Групи МЕТІНВЕСТ та заходів, направлених на підвищення безпеки та здоров'я.

Діагностика корпоративної культури за методикою К. Камерона і

Р. Куїнна дала змогу виявити характерні особливості впливу організаційної культури на стратегію компанії.

За методикою Т. Діла і А. Кеннеді було визначено сумісність існуючої організаційної культури зі сферою діяльності компанії, що вказує на відсутність гострої необхідності підлаштовувати систему управління під культуру організації. Бар'єри, що можуть визначатися між культурою і реалізацією стратегії легко можна вирішити, розробляючи альтернативні варіанти обходу перепон без внесення серйозних змін в саму стратегію

Загрози економічній безпеці України були досліджені та систематизовані в умовах гібридної агресії. Загальний крах економіки України спричинений взаємодією зовнішніх та внутрішніх факторів. Засудження включають відсутність глобального урядового підходу до вдосконалення макроекономічних показників та гібридної агресії, тоді як сторонні люди включають відносну ізоляцію України та ізоляцію від основних світових ринкових тенденцій. Хоча Україна є однією з найбільших країн Центральної Європи, її внутрішній ринок практично недорозвинений і має низький рівень економічної безпеки.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ ВИМІРАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

3.2. **Методичний підхід до забезпечення економічної безпеки розвитку підприємства**

Методичний підхід забезпечення економічної безпеки розвитку повинен створювати певну інформаційну базу для прийняття стратегічних управлінських рішень щодо довгострокової ефективності підприємства [83; 84]. При цьому необхідно враховувати причинно-наслідкові зв'язки між процесами виробничо-господарської діяльності з метою максимального врахування усіх факторів, що негативно впливають на розвиток. Тому забезпечення економічної безпеки розвитку підприємства створюється за рахунок інтеграції специфічних функцій управління економічною безпекою в систему стратегічного управління розвитком підприємства.

Управління економічною безпекою підприємства направлено на створення сприятливих умов для одержання прибутку в короткостроковому періоді й його збереження за рахунок ефективного використання наявних виробничих можливостей. Управління даними процесами носить поточний характер. Відповідно до цілей управління процесами функціонування й розвитку підприємства, групуються функції поточного й стратегічного управління. Функціями, що забезпечують їхню безперервність, стійкість, надійність та гармонійність виступають функції економічної безпеки розвитку підприємства [145].

Функція координації узгоджує цілі та завдання економічної безпеки з стратегічними цілями розвитку та реалізується в циклі управління на основі оцінювання та аналізу потенційних та реальних загроз внутрішнього й зовнішнього середовища підприємства. Координування забезпечує узгодження й ув'язування цілей й завдань поточного або стратегічного управління з цілями

економічної безпеки підприємства на кожному функціональному рівні ієрархії організації. Свої функції підрозділ економічної безпеки виконує при активній взаємодії з іншими структурними підрозділами підприємства, що дозволяє залучати для рішення завдань забезпечення безпеки провідних спеціалістів різних областей, що є професіоналами з економіки, зокрема фінансистів, менеджерів, технологів, маркетологів, програмістів, юристів і т.д.

Плануванню належить вирішальне значення, тому що розробка плану припускає вибір напрямку розвитку підприємства, визначення складу й послідовності робіт, обґрунтований відбір коштів для формування потенціалу й реалізації шляхів його розвитку. Планова функція, як специфічна функція економічної безпеки, реалізується відповідно цілям розвитку підприємства через розроблення концепції безпеки, стратегії безпеки, оперативних, тактичних і ситуативних оперативних планів по протидії небезпекам і погрозам для діяльності підприємства, а також створює необхідні умови для стійкої конкурентної позиції підприємства на ринку.

Традиційно організаційна функція відповідає за: чітку підготовку й організацію робіт щодо поділу праці за функціональними підсистемами, підрозділами, виконавцями і рівнями управління; створення умов для ефективного виконання робіт з обліком відповідного інформаційного, методичного, технічного й кадрового забезпечення.

У результаті аналізу стану економічної безпеки й узгодження цілей безпеки з цілями розвитку та інтересами підприємства здійснюється вибір заходів, з'являється певний варіант організації системи економічної безпеки підприємства. Функція прогнозування визначає управління в майбутньому, коли використовується інформація, представлена на підставі даних прогнозних оцінок, кількісних і якісних характеристик бажаного стану безпеки діяльності підприємства. Такого типу питання постають перед підприємством постійно в процесі поточного управління стратегічним розвитком. Цілком закономірно, що

при існуючих змінах у інституціональному, конкурентному середовищі підприємства ті або інші стратегічні плани можуть піддатися перегляду або коректуванню, у тому числі й проекти економічної безпеки підприємства.

В системі управління діяльністю підприємства особливу роль виконує моніторинг. Тут інформація піддається оцінці на актуальність, вірогідність і цінність. Одержувати інформацію про зміни, виявляти й оцінювати фактори внутрішнього й зовнішнього впливу можливо тільки в системі стратегічного моніторингу. Система стратегічного моніторингу підприємства дозволяє:

аналізувати ті події (по мірі їхнього надходження або ознаки), які можуть особливим чином вплинути на ймовірність і характер майбутніх результатів процесів розвитку підприємства;

відслідковувати позитивні або негативні тенденції змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі, що намічаються, й вносити своєчасні корективи в напрямки інноваційного розвитку підприємства;

визначати своєчасну значимість і стратегічну актуальність реалізованих якісних змін у економічному стану підприємства.

Методи моніторингу дозволяють визначати загрози у змінах зовнішнього середовища, а також прогнозувати ті майбутні тенденції, які варто розглядати як життєво важливі напрямки для функціонування й розвитку підприємства. Якщо методи моніторингу з економічної безпеки (своєчасне виявлення реальних та потенційних погроз фінансової стабільності; здійснення оцінки рівня можливого негативного впливу на стан економічної безпеки; проведення контролю за критичними ситуаціями, які виникають на підприємстві й довкола нього; здійснення обліку всіх факторів погроз; діагностика критичного стану підприємства) інтегрувати в процеси функціонування й розвитку, то вони зможуть забезпечити ефективність, стабільність та стійкість реалізації стратегії інноваційного розвитку, конкурентної позиції підприємства на ринку.

Мотиваційна функція підрозділу економічної безпеки реалізується при активній взаємодії з іншими структурними підрозділами. Укладається в розміщенні кадрів, виявленні негативних тенденцій, можливих причин і умов

соціальної напруженості, у попередженні й локалізації конфліктів, створенні нормальної обстановки, інструктажі персоналу об'єкта з питань своєї компетенції, формуванні в нього почуття відповідальності за дотримання встановлених режимів безпеки. Мотиваційна активність спрямована на організацію системи диференційованого навчання, підвищення кваліфікації й інструктажів співробітників штатного підрозділу безпеки, а також керівників підприємства, його структурних підрозділів і всього персоналу в області безпеки. Ціль навчання - оперативно доводити до персоналу підприємства та його штатного структурного підрозділу безпеки інформацію щодо діяльності про всі фактори небезпек і погроз, а також знайомити з інноваційними технологіями, формами й методами використовуваними в сфері забезпечення економічної безпеки.

Функції обліку й контролю на підставі зіставлення планових і фактичних параметрів станів системи дозволяють проаналізувати й оцінити стан економічної безпеки підприємства. Основними видами контролю є: попередній, спрямовуючий і підсумковий. Методи попереднього контролю використовуються до початку реалізації заходів щодо забезпечення безпеки підприємства й визначають кількісні й структурні характеристики оптимального варіанту їхньої реалізації. Спрямовуючий контроль застосовується увесь час від початку практичного здійснення рішення щодо забезпечення безпеки до його завершального етапу. Він включає вимір, оцінку, порівняння, розробку, а також виконання коригувальних дій, спрямованих на досягнення кінцевих результатів по досліджуваному об'єкту. Метод контролю за підсумковими отриманими результатами, або наступний контроль, застосовується, коли рішення вважається виконаним. Цей вид контролю при аналізі ефективності управління спрямований на оцінку результативності виконання поставлених цілей з обраної стратегії безпеки.

Регулювання припускає уточнення планів і заходів щодо досягнення цілей; коректування процесів безпеки відповідно змінам у цілях функціонування та розвитку підприємства. Дана функція на основі оцінки й

аналізу впливів факторів загроз зовнішнього середовища дозволяє досягати запланованого стану економічної безпеки підприємства.

Аналіз та оцінювання стану економічної безпеки підприємства, тенденцій змін та загроз направлені на організацію й проведення активної й цілеспрямованої роботи зі збору, нагромадженню, обробці й інтерпретації результатів з аналізу інформації про процеси, що проходять у зовнішнім і внутрішнім середовищі підприємства, які необхідні для здійснення ефективного управління підприємством і забезпечення економічної безпеки.

Успішна реалізація зазначених функцій системи економічної безпеки підприємства, залежить від ефективної роботи штатного підрозділу економічної безпеки. Підрозділ економічної безпеки підприємства представляється як структурний підрозділ, що підкоряється безпосередньо першому керівникові (власникові) і організовує у взаємодії з іншими структурними підрозділами, а також зовнішніми суб'єктами державної й недержавної системи безпеки та вирішує завдання з попередження, зниження рівня й протидії небезпекам, погрозам і ризикам, створюючи умови для стійкого функціонування й розвитку підприємства.

Основними сферами діяльності підрозділу економічної безпеки підприємства є внутрішнє й зовнішнє середовище, де формуються основні небезпеки й погрози для його діяльності і стану економічної безпеки [87; 145]. У внутрішнім середовищі головну увагу підрозділ економічної безпеки приділяє збереженню стану економічної безпеки підприємства, а в зовнішнім - всім потенційним та реальним факторам погроз. Компетенціями співробітників підрозділу економічної безпеки підприємства виступають:

1. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності й системи економічної безпеки підприємства:

збір, обробка, систематизація й аналіз інформації про конкурентне середовище підприємства та зміни, що відбуваються на ринку, де працює підприємство;

підготовка аналітичних записок, довідок і рекомендацій керівництву

(власникам) підприємства для прийняття рішень щодо розвитку підприємства; визначення ступеня вірогідності інформації про позитивні й негативні фактори зовнішнього й внутрішнього середовища, що використовується його керівництвом для визначення політики, розробки стратегії й здійснення стратегічного управління;

цілеспрямований пошук і одержання інформації необхідної для прийняття рішень у процесах діяльності підприємства.

2. Планування діяльності по забезпеченню економічної безпеки підприємства.

3. Управління системою економічної безпеки підприємства.

4. Взаємодія підрозділу економічної безпеки з органами державної влади й управління, а також силовими структурами для протидії реальним і потенційним небезпекам і погрозам економічної безпеки.

5. Протидія конкурентній розвідці, захист комерційної таємниці й інтелектуальної власності підприємства. Захист електронних носіїв інформації від несанкціонованого доступу.

6. Забезпечення безпеки персоналу підприємства. Забезпечення особистої безпеки власників (перших керівників підприємства) і членів їхніх родин.

7. Попередження протиправних дій з боку персоналу підприємства, які можуть завдати шкоди економічній безпеці.

8. Організація навчання персоналу підприємства і його підрозділу економічної безпеки сучасним методам протидії небезпекам і погрозам у внутрішнім і зовнішнім середовищі.

9. Проведення службових розслідувань подій, які відбулися на підприємстві й завдали шкоди його економічній безпеці.

10. Організація системи охорони й захисту території, будинків і споруджень, фінансових ресурсів, засобів виробництва, готової продукції, сировини, транспортних засобів і інших матеріальних цінностей підприємства.

Крім зазначеного поточного, стратегічний інструментарій економічної безпеки розвитку повинен включати вибір, формування та реалізацію комплексу заходів та методів, що забезпечать підприємству стан захищеності для досягнення його стратегічних цілей: гармонізацію інтересів та їх узгодження з цілями підприємства; діагностику фінансово-економічної стійкості підприємства; розробку профілю захисту стратегічних планів розвитку; процедури технологічного контролю та моніторингу підприємства; формування інформаційної політики та кадрової безпеки підприємства [90; 145; 147].

З метою прискорення власного зростання, досягнення стратегічної стійкості, нарощування інноваційного потенціалу та підвищення ефективності використання ресурсів, зниження фінансовий та інших бізнес-ризиків, система управління сучасним підприємством знаходиться у постійному пошуку нових, стратегічно важливих напрямків діяльності. В межах теорії стратегічного управління найбільш популярними напрямками стратегічного зростання є різноманітні форми спеціалізації та диверсифікації. Важливо відмітити той факт, що організаційний розвиток може відбуватися як шляхом внутрішнього, так і шляхом зовнішнього зростання.

Політика інформаційної та кадрової безпеки підприємства, перш за все передбачає створення системи захисту інтелектуальної власності, а також системи розвитку висококваліфікованих співробітників що забезпечують інноваційний розвиток підприємства. Тут, чи не найбільше значення мають потужні мотиваційні програми, метою яких є збереження цінних кадрів, підвищення зацікавленості управлінського персоналу, зменшення плинності кадрів, створення міцної корпоративної культури тощо. Також, важливим заходом є створення системи навчання персоналу (управлінців, спеціалістів, робітників), яка має бути комплексною та включати різноманітні методи навчання (лекції, семінари, рольові ігри, наставництво тощо).

Тому в якості основних принципів методичного підходу до формування економічної безпеки розвитку підприємства (стратегічний аспект) обрано: цінність чи привабливість напрямку діяльності, компетентність підприємства, яка проявляється через стійкість його конкурентної позиції та інноваційну

активність; організаційна адаптивність, яка визначається безпекою та надійністю наявних організаційних зв'язків підприємства з метою уникнення конкуренції; соціальна відповідальність та екологічність.

Платформу стратегічних дій за напрямками безпеко орієнтованого розвитку підприємства представляє комплекс заходів, групування яких відповідно виділеним складовим конфігурації економічної безпеки розвитку (рис. 3.1): інноваційної активності, стійкість конкурентної позиції, організаційної адаптивності, екологічності та соціальної відповідальності [84].

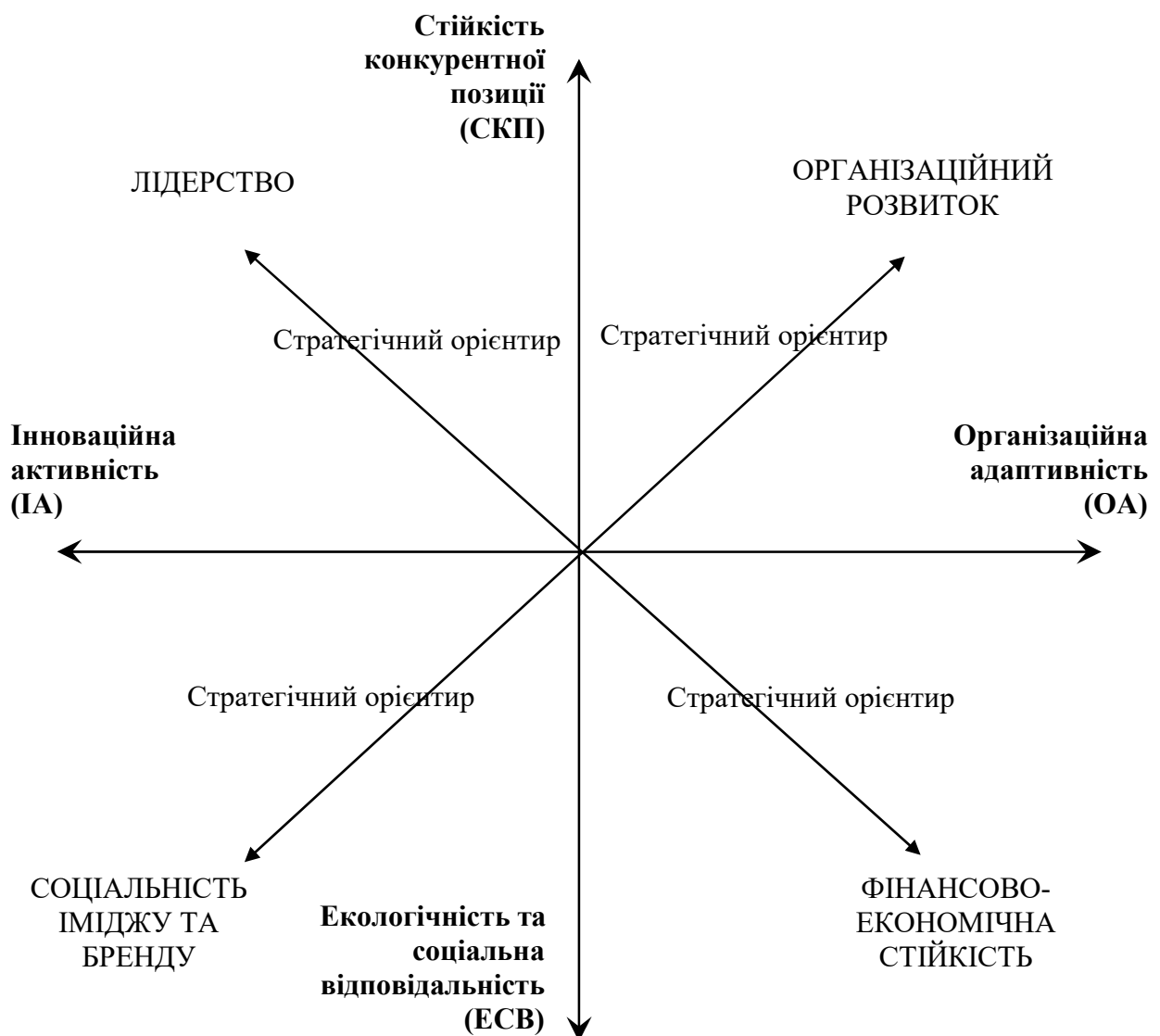

Рис. 3.1. Площина стратегічного управління безпекоорієнтованим розвитком підприємства.

Зв'язок між інноваційним розвитком та економічною безпекою є двостороннім. Виявлення ризиків, що складають реальні загрози та унеможлиблюють реалізацію інноваційної стратегії представляють: низький інноваційний потенціал та виробничі можливості, недостатність фінансово-економічних ресурсів та нестійкість фінансово-економічного стану, неготовність персоналу до інноваційних змін, невідповідність очікуванням суспільства, безвідповідальність у взаємодії з контрагентами, орієнтація на короткостроковий результат.

В той же час економічна безпека забезпечується за рахунок отримання прибутку, який зростає більш високими темпами, коли збільшуються нематеріальні активи, доля підприємства на ринку, мотиваційний потенціал персоналу та зміцнюються конкурентна позиція та імідж підприємства. Такий підхід дозволяє провести оцінку економічних можливостей підприємства щодо досягнення стратегічних цілей по кожній з виділених складових економічної безпеки розвитку.

Стратегічне зростання, що спрямоване на зовнішнє середовище, забезпечується досягненням узгодженості інтересів підприємства із державою, партнерами та контрагентами та захистом його стратегічних планів розвитку. Реалізація різноманітних стратегій відбувається у різних організаційних формах. Так чи інакше, організаційне забезпечення якісного оновлення, розширення спектра напрямків діяльності підприємств може відбуватися через їх стратегічні об'єднання (партнерство, злиття, поглинання, створення сумісних науково-дослідних центрів тощо). У такому розумінні доцільним може стати як перерозподіл капіталу, так і створення спільних підприємств. Тобто, з метою забезпечення стану захищеності кожна стратегія повинна мати адекватне організаційне супроводження або певну стратегію організаційного розвитку. Також, особливо у разі стратегічної важливості підприємства для економіки країни, не можна нехтувати інтересами держави, яка може вплинути на конкурентну позицію підприємства.

Стійкість лідерських позицій підприємства на ринку багато в чому залежить від результативності маркетингової підтримки, розподілу, просування та безпосередньо збуту нової або удосконаленої продукції та послуг (рис. 3.2). Основними методами отримання інформаційної бази для створення нововведень є маркетингові дослідження. Слід зазначити, що забезпечення економічної безпеки розробки та впровадження нових технологій залежить від їх типу та масштабу. Склад здійснення організаційних заходів, фінансово- економічного забезпечення буде суттєво варіюватися. Тому необхідним є розробка нових методичних підходів – методів розрахунку сукупних витрат, що необхідні підприємству для фінансування процесів розробки, впровадження, виробництва та реалізації інновацій.

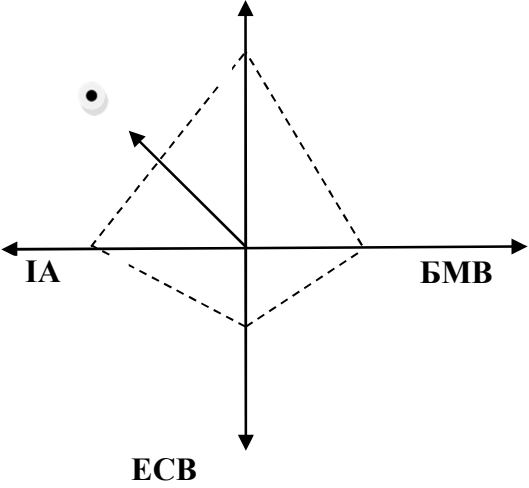
Стратегічний орієнтир – лідерство на ринку	Характеристика економічної безпеки досягнення лідерства на ринку
<p>Орієнтація на лідерство вимагає від підприємства позиції інноватора, проактивної поведінки на ринку.</p> <p style="text-align: center;">СКП</p> <p style="text-align: center;">ЕСВ</p>	<p>Підприємство-лідер має високий інноваційний потенціал, застосовує сучасні маркетингові технології та інструменти позиціонування (неймінг, дизайн, реклама), що створюють пізнаваність бренду та здатність підприємства та його продукту вигідно виділяться на фоні конкурентів.</p> <p>Конкурентний та проактивний характер ринкової поведінки підприємства.</p> <p><i>Завданнями економічної безпеки інноваційного розвитку є чіткість та оперативність у визначенні пріоритетів та розподілу ресурсів, підтримка фінансової динамічної рівноваги між поточною та стратегічною діяльністю.</i></p>

Рис. 3.2. Забезпечення економічної безпеки розвитку за рахунок позиції лідера на ринку

Крім зазначеного, важливим є забезпечення правового захисту інтелектуальної власності за рахунок реєстрації товарних знаків та знаків обслуговування, підписання угод про нерозголошення комерційної таємниці.

Вибір форми захисту прав на інтелектуальну власність залежить від масштабу технології, її перспективності, а також концепції комерціалізації та виведення інновацій на ринок. Економічними та ринковими механізмами захисту нових та удосконалених продуктів від копіювання конкурентами є безперервне удосконалення їх якості, концентрація на певному сегменті ринку, просування стандартів, низька ціна.

Процеси забезпечення економічної безпеки за рахунок організаційної адаптації виступають необхідною умовою успішної реалізації стратегічних цілей, радикальних перетворень на підприємстві. Розвиток адаптивних здатностей організації пов'язаний із активізацією інноваційної діяльності та необхідністю створення гнучкої організаційної структури, сприйнятливої до змін середовища. Такий аспект адаптивності підприємства передбачає необхідність розробки відповідного стратегічного інструментарію управління, який включає методи, технології, способи, що забезпечать успішну реалізацію напрямку та цілей на стратегічне оновлення, формування інноваційного потенціалу для їх захисту від загроз (рис. 3.3).

Коли забезпечення економічної безпеки досягається за рахунок внутрішніх сил підприємства на перший план виходить забезпечення його фінансово-економічної стійкості: здатності забезпечувати розвиток власними коштами, бути автономним та фінансово незалежним, високо ліквідним, а також володіти інвестиційними засобами. В такому випадку значимим інструментом управління економічною безпекою розвитку стає регулярна діагностика фінансово-економічної стійкості, яка дозволить вчасно ідентифікувати слабкі місця в системі управління структурою капіталу та своєчасно реагувати на ризики, що виникають (рис. 3.4).

Завданнями забезпечення економічної безпеки розвитку підприємств за рахунок фінансової стійкості виступають: незалежність підприємств від позикових коштів, здатність виконувати свої фінансові зобов'язання, наявність коштів для фінансування стратегічного розвитку, ефективність використання оборотних

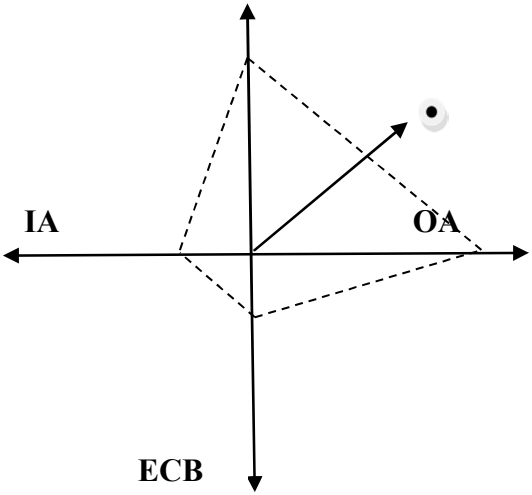
Стратегічний орієнтир - організаційний розвиток	Характеристика економічної безпеки організаційного розвитку
<p>Підприємство реалізує загально корпоративну стратегію зростання на основі інтеграційної активності, а також активного укладання угод про співробітництво.</p> <p style="text-align: center;">СКП</p> 	<p>Створення ефективної бізнес-моделі за рахунок досягнення синергійного ефекту від взаємодії, створення інноваційної інфраструктури (науково-технологічні центри, проектні бюро, технопарки), залучення стратегічних знань партнерів.</p> <p>Підприємство акцентує увагу на виборі надійних партнерів, підтримки ефективності операційної діяльності за рахунок скорочення витрат на виробництво та збут продукції, тому деякі види діяльності можуть бути виведені на аутсорсинг, субконтрактинг (наприклад, автоматизація процесу управління, розробок та інших).</p> <p><i>Ризики - надмірна залежність від партнерів, можлива неузгодженість інтересів, недосягнення консенсусу в вирішенні складних питань, зростання організаційної складності, персонал не готовий до організаційних змін.</i></p>

Рис. 3.3. Забезпечення економічної безпеки організаційного розвитку.

коштів, інвестиційної привабливості; виробнича ефективність – прибутковість виробництва продукції, продуктивність праці, ефективність використання основних виробничих фондів, ефективність управління витратами виробництва, якість продукції.

Стратегічним інструментарієм економічної безпеки щодо забезпечення виробничої ефективності, безперервності виробничого процесу, своєчасного забезпечення, розподілу та перерозподілу необхідних ресурсів, ефективного виконання підприємством своїх основних функцій виступають методи технологічного контролю та моніторингу.

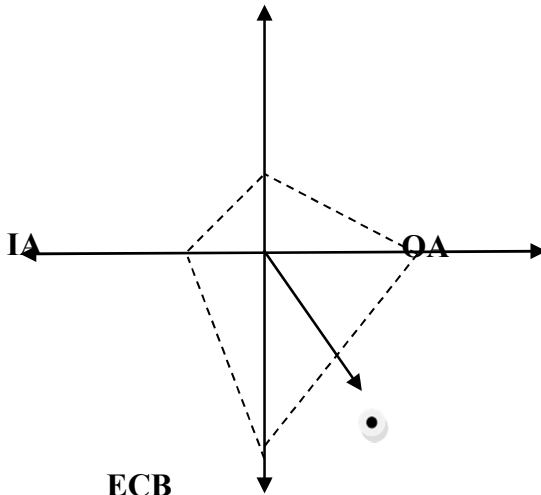
Стратегічний орієнтир – виробнича ефективність та фінансово-економічна стійкість	Характеристика економічної безпеки виробничої ефективності та фінансово-економічної стійкості
<p>Підприємство обрало стратегію без змін, де основними завданнями є підтримка фінансово-економічної стійкості та стабільності у виробничій діяльності.</p> <p style="text-align: center;">СКП</p> 	<p>Підприємство створює та розвиває свої компетенції у напрямку виробничої діяльності, який ринково мало цікавий і має захист та підтримку з боку держави.</p> <p><i>Ключове завдання економічної безпеки – забезпечення ефективності операційної діяльності, стабільності та поступового розвитку за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів через управління ризиками, їх страхування.</i></p> <p>Підприємство позиціонує себе як надійне для персоналу, клієнтів та партнерів, може мати стратегічне значення для економіки країни, бути показовим з точки зору реалізації державних соціальних та екологічних програм. Однак інноваційна активність носить несистемний характер.</p>

Рис. 3.4. Забезпечення економічної безпеки розвитку за рахунок виробничої ефективності та фінансово-економічної стійкості

Так, наявні виробничі та технологічні можливості повинні відповідати потребам ринку, бути основою конкурентних переваг підприємства. Моніторинг як система зібрання, аналізу та зберігання знань стосовно технологічного оснащення, формує інформаційний простір для прийняття оптимальних управлінських рішень щодо стратегічного розвитку підприємства, оновлення та модернізації техніки та технологій, автоматизації виробничого процесу, науково-дослідних робіт тощо. Цілі управління економічною безпекою підприємства повинні відповідати вимогам своєчасності, узгодженості, комплексності, обґрунтованості, прозорості. Економічні цілі спрямовані на оптимізацію процесів використання ресурсів

підприємства й забезпечення достатнього рівня повернення інвестицій у довгостроковому періоді.

Соціальні, або позаекономічні цілі, що відповідають потребам і особистим прагненням працівників підприємства, суспільства, очікуванням впливових зовнішніх представників (зовнішніх акціонерів, кредиторів, регіональної влади, уряду), впливають на поведінку системи управління. На додаток до цих цілей можна виділити ще два фактори, що впливають на поведінку керівництва підприємства, обов'язки й обмеження. Тому одним із завдань економічної безпеки розвитку є досягнення балансу суспільних, групових і приватних інтересів працівників, персоналу управління й керівної ланки підприємства (рис. 3.5).

Стратегічний орієнтир – соціальність іміджу та бренду	Характеристика економічної безпеки розвитку через дотримання соціальної відповідальності
<p>Оборонний тип поведінки, так як у підприємства недостатньо власних коштів для інноваційного розвитку.</p> <p style="text-align: center;">СКП</p> 	<p>Ефективність підтримується через впровадження екологічних стандартів та відповідність очікуванням суспільства. Продукція підприємства є унікальною та інноваційною.</p> <p>Однак спостерігається недостатній рівень прибутковості.</p> <p>Не представляючи стратегічного значення для економіки країни, підприємство позиціонує себе як гарант соціальних принципів та норм у роботі з персоналом. Йде активний пошук інвесторів.</p> <p><i>Основне завдання економічної безпеки полягає у збереженні кадрового складу та робочих місць, позитивної суспільної думки про підприємство.</i></p>

Рис. 3.5. Забезпечення економічної безпеки розвитку за рахунок соціальної відповідальності

Таким чином, стратегічний інструментарій економічної безпеки розвитку повинен включати комплекс заходів, реалізація яких дозволить досягати та

втримувати стан захищеності, своєчасно виявляти проблемні місця з метою зниження або ліквідування їх негативних наслідків.

3.2. Стратегічні пріоритети розвитку експортної політики України

Україна - країна, економічний розвиток якої базується на побудові ринкової, відкритої економіки. Участь країни в експортно-імпортних операціях, визнання вільного руху ресурсів, капіталу та робочої сили в кінці 20 - на початку 21 століття. Традиційно розглядається як основа існування розвиненої економічної системи, яка відповідає курсу на побудову відкритої економіки та участі країни в глобалізаційних процесах.

Одним із найважливіших аспектів зовнішньої торгівлі України після здобуття незалежності стало формування нового торгового режиму з подальшою його інтеграцією у світову економіку.

Провідна роль у цьому процесі полягала у розробці та здійсненні зовнішньоторговельної політики України через поступове зростання ступеня відкритості економіки, послідовної реструктуризації структури експорту та імпорту товарів, створення сильного експортного потенціалу, впровадження сучасних форм економічної взаємодії із зарубіжними країнами та забезпечення стабільності із зовнішньою торгівлею.

Укрфінський експорт є вфжливим елементом функціональної системи національної економіки. Їх частка у валовому національному продукті України становить понад 50%.

У 2017 році в Укрфїні була розробленф експортнф стрфтегія, яка зосереджена на переході до експорту інноваційної високотехнологічної продукції для сталого розвитку та успіху України на світових ринках. Стратегічна дорожня карта визначає стратегічні цілі розвитку торгівлі в Україні на наступні чотири роки. Це включає створення умов для розвитку торгівлі та інновацій з метою диверсифікації експорту українських товарів та послуг, підтримки експорту з боку держави та підвищення рівня знань та навичок, необхідних компаніям для здійснення міжнародної торгівлі.

Експортна стратегія затвердила перелік ринків, що розвиваються, які замінять традиційні експортні ринки, які важкодоступні через політичну ситуацію. Зокрема, було визначено 20 найвищих ринків, які, якщо вибрати правильні форми та інструменти для своєї роботи, можуть досягти відносно швидких результатів. До них відносяться країни ЄС: Єгипет, Індія, Білорусь, Грузія, Молдова, Іран, Саудівська Аравія, Китай, Японія, США, Канада, Швейцарія та Бангладеш.

За дорученням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 588-р. затвердив стратегію розвитку експорту сільськогосподарської продукції, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року.

Метою стратегії є встановлення довгострокової урядової політики, спрямованої на постійне збільшення експорту продукції (товарів, послуг, технологій) з вітчизняного сільського господарства, харчової та переробної промисловості. Підкреслюється, що стратегічним напрямком розвитку сільськогосподарського експорту буде збільшення обсягів виробництва та збільшення пропозиції такої продукції на зовнішніх ринках. Розширення номенклатури та зміна структури експорту для збільшення частки продукції з високою доданою вартістю; географічна диверсифікація експортних напрямків (відкриття нових ринків збуту) та розширення можливостей експорту для малих та середніх компаній.

Україна є членом СОТ. Він повинен проаналізувати питання взаємозв'язку умов приєднання до СОТ під час участі в угоді про вільну торгівлю (у випадку України з угодами про вільну торгівлю + з країнами ЄС). Завдання СОТ традиційно включають моніторинг світової торгівлі, консультування щодо управління в галузі міжнародної торгівлі та запровадження єдиних механізмів врегулювання міжнародних торговельних розбіжностей та суперечок. Розробка та прийняття світових торговельних стандартів; транснаціональний нагляд за торговою політикою країн-членів СОТ; спільне вирішення гострих проблем міжнародної торгівлі.

СОТ використовує єдині інструменти для регулювання міжнародного переміщення товарів, включаючи: інструменти, що передбачають застосування регуляторних заходів під час перетину митного кордону (прикордонних заходів); Інструменти, які передбачають заходи, які впливають на функціонування

внутрішнього ринку всієї країни, але не обмежують доступ іноземних товарів до внутрішнього ринку країни; Інструменти покращення умов доступу вітчизняних товарів на зовнішні ринки.

Зокрема, це так звані "заходи відплати", які не мають на меті стратегічно обмежити доступ до імпорту на національний ринок, але є ефективним засобом "тиску" на партнерів для зняття подібних обмежень, що захищають національний ринок в ЄС були накладені в найкоротші терміни. Обмеження зовнішньої торгівлі, затверджені СОТ, включають насамперед тарифи (митні, тарифні та митні обмеження) та нетарифні обмеження. Нетарифні обмеження особливо ефективні щодо технічних бар'єрів у торгівлі, субсидій та компенсаційних заходів, санітарних та фітосанітарних заходів, процедур дозволу на імпорт та квот.

На практиці участь країни у ЗВТ пов'язана із членством (або ж із потенційним членством) країни у інтеграційних угрупованнях. ЗВТ передбачає угруповання з двох (або декількох) митних територій, які скасували тарифні обмеження та інші обмежувальні заходи на значні обсяги торгівлі товарами з країн, учасниць ЗВТ.

Експортні стратегії у обов'язковому порядку передбачають аналіз платіжного балансу країни. Аналізуючи платіжний баланс, досліджують рахунок поточних операцій (різниця між експортом та імпортом усіх товарів, послуг та інших доходів) (рис. 3.6.).

Щодо імпорту до України – це нафта, газ, паливо-мастильні товари; продукція машинобудування, автомобілі, ліки і навіть продукти харчування.

Другим напрямом дослідження є чистий приплив, який за фінансовим рахунком у 2018 році склав 7,4 млрд. дол. США При цьому, державний сектор відігравав значну роль у надходженні капіталу, було залучено валютні ресурси як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках.

За даними таблиць видно, що експорт товарів у 2018 році становив 43,3 млрд. дол. США У річному вимірі він збільшився на 9 % завдяки високим обсягам поставок зернових, масла і жирів, інтенсивному експорту м'ясо-молочної продукції, а розрив виробничо-логістичних зв'язків із підприємствами на неконтрольованій території

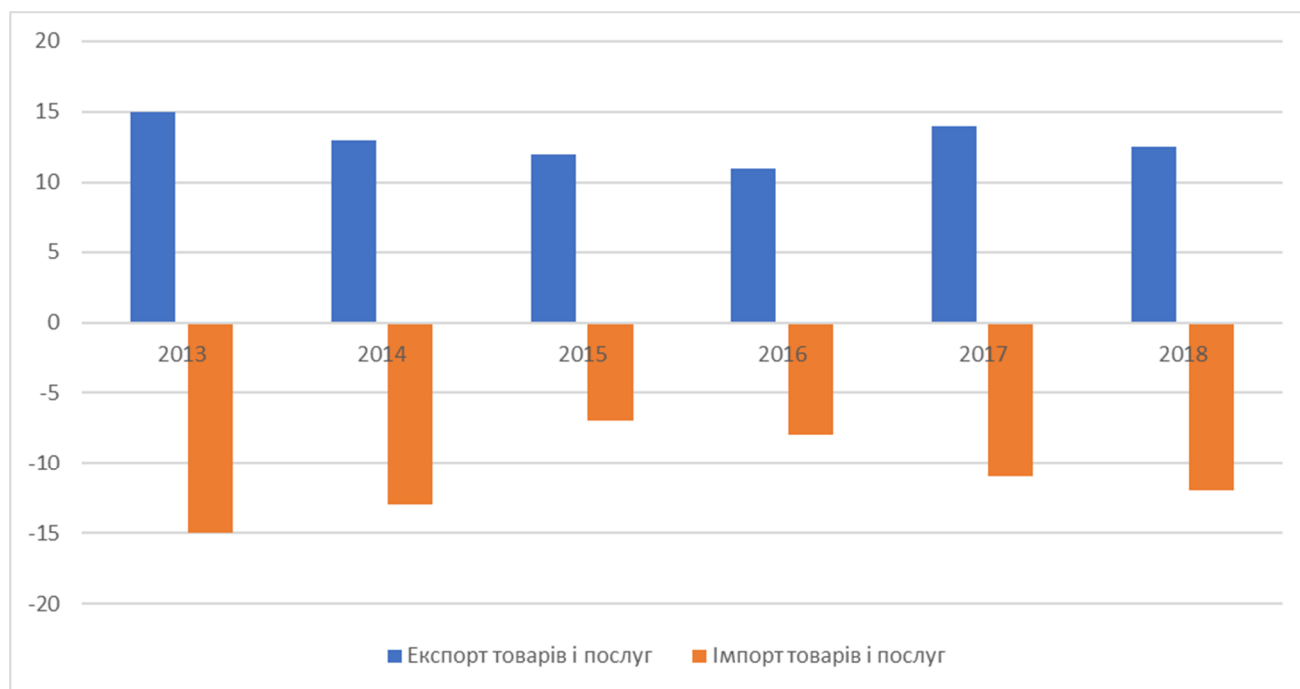

Рис. 3.6. Експорт та імпорт товарів і послуг України за 2013-2018 рр., %.

Примітка. Розраховано автором за даними НБУ та Державної служби статистики.

зумовив зниження фізичних обсягів експорту чорних металів. Імпорт товарів у 2018 році – 55,9 млрд. дол. США У річному вимірі темпи зростання імпорту прискорилися до 13,3 %, випереджаючи приріст експорту. Характеристика вибіркового показників зовнішньої торгівлі України у 2018 році у таблиці 3.5.

За підсумками 2018 р. Україна нарощувала експортний потенціал зовнішньої торгівлі у сільському господарстві, у експорті олійножирової промисловості. За підсумками ЗВТ+ Україна за 2018 р. у торгівлі з ЄС вичерпала квоти на безмитний експорт до ЄС по 11 групам товарів (у т.ч. мед натуральний, цукор, крупи та борошно, оброблені томати, виноградний та яблучні соки, овес, пшениця, кукурудза ті ін.). Експортний потенціал України, в основному, сконцентровано у групі сільськогосподарських товарів, сировини та напівфабрикатів.

Таблиця 3.5

Характеристика вибірових показників зовнішньої торгівлі України у 2018 р.

	Експорт			Імпорт		
	тис.дол. США	% до 2017	у % до загального	тис.дол. США	% до 2017	у % до загального
Усього	47334987,0	109,4	100,0	57187578,0	115,3	100,0
I. Живі тварини; продукти тваринні	1210638,3	109,2	2,6	917988,8	125,5	1,6
II. Продукти рослинні	9886060,4	107,3	20,9	1529221,1	111,8	2,7
III. 15 Жири та олії	4496511,0	97,6	9,5	267350,2	100,3	0,5
IV. Готові харчові продукти	3018600,8	106,8	6,4	2340898,0	121,0	4,1
V. Мінеральні продукти	4339620,4	109,9	9,2	14191944,7	113,5	24,8
VI. Продукція хімічної та пов'язаних галузей	1871254,4	112,7	4,0	7058290,9	107,8	12,3
VII. Полімерні матеріали	694255,7	123,7	1,5	3558577,4	109,6	6,2
X. Маса з деревини	548599,6	105,9	1,2	1085169,2	113,6	1,9
XI. Текстильні матеріали	846558,1	111,5	1,8	2011682,8	115,7	3,5
XII. Взуття, головні убори, парасольки	208246,0	115,4	0,4	365074,9	136,7	0,6
XIII. Вироби з каменю, гіпсу	401993,5	110,5	0,8	766270,7	117,6	1,3
XV. Недорогоцінні метали та вироби	11632691,7	114,9	24,6	3575231,9	118,7	6,3
XVI. Машини, обладнання	4654717,9	108,8	9,8	11955216,0	120,7	20,9
XVII. Засоби транспорту	669330,4	106,9	1,4	4554048,4	108,9	8,0

Без урахування тимчасово окупованої території

Примітка. Складено за даними державної служби статистики України.

Рис. 3.7. Загальний платіжний баланс України за 2013-2018 рр., млрд. дол.

Примітка. Розраховано автором за даними НБУ та Державної служби статистики

Надходження коштів до державного сектора зумовлено: чистим надходженням коштів від розміщення Урядом ОЗДП (2 млрд. дол. США.); надходженням у грудні кредитів від Світового банку та ЄС (1 млрд. дол. США). Експерти також відмічають чисте зменшення зовнішньої позиції реального сектора (без урахування прямих іноземних інвестицій), яке становило 424 млн. дол. США (у 2017 році – 694 млн. дол. США). Це виявилось результатом дії таких різноспрямованих факторів: збільшення заборгованості за кредитами та позиками на 1,5 млрд. дол. США (у 2017 році – на 59 млн. дол. США); збільшення чистої зовнішньої заборгованості за торговими кредитами на 1,2 млрд. дол. США (у 2017 році – на 561 млн. дол. США); зростання обсягів готівкової валюти поза банками на дол. США 2,2 млрд. (у 2017 році – на 393 млн. дол. США).

Таким чином, на сьогодні існує нагальна необхідність створення інституційної основи для запровадження державної підтримки упровадження фінансових інструментів розвитку експорту, що забезпечить подальший розвиток і нарощування вітчизняного економічного потенціалу та закріплення на традиційних і нових ринках збуту. Основними проблемами сучасного розвитку українського експорту (табл. 3.6), на вирішенні яких повинні бути сконцентровані зусилля Уряду, визначаються рядом факторів.

Таблиця 3.6

Основні проблемами сучасного розвитку українського експорту

Напрямок	Проблема
Структура експорту	сировинний характер значної частини експорту
Матеріальна база	відсутність змін в матеріально-технічній базі виробництв та технологіях
Структура продукції	незначна частка продукції з високою часткою доданої вартості у структурі українського експорту
Правова основа	відсутність правових основ запровадження фінансових механізмів державної підтримки розвитку експорту
Інвестування	недостатній рівень інвестування в модернізацію експортоорієнтованих виробництв та гостра нестача новітніх технологій
	застаріла транспортна інфраструктура
Протекціонізм	поширення практики вжиття обмежувальних та протекціоністських заходів з боку окремих країн та провідних транснаціональних корпорацій
Основи торгівлі	наявність диспропорцій у двосторонній торгівлі з основними партнерами
Фінанси	високі ризики фінансових втрат при проведенні експортних операцій
Кредитування експорту	невигідні умови кредитування експорту (високі відсоткові ставки та короткі строки наданих кредитів)
Непрозорість	здійснення розрахунків з експортних операцій через офшорні компанії та ухилення від податків

Примітка. Складено за даними Рудніченко Є. М. Глобалізація, імпортозаміщення та економічна безпека держави: взаємовплив і взаємозалежність / Є. М. Рудніченко, Н. І. Гавловська, В. І. Гавловська // Бізнес Інформ. - 2018. - № 4. - С. 26-32.

Особливість сучасного розвитку вітчизняних експортно-орієнтованих галузей, як правило, полягає у їх сировинному характері та відносно високій залежності від коливань ринку на світових ринках. Україна продовжує експортувати товари (зернові, металеві вироби) на міжнародні ринки, які найбільше постраждали від зміни цінового середовища на світових ринках. Однак виробничі потужності та потенціал вітчизняних компаній дають змогу виготовляти продукцію, аналогічну тій, яка має значну частку в структурі імпорту товарів. Відсутність чіткої політики щодо підтримки виробництва таких товарів робить економіку України вразливою та залежною від ситуації на найважливіших світових товарних ринках.

Слід зазначити, що Україна має сильний науковий та промисловий потенціал, який, на відміну від більшості країн світу, не має достатньої інституційної та фінансової підтримки держави, щоб закріпитися на світових ринках, незважаючи на

ціни та технічну доступність. Переваги експорту технічні товари українського виробництва на зовнішніх ринках сировини не використовуються повністю.

Структура зовнішньої торгівлі показує, що існують надзвичайно небезпечні тенденції, пов'язані з ризиками, і що вони можуть мати негативні наслідки для платіжного балансу країни, а також для зовнішнього боргу, соціальної сфери та економічної безпеки України. Щоб подолати ці негативні тенденції, найближчим часом вкрай необхідні структурні реформи в Україні.

Ефективна та добре організована інтеграція України у сучасні світові економічні відносини потребує певних політичних, правових, соціокультурних, економічних та інфраструктурних передумов, включаючи коригування зарубіжного досвіду.

Висновки до розділу 3

У розділі 3 ми дослідили, чому проекти можуть бути спрямовані на реалізацію питань безпеки державних фінансів та на встановлення повних проблем концепції фінансової безпеки, на виконання нормальних висновків, формування та використання форми використання матеріалів, необхідних для нейтралізують пластину, створюючи можливість небезпеки. Багато ситуацій є значними стратегіями відповідності управлінським характеристикам правил, що діють у наміснику, що діють за стратегічною адресою щодо фінансової безпеки.

У цьому випадку те, як Україна формується протягом наступних десяти років, залежить від політичної еліти, парламентарів, державних службовців та людей, переймається їхніми уподобаннями та обставинами, в яких вони стосуються.

Необхідно покращити умови безпеки для фінансуючих, щоб запровадити в політику національної громади охорони здоров'я гармонізацію концепції події, визначеної правилами внутрішньої та зовнішньої загрози. Це може бути ефективною стабільною стратегією або стратегією фінансової безпеки. Важливо імпортувати політику безпеки фінансуючих для моніторингу багатомісних моніторів та навчання державних спонсорів, а Україна ще більше адаптується.

Поза ідеальним сценарієм економічної безпеки 4,8% ВВП буде переведено до 2020 року. Програміст для уряду та успішного бізнесу в Україні. Міжнародний валютний фонд представляє скорочення на 3% до 2020 року, перспектива подарунків для світової економіки погіршилася внаслідок кризи 2008 року.

У 2019 році сприятлива еволюція в експортній стратегії центру України, орієнтована на перехід від експорту інноваційної продукції, технологічно просувається для створення стійкості та успіху України на світових ринках.

Процеси глобалізації є важливим фактором догляду, який впливає на політику безпеки моря в коротко-, середньо- та короткостроковій перспективі. Тому Україна посилюється на нагальне завдання визначення природи оцінки та означення виклику діяльності та організації адреси національної безпеки. .

Платформу стратегічних дій за напрямками безпеки орієнтованого розвитку підприємства доцільно розглядати як комплекс заходів, групування яких відповідно виділеним складовим конфігурації економічної безпеки розвитку інноваційної активності, стійкість конкурентної позиції, організаційної адаптивності, екологічності та соціальної відповідальності.

Україна повинна використовувати світовий досвід і дозволити державним регуляціям забезпечити економічну безпеку, необхідну для проведення розслідувань, привабливих - для довгострокової стратегії місцевого розвитку для регіональних програм легеневого програмування, надання пріоритетних служб повернення та місцевих потреб. . і бізнес. регіональна економіка, вдосконалення соціальної інфраструктури для економіки бізнесу (бізнес-центр, бізнес-інкубатори, інноваційний консультаційний центр, фонди венчурного капіталу тощо).

ВИСНОВКИ

З виконаної роботи можна зробити наступні висновки.

1. Концептуальні підходи до оцінки рівня економічної безпеки аналізуються з точки зору відповідності сучасним та зарубіжним економічним умовам з урахуванням специфіки трансформаційних трансформацій в економіці України. Сприйняття економічної безпеки як "безпечної держави" спрощує суть цієї концепції. Економічну безпеку слід визначати як систему взаємозв'язків між різними рівнями економіки для досягнення рівня розвитку, який відповідає потребам та захищає інтереси всіх бізнес-підрозділів. У цьому випадку економічна безпека характеризується функціональністю системи.

2. Визначено систему критеріїв та класифіковано види економічної безпеки, на підставі яких аналізується ризик економічної безпеки (ряд загроз) та зроблені практичні рекомендації щодо мінімізації втрат від їх впливу. Існує ієрархічний поділ економічної безпеки, заснований на інтересах кожного рівня економіки.

Національна економічна безпека є надзвичайно важливою для системи ієрархії економічної безпеки, оскільки вона, з одного боку, є основою для формування міжнародної та глобальної безпеки, а з іншого - основою та результатом розвитку національної економіки (регіони, компанії, фізичні особи).

3. Аналізується взаємозв'язок між різними рівнями економічної безпеки та специфікою її безпеки. Внутрішні загрози економічній безпеці України включають низькі технології в більшості секторів, високі витрати на виробництво, низьку якість продукції і, отже, низьку економічну конкурентоспроможність. Втрата значної частини науково-технічного потенціалу, заяви про важливі напрями науково-технічного прогресу; деформована структура виробництва; Знищення репродуктивної системи виробничого потенціалу; Неєфективність державного управління соціально-економічними процесами тощо.

Однією з найбільших зовнішніх загроз є залежність України від імпорту багатьох видів продукції, включаючи стратегічні товари, енергетику, компоненти машинобудування та продовольство. - нераціональна структура експорту;

ембріональний стан фінансової, організаційної та інформаційної інфраструктури для підтримки конкурентоспроможності українського експорту; неконтрольований відтік інтелектуалів та робочої сили за кордон; неадекватний експортний та валютний контроль та недосконала митна політика; поганий розвиток руху.

4. Проводилися моніторинг основних геополітичних та економічних особливостей України, проводився зовнішній моніторинг економічної безпеки країни з метою виявлення основних тенденцій та загроз, пов'язаних з її економічним розвитком.

5. Система показників національної економічної безпеки та їх межі враховуються з урахуванням специфіки умов трансформації в Україні. Аналіз взаємозв'язку між реальним та граничним значенням показників економічної безпеки встановив, що рівень економічної безпеки держави має тенденцію до зниження, а визначення пріоритетного сектору, який повинен розробляти заходи для забезпечення економічної безпеки, - це сектор. реальний. Основними компонентами останнього є технологія, інвестиції та безпека харчових продуктів. Ці елементи пропонують низку акустичних та практичних порад щодо їх стабілізації та жвавого розвитку.

6. Аналіз геополітичної та економічної ситуації України з метою визначення загальних тенденцій розвитку показав, що держава вступила у фазу розвитку після кризи, тобто розробила науково обгрунтовану стратегію та тактику економічної безпеки. просувати свій економічний потенціал. Зовнішній моніторинг стану економічної безпеки показав, що показники стану України далеко не оптимальні. Ця умова є необхідною умовою для проведення низки заходів щодо вдосконалення держави на національному та національному рівні. Іншими словами, необхідно терміново сформулювати стратегію економічної безпеки, яка повинна включати: основні принципи розвитку та підтримання системи економічної безпеки в Україні;

7. Інтеграція країни у світову економічну систему вимагає збалансованої зовнішньоторговельної політики держави, включаючи інші економічні напрямки держави. Експерти відзначають, що ситуація у світі погіршується, нестабільність, конфліктний потенціал та військова небезпека зростають. В умовах світової економічної кризи напруга зростає.

8. Результати проведеного аналізу процесу забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності досліджуваного підприємства показали:

- ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» за 2014 – 2019 рр. вказують на пониження ефективності основної діяльності підприємства. Майновий стан підприємства системно погіршується та зростає інтенсивність вибуття основних засобів. Оцінка ступеню ліквідності відображає недостатність наявних ресурсів підприємства, для погашення його поточних зобов'язань. Виявлена залежність підприємства від позикових оборотних коштів.

Проведений аналіз розподілу функцій підрозділів ТОВ «МЕТІНВЕСТ – МРМЗ» у сфері управління економічною безпекою вказує, що на підприємстві реалізуються всі функції, що необхідні для формування стратегії забезпечення безпеки зовнішньоекономічної діяльності та її ефективного впровадження.

9. Загалом економіка безпеки України повинна відповідати ряду важливих критеріїв: здатність збільшувати будь-який тип капіталу та забезпечувати стратегічні ресурси для прозорості та стійкої фінансової системи.

10. В даний час немає довгострокової стратегії розвитку, тому неможливо планувати ключові ресурси країни та мінімізувати виявлені загрози. Тому необхідно створити стабільну ринкову економіку, підвищити національний добробут та науково-технічний потенціал, досягти соціально-політичної стабільності та рівня життя населення, як в промислово розвинених країнах, щоб забезпечити нашій країні гідне місце постачання міжнародні економічні відносини, які відповідають потенційним економічним та геополітичним ресурсам України. та захистити економіку та суспільство від внутрішніх та зовнішніх загроз в умовах гібридної агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азаренкова Г.М. Менеджмент фінансових потоків економічних агентів: Монографія / Г.М. Азаренкова. – К.: УБС НБУ, 2009. – 335 с.
2. Азоев, Г. Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г. Л. Азоев — Москва:ЦЭИМ, 2013.-208 с
3. Акімова Л. М. Інструменти державного управління забезпеченням економічної безпеки держави за суб'єктами економіки // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2018. - Вип. 3. - С. 53-61.
4. Андреева Г.І. Економічний аналіз: Навч.-метод. посібник / Г.І. Андреева. – К.: Знання, 2008. – 263 с.
5. Антикорупційна програма Служби безпеки України на 2018-2020. Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/antukorupsiina-prohrama>.
6. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства: Навчальний посібник / Б.Є. Бачевський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 396 с.
7. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: монографія [О. С. Власюк, А. І. Мокій, О. І. Іляш, В. І. Волошин, М. І Флейчук, Т.О. Власюк та ін.] / за заг. ред. О. С. Власюка. – К.: НІСД, 2017. – 384 с. – Режим доступу: http://en.niss.gov.ua/content/articles/files/2018_NISD_Vezpeka_Print-093bb.pdf.
8. Бердар М.М. Фінанси підприємств: Навчальний посібник / М.М. Бердар. – Київ: Центр навчальної літератури, 2010. – 350 с.
9. Боцян Т.В., Зварич Л.В. Облік і контроль в управлінні економічною стійкістю підприємств в умовах глобалізації: Монографія / за ред. Д.е.н., професора Максимової В.Ф. – Одеса: ОНЕУ,., – 461 с. С. 230-274.
10. Варналій З.С. Економічна безпека : навч. посіб. / З.С. Варналій. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
11. Власова Н.О. Фінанси підприємств: навч. посібник / Н.О. Власова, О.А. Круглова, Л.І. Безгінова. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 272 с.
12. Волошин В.І. Пріоритети та методи забезпечення економічної безпеки малого і середнього підприємництва: дис. канд. екон. наук: 08.00.03 «економіка та управління

національним господарством» / В.І. Волошин; [Ін-т регіональних досліджень НАН України]. – Л., 2008. – 196с.

13. Городецкий А. Вопросы безопасности экономики России / А. Городецкий // Экономист. – 1995. – № 10. – С. 44–50.

14. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации / О.А. Грунин, С.О. Грунин. – СПб: Питер, 2012. – 315с.

15. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. – 2008. - №4. – С. 91-97.

16. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: Навчальний посібник / Л.І. Донець. – Київ: Центр навчальної літератури, 2008. – 238 с.

17. Загора Т.О. Економічна діагностика: Навч. посібник / Т.О. Загора. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.

18. Зінченко О. Методологічні аспекти оцінки рівня економічної безпеки торговельного підприємства: Торгівля та послуги: тенденції розвитку: зб. наук. пр. студ. / О. Зінченко. – К.: КНТЕУ, 2009. – 407 с.

19. Звітність підприємства: Навчальний посібник / О.І. Стрельников, Ю.Л. Петрушевський. – Львів: «Магнолія 2006», 2013. – 306 с

20. Іванілов О.С. Економіка підприємства : підруч. / О.С. Іванілов. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 728 с., с. 65

Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства: Навч. посібник / П.В. Іванюта. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 252 с.

21. Іванюта П.В. Управління ресурсами і витратами: Навч. посібник / П.В. Іванюта, О.П. Лугівська; За ред. Іванюти С.М. – 2-ге вид. – К.: ЦУЛ, 2011. – 320 с.

22. Ільяшенко С.Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия // Науч. тр. ДонНТУ. – Донецьк, 2012. № 48. – С. 16–22

23. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко – К.: Лібра, 2013. – 280 с.

24. Котлер, Ф. Основы маркетинга: краткий курс./ Ф. Котлер.: пер. с англ. – Москва: Вильямс, 2012. - 488 с.

25. Кім Ю.Г. Проблеми управління фінансовою безпекою підприємства / Ю.Г. Кім //

- Безпека у ХХІ столітті. – Львів, 2010. – С. 73 – 80.
26. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: дис. д-ра екон. Наук: 08.00.08 / Коваленко В.В. – Одеса, 2011. – 577 с.
27. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник / П.Я. Попович. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К., 2008. – 630 с.
28. Економічний аналіз: підручник / Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик, А.Г. Загородній. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К., 2008. – 487 с.
29. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : Монографічний навчальний посібник / С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець, М. Мачкінова, М. Доброволська та ін. – Ужгород: РІК-У, 2017. – 388 с.
30. Економічна безпека підприємства: інформаційний аспект: монографія
31. / С.В. Кавун. – Харків: ТОВ "Щедра садиба плюс", 2014. – 312 с.
32. Економічна безпека: Навч. посіб. для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ. / За ред. З.С. Варналія. – К., 2009. – 647 с.
33. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник / М.І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 315 с.
34. Карпюк О.А. Історичний аспект розвитку теорії прибутку/ Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2007. – №2(40). – С.76-84
35. Кириченко О.А. Деякі критерії оцінки економічної безпеки підприємства / О.А. Кириченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. -
36. №23. – С. 22-24.
37. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
38. Косянчук Т.Ф. Аналіз існуючих підходів щодо оцінки результативності діяльності підприємства / Т.Ф. Косянчук, О.В. Рибак // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. - № 4. – Т. 2 – С. 62-66.
39. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: Навч. посібник /Т.Д. Костенко, Є.О. Підгора, В.С. Рижиков. – К.: ЦНЛ, 2005. – 400 с.

40. Кравчук О.М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: навчальний посібник / О.М. Кравчук. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 504 с.
41. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика: навчальний посібник / І.В. Кривов'язюк. – К.: ЦУЛ, 2013. – 450 с.
42. Круш П.В. Внутрішній економічний механізм підприємства: Навчальний посібник / П.В. Круш. – К.: ЦНЛ, 2008. – 206 с.
43. Круш П.В. Економіка підприємства: Навч. посібник / П.В. Круш, В.І. Подійна, Б.М. Сердюк. – К.: Ельга-Н, КНТ, 2007. – 780 с.
44. Левицька С.О. Звітність підприємств: Підручник / С.О. Левицька, Я.В. Лебедзевич, О.О. Осадча. – Острого: НУ “Острозька академія”, 2012. – 230 с.
45. Майстро С.В. Напрями удосконалення механізму державного управління фінансово-економічною безпекою України в сучасних умовах. Актуальні проблеми державного управління. 2015. Вип. 1. Ч. 46. С. 210–218.
46. Маргасова В.Г. Система забезпечення стійкості національної економіки та її безпеки: теорія, методологія, практика управління: Монографія. – Чернігів: Десна Поліграф, 2014. – 416 с-
47. Носань Н.С. Актуальні загрози та ризики фінансової безпеки України на межі посткризового та євроінтеграційного періодів // Економіка та управління національним господарством, - 2019. № 2. - С. 35-39.
48. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=be44a1a7-69b3-4a77-a86a-447499abcd6&tag=Analitika&isSpecial=true>
49. Офіційний сайт державної служби статистики України. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm
50. Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 05 серпня 2020 р. «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки» Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>
51. Полозенко Д.В. Вплив валютного регулювання на розвиток економіки країни // Фінанси України. – 2010. – № 2 (171). – С. 65–69.

52. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран. – М. : Альпина Паблицер, 2017. – 947 с.
53. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
54. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
55. Про стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 12 лют. 2007 р. № 2105/2007 // Уряд, кур'єр. – 2007. – № 2/43. – 7 березня.
56. Макроекономічний прогноз на 2020-2022 роки URL: http://mof.gov.ua/uk/macroeconomic_forecast_for_2020-2022-379
57. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 526-р від 10 липня 2019 р. “Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року” Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-sferi-innovacijnoyi-diyalnosti-na-period-do-2030-roku>
58. Служба безпеки України: офіційний веб-сайт. Режим доступу: <https://sbu.gov.ua/ua/>
59. Судакова О.І. Механізм формування економічної безпеки підприємства / О.І. Судакова // Економіка будівництва і міського господарства. – Макіївка: Донбаська національна академія будівництва і міського господарства, 2007. – Т.3. - №4 – С. 189 – 196.
60. Судакова О.І. Організація управління економічною безпекою підприємства / О.І. Судакова // Економічний простір: 36. наук, праць – Дніпропетровськ: ІГДАБА, 2008. - №10. – С. 148-156.
61. Тамбовцев В. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура и проблемы / В. Тамбовцев // Вестник МГУ.– 1995.– № 3. – С. 17-24.
62. Тігова Т.М. Аналіз фінансової звітності: Навч. посібник / Т.М. Тігова. – К.: 2012. – 268 с.
63. Тринька Л.Я. Економічний аналіз: навчально-методичний посібник / Л.Я.

- Тринька, О.В. Липчанська (Іванчук). – К.: Алерта, 2013. – 568 с.
64. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч посібник / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2007. – 554 с.
65. Управління потенціалом підприємства: Навч. посібник / О.В. Березін, С.Т. Дуда, Н.Г. Міценко та ін. – Львів: Магнолія 2006, 2011. – 308 с.
66. Управління фінансово-економічною безпекою держави та шляхи запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам: монографія/ [Балабаниць А.В., Гапонюк О.І., Горбашевська М.О., Кислова Л.А., Омельченко В.Я., Семкова Л.В. Мацука В.М., Осипенко К.В., Перепадя Ф.Л.]. – М.: 2020.- 223 с.
67. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення [Текст] : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук ; за ред. Т. Г. Васильціва. – Львів : ЛігаПрес, 2012. – 386 с.
68. Черниш С.С. Економічний аналіз: навч. посібник / С.С. Черниш. – Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
69. Чернодубова Е.В. Оцінка впливу прибутку на фінансові показники діяльності підприємств / Е.В. Чернодубова // Економіка підприємства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/s/2011/Chernodubova.pdf>.
70. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навчальний посібник / Л.І. Шваб. – К.: Каравела, 2011. – 416 с.
71. Швиданенко Г.О. Бізнес-діагностика підприємства: навч. посібник / Г.О. Швиданенко, А.І. Дмитренко, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2008. – 344 с.
72. Шкарлет СМ. Первинні засади структурної моделі економічної безпеки підприємства // Сіверянський літопис. – 2006. - №1(67). – С. 124-130.
73. Шкарлет С.М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку: Автореф. – К.: Лібра, 2008. –24 с.
74. Шурпенкова Р.К. Організація і методика економічного аналізу: Навч. посібник / Р.К. Шурпенкова, І.І. Демко. – К.: УБС НБУ, 2011. – 287 с.
75. Юшкова, Л.В. Конкурентный анализ товарных рынков и услуг: учеб.пособие/ Л.В. Юшкова; Краснояр. гос. торг.-экон. ин-т. – Красноярск, 2008.-294 с

76. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: Навчальний посібник / Н.М. Яркіна. – К.: Ліра, 2013. – 497 с.
77. Ярошевич Н.Б. Фінанси підприємств: Навч. посіб. / Н.Б. Ярошевич. – К.: Знання, 2013. – 356 с.
78. <https://decentralization.gov.ua/news/12362>
- 79.:<https://dostup.pravda.com.ua/request/48539/response/116625/attach/2/SCAN%201803PDF.pdf>